

terminàlia

REVISTA SEMESTRAL
NÚM. 12 · DESEMBRE 2015
ISSN: 2013-6692 (impresa);
2013-6706 (electrònica)



f. BOT Gènere de plantes arbòries o arbustives erectes de la família de les combretàcies, de flors petites i en general verdes o blanques, que comprèn unes 225 espècies pròpies de regions tropicals. Se n'utilitza la fusta, i també serveix com a planta ornamental i és font de tanins.

f. pl. MIT Festes en honor del déu de la mitologia clàssica romana Tèrminus, déu protector dels límits dels camps i de les fronteres. Els pagesos les celebraven anualment el 23 de febrer.

f. SCATERM Revista de la Societat Catalana de Terminologia.

scat
SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans **term**

no hi ha
poble sense
cultura ni
cultura sense
llengua

Ben

La Societat Catalana de Terminologia, punt de trobada de la terminologia catalana

La Societat Catalana de Terminologia (SCATERM) és hereva de l'Associació Catalana de Terminologia (ACATERM, fundada l'any 2002) i va esdevenir filial de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 2008. En tant que societat filial de l'Institut, la SCATERM treballa per ser un punt de referència en l'àmbit terminològic i té per finalitat difondre i promoure l'activitat terminològica en català, sobretot en els àmbits científics i tècnics. Així mateix, la SCATERM constitueix un lloc de trobada per a l'intercanvi d'informació i de coneixements entre totes les persones i organitzacions vinculades d'una manera o altra amb la terminologia.

Feu-vos-en socis!

La SCATERM us convida a participar activament en la cooperació i la difusió del treball terminològic. Com a socis, us animem a aportar idees, proposar activitats, presentar ponències en les jornades i seminaris, col·laborar amb el *Butlletí* —enviant-hi notícies, comentaris, cròniques o novetats— i col·laborar amb la revista *TERMINÀLIA*, trametent articles o propostes de ressenyes.

Com a socis de la SCATERM podeu gaudir d'aquests avantatges:

- Recepció de *TERMINÀLIA*, revista científica de periodicitat semestral.
- Accés exclusiu a les publicacions de la Societat que es fan amb el format EPUB per a dispositius mòbils i llibres electrònics (en concret, les «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia»), a més de l'accés lliure a la versió en línia.
- Recepció del *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia*, una publicació electrònica bimestral que dóna informació de les novetats i activitats terminològiques.
- Inscripció gratuïta a les activitats ordinàries de la SCATERM, com la Jornada o el Seminari, organitzades sovint en col·laboració amb altres institucions o organismes.
- Reducció de l'import de la inscripció en les activitats extraordinàries que organitza la SCATERM, com ara cursos, tallers, etc.
- Descompte d'un 50 % en les publicacions de l'IEC.
- Cada soci col·lectiu pot designar quatre persones representants que gaudeixen dels avantatges anteriors, que són aplicables individualment.

Si voleu més informació, visiteu <http://scaterm.iec.cat>, on trobareu les quotes actualitzades per a socis individuals i col·lectius i la butlleta d'alta.

SUMARI

EDITORIAL

Aquest número	5
----------------------	---

ARTICLES

Albert Alegrí i Iria da Cunha Detecció de la relació malaltia-síntoma entre termes de l'àmbit mèdic: una aproximació basada en corpus	7
Miguel Casas Gómez Lingüística e investigación terminológica en Andalucía	18
Marie-Claude L'Homme Découverte de cadres sémantiques dans le domaine de l'environnement : le cas de l'influence objective	29

ENTREVISTA

TERMINÀLIA parla amb... Jusèp Loís Sans Socasau, president de l'Institut d'Estudis Aranès – Acadèmia Aranès dera Lengua Occitana	41
--	----

DOSSIER: Occità, basc i gallec: tres escenaris terminològics

Bernat Arrous Era lexicografia de lengua d'Òc : Brèu assai de sintèsi	45
Miren Azkarate La terminologia basca en el segle XXI	60
Manuel González González La terminologia gallega després del Pla General de Normalització de la Llengua Gallega	63

RESSENYES

Dans tous les sens du terme de Jean Quirion, Loïc Depecker i Louis-Jean Rousseau (ed.) Joaquín García Palacios	67
---	----

ESPAI DE TROBADA

**El Diccionari de criteris terminològics del TERMCAT:
què és i per fer què?**

Joan Rebagliato Nadal

71

El lèxic polític i la lexicografia híbrida

Guiomar Elena Ciapuscio

77

SEMBLANÇA: LINMITER (1999-2008)

LINMITER, xarxa de llengües minoritàries llatines

Daniel Prado

81

TERMINÀLIA
Número 12 (2015)

IMATGE DE PORTADA:

No hi ha pobles sense cultura, 1987, acrílic sobre tela, 100 x 100 cm, col·lecció del Museu d'Art Modern de Ceret

© Ben Vautier, VEGAP, Barcelona, 2015

DIRECTORA:

M. Teresa Cabré Castellví (UPF, IEC)

EDITOR EN CAP:

Mercè Lorente Casafont (UPF)

CONSELL DE REDACCIÓ:

Ester Bonet (UFEC), Marisa Carrió (UPV), Glòria Fontova (TERMCAT), Pilar Sánchez-Gijón (UAB), Laura Santamaria (UAB), Elisabet Solé (UB)

CONSELL CIENTÍFIC: Gerhard Budin (Univ. de Viena), Mercè Durfort (UB, IEC), Tina Célestin (OQLF), Guiomar Ciapuscio (UBA), Loïc Depecker (Univ. de París I), Pamela Faber (UGR), Joan Martí Castell (URV, IEC), Salvador Reguant (UB, IEC)

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA I TIPOGRÀFICA: Serveis Editorials de l'Institut d'Estudis Catalans

CAPçalera de la revista: Jesús Carrasco
DISSENY I MAQUETACIÓ: Fundació Tam-Tam
IMPRESSIÓ: Fundació Tam-Tam

EN AQUEST NÚMERO HAN COL·LABORAT:

Albert Alegrí, Bernat Arrous, Miren Azkarate, Miguel Casas Gómez, Guiomar Elena Ciapuscio, Iria da Cunha, Eulàlia Duran, Joaquín García Palacios, Manuel González González, Marie-Claude L'Homme, Joan Melià Garí, Daniel Prado, Joan Rebagliato Nadal

© dels autors dels articles

© de la Societat Catalana de Terminologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans

SOCIETAT CATALANA DE TERMINOLOGIA

<http://scaterm.iec.cat>

President: Jaume Martí

Vicepresidenta: M. Teresa Miret

Secretària: Ester Bonet

Tresorera: M. Teresa Miret

Vocals: Àngels Egea, Agustí Espallargas,

Miquel-Àngel Sánchez Ferriz

Delegat de l'IEC: Josep Moran

Els continguts de la revista estan subjectes a una llicència Reconeixement – No comercial – Sense obres derivades 3.0 Espanya de Creative Commons, si no s'indica el contrari.



Llicència completa:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Les revistes de l'IEC allotjades a l'Hemeroteca Científica Catalana utilitzen com a descriptors les 15 propietats recomanades al Dublin Core Metadata Element Set, versió reduïda de la norma ISO 15836 (2009).

PREU D'AQUEST EXEMPLAR: 13 euros

SUBSCRIPCIONS: El preu de la subscripció és de 26 euros l'any, per dos números de la revista. Els membres de la Societat Catalana de Terminologia en són automàticament subscriptors, i la reben sense que això representi cap encariment de la quota anual. Per subscriure-us-hi o per demanar més informació, adreceu-vos a:

Revista TERMINÀLIA

Societat Catalana de Terminologia
Carrer del Carme, 47 · 08001 Barcelona
Telèfon: 935 529 104 · Fax: 932 701 180
Adreça electrònica: terminalia@iec.cat

ISSN: 2013-6692 (edició impresa);

2013-6706 (edició electrònica)

Dipòsit legal: B-44926-2009

Any d'inici de la revista: 2009

Aquesta revista és accessible en línia des de:
<http://publicacions.iec.cat>, <http://revistes.iec.cat>,
<http://terminalia.iec.cat>

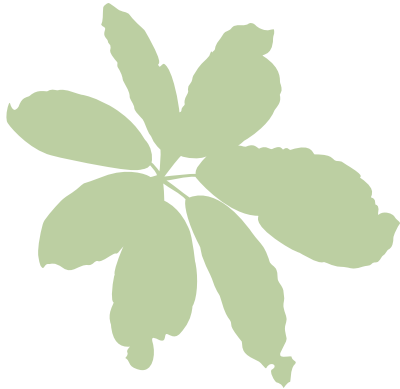
Revista indexada a: CARHUS Plus+, CIRC, DICE, DOAJ, Google Acadèmic, Hispana, IEC, ISOC, Latindex, MIAR, MLA, RACO, RESH, TRACES, Ulrich's PDDb

Amb la col·laboració de:



Imprès en paper 100 % reciclat

Aquest número



«**N**o hi ha poble sense cultura ni cultura sense llengua». Aquesta frase apareix en una de les obres de l'artista Ben, conservada al Museu d'Art Modern de Ceret, que il·lustra la portada del número 12 de la revista TERMINÀLIA. Benjamin Vautier (Nàpols, 1935), fill de mare occitana, viu des de 1949 a Niça i es considera occità. Durant l'estiu de 1987, Ben exposà a Ceret tota una sèrie d'obres en què es va refermar en el combat a favor de les cultures minoritàries i en contra de les cultures unificades centralitzades pels estats. Diu que les llengües com el català, l'occità o el basc són l'expressió de la diversitat que ha de generar una revolució a la història de l'art. La decisió de dedicar el monogràfic d'aquest número a l'activitat terminològica de les llengües minoritzades que són oficials en llurs territoris no podia imaginar tenir una presentació artística millor. Agraïm al Museu d'Art Modern de Ceret la cessió de la imatge i tot el suport rebut de la Junta de la Societat Catalana de Terminologia.

Així doncs, el monogràfic «Occità, basc i gallec: tres escenaris terminològics» té un objectiu doble: presentar una síntesi de les activitats terminològiques en aquestes tres llengües i reivindicar la terminologia com una eina fonamental en la recuperació sencera de les llengües minoritzades. A la secció «Entrevista» parlem amb Jusèp Loïs Sans Socasau, president de l'Institut d'Estudis Aranesi; i a la secció «Dossier» hi tenim sengles articles de Bernat Arrous (en occità), de Miren Azkarate (també en basc a la versió electrònica de la revista) i de Manuel González (també en gallec a la versió electrònica de la revista). A la secció «Semblança» hem volgut recordar, amb l'ajuda de Daniel Prado, la iniciativa de LINMITER, una xarxa internacional dedicada a la terminologia i als recursos lingüístics de les llengües minoritàries europees.

Els tres articles avaluats externament d'aquest número són a càrrec d'Albert Alegrí de la Universitat Pompeu Fabra i Iria da Cunha de la Universitat Nacional d'Educació a Distància sobre la detecció de relacions conceptuals en textos mèdics, en català; de Miguel Casas de la Universitat de Cadis sobre l'activitat terminològica



a Andalusia, en castellà; i de Marie-Claude L'Homme de la Universitat de Montreal, en francès, sobre marcs semàntics en medi ambient.

A la secció «Resenyes», hem inclòs el text de Joaquín García Palacios de la Universitat de Salamanca sobre el llibre *Dans tous les sens du terme*, editat per Jean Quirion, Loïc Depecker i Louis-Jean Rousseau; i el de Joan Melià de la Universitat de les Illes Balears sobre el *Diccionari de llengües del món* del TERMCAT.

A «Espai de trobada» hi hem inclòs un article de Joan Rebagliato, que ens presenta el nou *Diccionari de criteris terminològics* del TERMCAT, i un altre text de Guiomar

Ciapuscio de la Universitat de Buenos Aires (Argentina), que ens parla de les característiques del *Diccionario del léxico corriente de la política argentina. Palabras en democracia (1983-2013)*, coordinat per Andreína Adelstein i Gabriel Vommaro.

Esperem que us agradi el contingut d'aquest número que tanca l'any 2015 i que ens acompanyeu en la reivindicació de la terminologia perquè qualsevol llengua, si ho volen els parlants, pugui acomplir la seva majoria.

EL CONSELL DE REDACCIÓ



TERMINÀLIA és la revista semestral de la Societat Catalana de Terminologia (SCATERM), filial de l'Institut d'Estudis Catalans, que es publica tant en paper com en suport electrònic. Aquesta revista sorgeix en un entorn lingüístic molt actiu des del punt de vista terminològic (activitat científica, planificació lingüística, docència, recerca, innovació, desenvolupament de recursos, xarxes de cooperació), i pretén cobrir un espai natural d'intercanvi d'idees i d'actualització informativa, tot publicant contribucions sobre terminologia i àmbits afins.

L'objectiu principal és fer conèixer arreu l'activitat científica i professional relacionada amb la terminologia catalana, des de la recerca fins a les aplicacions, des dels serveis fins als productes, des de les accions de formació fins al debat social. Ens interessa reflectir el treball que es fa en els territoris de llengua catalana (tant si es refereix a la llengua catalana com a d'altres llengües de treball), pel que té d'exportable a altres comunitats lingüístiques. Alhora

ens volem fer ressò de les experiències de l'exterior que puguin ser aplicables en el nostre entorn o que siguin d'interès general.

Per tant, tot i que neix com una revista d'abast local, pel fet de ser l'òrgan de debat científic de la Societat Catalana de Terminologia, té una clara vocació de projecció exterior; per aquest motiu, les llengües de la revista són el català i l'anglès. S'admeten també contribucions en espanyol i en francès.

El 50 % dels continguts de la revista són contribucions originals, sotmeses a avaluació per parelles d'experts externs. La resta de la revista està estructurada en seccions fixes, que pretenen reflectir l'actualitat de les diverses activitats de la terminologia i d'àmbits afins, i servir d'òrgan d'intercanvi i d'expressió dels diversos perfils professionals vinculats a la terminologia.

Els temes que s'hi poden tractar són, entre d'altres: la terminologia catalana, la terminologia de sectors específics, els aspectes socials i lingüístics de la terminologia, la terminològica, el discurs especialitzat, la traducció especialitzada, la lexicografia especialitzada, l'ensenyament de la terminologia i la història de la terminologia.

Detecció de la relació malaltia-síntoma entre termes de l'àmbit mèdic: una aproximació basada en corpus¹

ALBERT ALEGRÍ
Universitat Pompeu Fabra
albertalegri@gmail.com

IRIA DA CUNHA
Universidad Nacional de Educación a Distancia
iriad@flog.uned.es

Albert Alegri és màster i graduat en Lingüística Aplicada per la Universitat Pompeu Fabra, especialitzat en Terminologia i Ensenyament de Llengües. Ha participat en la confecció i l'etiquetatge sintàctic del Corpus Treebank Català de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada i actualment és col·laborador de la Càtedra Pompeu Fabra. Treballa en els àmbits de la formació i la comunicació, fent així un parèntesi en la seva recerca doctoral com a membre del grup IULATERM.



Iria da Cunha és doctora en Ciències del Llenguatge i Lingüística Aplicada per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Actualment és investigadora Ramón y Cajal en el Departament de Filologies Estrangeres i les seves Lingüístiques de la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED), on té la seva recerca adscrita al grup ACTUALing. També és investigadora externa del grup IULATERM de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la UPF. És especialista en discurs especialitzat, terminologia i lingüística computacional.



Resum

Els especialistes en terminologia afirmen que els textos especialitzats són, quant al contingut, estructures formades per termes relacionats conceptualment (Cabrè, 1999). L'objectiu principal d'aquest article és mostrar que existeixen patrons lingüístics que evidencien la relació malaltia-síntoma i que poden servir per detectar semiautomàticament o automàticament aquesta relació, mitjançant una metodologia concreta. Aquesta metodologia es basa en el fet que, un cop obtinguts i analitzats uns determinats contextos, s'extreuen marques lingüístiques que evidencien la relació i serveixin per realitzar una generalització de patrons lingüístics. En l'estudi observem que molts dels símptomes no apareixen en les definicions dels recursos terminològics mèdics, però sí en els textos especialitzats del corpus. També detectem que molts dels símptomes apareixen mitjançant col·locacions especialitzades.

PARAULES CLAU: patrons lingüístics; detecció de relacions; malaltia; símptoma; marques lingüístiques; col·locacions especialitzades

Abstract

Detection of the disease-symptom relation between terms in the medical sphere: a corpus-based approximation

Experts in terminology state that specialised texts are, with respect to their content, structures formed by terms, and these terms are conceptually connected (Cabrè, 1999). The main goal of this article is to prove the existence of linguistic patterns that show the disease-symptom relation. These patterns can be useful to detect the relation semiautomatically or automatically by means of a specific methodology. This methodology is based on the fact that, once we extract and analyse certain contexts, we can obtain linguistic marks that show this relation, allowing a generalisation of patterns. Our results show that most symptoms are not included in the definitions given in medical terminological resources, but they are indeed included in the medical corpus that has been analysed in this project. Moreover, most symptoms are described with specialised collocations.

KEYWORDS: language patterns; relation detection; disease; symptom; linguistic marks; specialised collocations

TERMINÀLIA 12 (2015): 7-17 · DOI: 10.2436/20.2503.01.79
Data de recepció: 15/01/2015. Data d'acceptació: 15/04/2015
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

La terminologia és un àmbit d'estudi en el qual es parteix de la idea que els textos especialitzats estan plens de termes estructurats conceptualment d'una forma determinada (Cabré, 1999). Els termes són unitats lèxiques que adquireixen un sentit especialitzat en un àmbit determinat (Cabré, 1999). En aquesta recerca ens centrem en l'àmbit especialitzat de la medicina, ja que els investigadors d'aquest àmbit detecten amb freqüència noves malalties i nous símptomes de malalties, tant d'existents com d'aparició recent; és a dir, l'estudi de les malalties s'actualitza contínuament. Si es construeix una estructuració conceptual, com per exemple un arbre de camp (figura 1), d'una malaltia, podrien trobar-se diferents branques, com serien les causes de la malaltia en qüestió, els tipus o classificacions, els símptomes que l'evidencien, les tècniques o les estratègies per les quals es pot diagnosticar, i els possibles tractaments. Generalment, l'expressió de les malalties —les causes, la tipologia, els símptomes, el diagnòstic i el tractament— es vehicula mitjançant unitats terminològiques.

La realitat actual és que hi ha pocs treballs sobre la detecció de relacions a partir de textos escrits en català, com per exemple el de Feliu (2004). Tanmateix, no n'hi ha cap que tracti una relació tan específica com la relació en la qual ens centrem en aquesta recerca (la relació malaltia-síntoma entre termes), i aquesta manca de treballs ha estat la principal motivació per dur a terme aquesta recerca. Volem proporcionar una anàlisi lingüística del funcionament de la llengua catalana amb referència a la relació en qüestió. La nostra hipòtesi de partida és que als textos especialitzats de l'àmbit mèdic existeixen determinades marques lingüístiques que permetrien detectar de manera automàtica o semiautomàtica la relació que s'estableix entre un terme que es refereix a una malaltia i els termes que fan referència als símptomes d'aquesta malaltia, tal com indica, per exemple, Hearst (1992). La detecció d'aquest tipus de relacions podria ser de gran utilitat per a la construcció de tesaurus o bases de dades lexicosemàntiques, i per a l'actualització de les definicions de diccionaris terminològics de l'àmbit mèdic, així com també de manuals.

Concretament, doncs, els objectius d'aquesta recerca, emmarcada dins d'una tesi de màster, són els següents:

- Crear patrons lingüístics que evidencin la relació malaltia-síntoma entre termes a partir de textos mèdics escrits en català, que puguin servir per detectar de manera semiautomàtica o automàtica aquesta relació.
- Proposar una metodologia concreta per dur a terme la creació de patrons lingüístics de manera semiautomàtica.

Després de la introducció, en l'apartat 2 es presenta el marc teòric, que gira entorn de la teoria comunicativa de la terminologia (TCT) de Cabré (1999). En l'apartat 3, on es planteja l'estat de la qüestió, es parla dels treballs existents sobre la detecció automàtica i semiautomàtica de relacions conceptuals i semàntiques. En l'apartat 4 es llisten tots els passos seguits fins a arribar a l'obtenció dels resultats finals, els quals es descriuen i s'analitzen en l'apartat 5. En l'apartat 6 s'inclouen les idees principals que es desprenen del treball realitzat, quines en són les aportacions cap a la terminologia, així com quines en poden ser les possibles futures vies de recerca.

2 Marc teòric

El treball terminològic sobre la base de corpus especialitzats ha demostrat que el nombre i la tipologia de relacions conceptuals establertes per l'enfocament tradicional de la terminologia no són prou representatius (Cabré, 1999; Feliu i Cabré, 2002). Per aquest motiu, Cabré (1999) afirma que, d'una banda, l'objectiu principal de la terminologia teòrica és descriure formalment, semàntica i funcional les unitats que poden adquirir el valor terminològic, subratllar la manera com activen aquest valor i explicar de quina manera es relacionen amb els contextos veïns. De l'altra, l'objectiu de la terminologia aplicada és la recopilació d'aquests elements. L'anàlisi corresponent té finalitats aplicades molt diverses; tanmateix, en totes elles apareix la doble funcionalitat dels termes: la representació del coneixement especialitzat i la seva transferència, de maneres i en situacions diferents. És per aquest motiu que Cabré descriu un conjunt de reflexions que

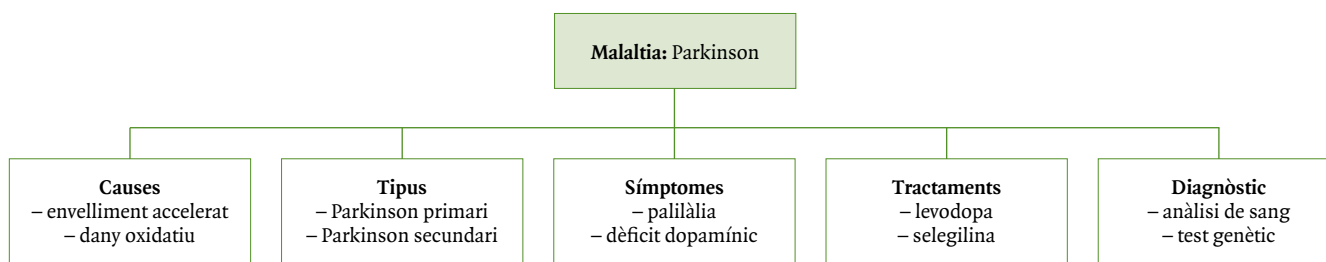


FIGURA 1. Arbre de camp del Parkinson

engloba en una nova teoria, l'anomenada *teoria comunicativa de la terminologia* (TCT), base teòrica per a aquesta recerca.

Cabré (1999) subratlla que cada situació comunicativa és distinta, davant la varietat temàtica i el nivell d'especialització que poden oferir els textos d'especialitat. A causa d'aquesta àmplia varietat possible, la propietat terminològica sempre apareix en situacions de comunicació natural, les quals són potencialment socials, és a dir, en cadascuna d'elles hi ha unes previsions concretes del parlant.

L'autora defineix les unitats terminològiques (UT) com a unitats que formen part del llenguatge natural i de la gramàtica que descriu cada llengua, i són l'objecte principal de la terminologia. Cada UT té diferents facetes i s'emmarca dins d'un pla concret d'anàlisi de la cognició i de la comunicació alhora, raons per les quals són interdisciplinàries i multidimensionals.

Ateses aquestes descripcions, es pot afirmar que els termes són unitats lèxiques, activades d'una manera determinada per les seves condicions pragmàtiques d'adequació a un tipus de comunicació concreta en cada cas. La importància que té en tot moment el context ha provocat que, en terminologia, d'una banda, es parli de relacions conceptuals i, de l'altra, de relacions semàntiques, discussió oberta des de fa anys. Les relacions conceptuals són imprescindibles per establir sistemes que reflecteixin l'estructuració del coneixement especialitzat, mentre que, segons Evans (1988), les relacions semàntiques són aquelles que connecten conceptes. Murphy (2003), per la seva banda, afirma que les relacions semàntiques són aquelles que poden definir-se a través de paradigmes que fan referència únicament al significat individual, aquells que es troben en el lèxic mental.

3 Estat de la qüestió

En els treballs existents sobre la detecció automàtica o semiautomàtica de relacions entre termes es descriuen principalment dues estratègies: les que són purament lingüístiques, en les quals es duu a terme una descripció de patrons que expressen relacions concretes, segons les estructures sintàctiques; i les estadístiques, que fan servir principalment l'aprenentatge automàtic (*machine learning*). Cal subratllar que aquestes dues estratègies són, en molts casos, complementàries/compatibles. Tot i que oferim una panoràmica dels dos tipus, no és la nostra intenció oferir una descripció exhaustiva dels treballs realitzats, sinó únicament d'alguns dels més representatius.

Sobre l'estudi de patrons que evidencien l'existència de relacions conceptuals en textos, ens centrem en la tesi doctoral de Feliu (2004). L'autora pretén establir les bases per desenvolupar un sistema de detecció semiautomàtica de relacions conceptuals a partir de textos especialitzats. Ho fa detectant marcadors lingüístics verbals, uns de concrets per a cada tipus de

relació conceptual; així, per exemple, selecciona els verbs *manifestar*, *mostrar* i *presentar* per tractar la relació de seqüencialitat temporal de simultaneïtat. El pas següent és extreure fragments de textos que continguin unitats de coneixement especialitzat, lligades mitjançant termes i relacions conceptuals.

Feliu estableix estratègies sintacticosemàntiques útils per identificar amb el màxim de precisió els marcadors que expressen cada tipus de relació. Per tant, no només s'estudia el patró sintàctic evidenciat en la relació, sinó que també se subratlla el factor del context, és a dir, l'estratègia semàntica que permet determinar amb fiabilitat si un marcador expressa un tipus de relació concret o un altre, segons les paraules que el formen. L'estratègia semàntica s'aplica amb l'ajuda d'una ontologia de l'àmbit mèdic, per així classificar i estructurar el lèxic especialitzat extret del corpus. Feliu justifica que l'aplicació d'estratègies tant sintàctiques com semàntiques es duu a terme per obtenir fragments textuais especialitzats que continguin, com a mínim, dues unitats terminològiques lligades entre si mitjançant un tipus de relació conceptual.

Quant a les estratègies estadístiques, tot i no ser les estudiades en aquesta recerca, en la taula 1 oferim una lleugera descripció d'alguns dels treballs més representatius, ordenats cronològicament. En la primera columna apareixen els autors de cada recerca. En la segona columna, l'any de la seva realització. En la tercera columna, els tipus de relacions estudiades en cada treball. En la quarta i última columna, les tècniques en què els autors s'han centrat en cada estudi.

La descripció de diversos treballs representatius sobre la detecció de relacions en corpus textuais demostra que n'existeixen molt pocs en català i concretament cap que estudiï la relació malaltia-síntoma en textos de l'àmbit mèdic. En aquest treball posem èmfasi en l'estratègia purament lingüística, atesa la motivació per un estudi i una descripció de la llengua catalana.

4 Metodologia

En aquest apartat s'inclouen, ordenats cronològicament, tots els passos seguits a l'hora de desenvolupar el treball:

1) Seleccionar un corpus de treball adequat per a l'estudi en qüestió. En aquest cas, dins del Corpus Tècnic (CT) de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) (Vivaldi, 2009), el subcorpus de medicina, format per textos especialitzats en català, és adient per a aquesta recerca, ja que és un corpus etiquetat pel que fa a marques estructurals, així com validat per professionals de l'àmbit. Aquest subcorpus està format per 236 documents; en total, 2.677.138 paraules.

2) Cercar i consultar tres fonts especialitzades; concretament el Medline Plus (<http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/spanish>), el manual *Medicina interna* (Farreras i Rozman, 2002) i el *Diccionari enciclopèdic de medicina*

Autor/s	Any	Relació	Tècnica
Hearst	1992	Hiperonímia	Inventari de patrons lexicosintàctics per identificar, amb aprenentatge automàtic, parelles de paraules que exemplifiquin la relació estudiada.
Berland i Charniak	1999	Meronímia	Mètode estadístic amb tres fases: identificació i anotació de patrons, filtratge de paraules acabades morfològicament d'unes maneres determinades i ordenació de les parelles de paraules segons el valor F.
Riloff i Jones	1999	Sis categories semàntiques: construcció, esdeveniments, ésser humà, localització, temps, armes	Algoritme de <i>bootstrapping</i> que aprèn trets semàntics de diverses categories.
Snow, Jurafsky i Ng	2004	Hiperonímia i hiponímia	Informació de dependències per a la creació d'un classificador automàtic.
Hasegawa, Sekine i Grishman	2004	Homonímia i sinonímia	Aglomeració de parelles d'entitats (<i>clustering</i>).
Turney	2006	Parelles anàlogues	Mètode de mesura de la similitud relacional, <i>vector space model</i> (VSM).
Hendrickx et al.	2009	Llista de parelles de relacions semàntiques incloses en un inventari	Desenvolupament d'un classificador automàtic que treballa sobre l'inventari de relacions creat per a l'estudi.
Mintz et al.	2009	Conjunt de trenta-tres relacions binàries en diferents dominis (persona-nacionalitat, pel·lícula-director, geografia-riu, etc.)	Informació de dependències per a la creació d'un classificador automàtic.
Neculescu, Mendes i Bel	2014	Homonímia i sinonímia	Model d'aprenentatge automàtic dels trets (<i>features</i>) de cada parella per proporcionar tuples.

TAULA I. Recull de treballs sobre detecció de relacions amb estratègies estadístiques

(<http://www.medic.cat>), per tal de determinar quin grup de malalties s'estudia.

3) Es treballa amb malalties neurodegeneratives perquè són un tipus de patologies en les quals el problema principal se situa en el moment de la seva detecció, ja que, en la major part dels casos, quan s'identifiquen, els malalts ja han perdut més de la meitat de les neurones. Diagnosticar, doncs, aquestes demències de la manera més anticipada possible és imprescindible avui en dia i, per aquest motiu, considerem que la detecció dels símptomes és un tema rellevant. Dins del grup de malalties neurodegeneratives, se selecciona un grup de termes en català que siguin malalties concretes d'aquest grup. Després de consultar les fonts espanyoles comentades en el pas 2, observem que hi ha nou termes que es corresponen amb malalties neurodegeneratives: Parkinson, corea de Huntington, Alzheimer, esclerosi lateral amiotròfica, atrofia muscular, idiòcia amaurotica de Tay-Sachs, esfingolipidosi, atàxia de Friedreich i malaltia de Pick.

4) Mitjançant el *Diccionari enciclopèdic de medicina*, se seleccionen les definicions completes de cadascun d'aquests termes i se n'extreuen només aquells fragments amb símptomes. L'exemple següent inclou una de les malalties, la seva definició i els símptomes marcats en negreta:

corea de Huntington:

Procés hereditari, transmès per herència autosòmica dominant, produït per una mutació genètica del braç curt del cromosoma 4, caracteritzat per **discinèsies coreoa-tetòtiques de la musculatura axial i perifèrica, disàrtria, disfàgia, postures distòniques** i per **trastorns neuropsicològics variables (modificacions de la personalitat, depressió, psicosi)** que evolucionen vers la demència.

5) Mitjançant BwanaNet, una interfície que permet consultar el CT en línia, s'extreuen automàticament tots els contextos oracionals per a cadascun dels sis termes (malalties). Dels nou termes inicials, finalment en seleccionem sis (els sis primers de la llista del punt 3). Un dels criteris per a la selecció de les malalties és que cada terme aparegui en un mínim de deu contextos al corpus de treball.

6) S'analitzen manualment els contextos obtinguts de manera automàtica. Tots els contextos que no contenen termes referents a símptomes són eliminats. Per detectar els símptomes associats a cada malaltia, es consulten els símptomes extrets de les definicions de les malalties al *Diccionari enciclopèdic de medicina* i també s'aplica el coneixement propi, mitjançant evidències lingüístiques que explicitin que es parla de

la malaltia en qüestió. A continuació, mostrem un exemple de context del terme Parkinson obtingut del corpus amb els símptomes destacats en negreta:

En la malaltia de Parkinson, que cursa amb un **dèficit dopamínic** a nivell de sistema nerviós central, s'han descrit **alteracions en el reflex orbicularis oculi**, concretament del segon component d'aquest reflex.

7) S'analitzen els contextos definitius per tal de detectar totes les marques lingüístiques que evidencien que existeix una relació malaltia-síntoma. Els diferents continguts dins dels contextos es marquen de la manera següent:

- El terme corresponent a la malaltia: entre coixinets.
- El terme o termes corresponents als símptomes: subratllats.
- Les marques lingüístiques explícites: en negreta.

Tot seguit mostrem dos exemples amb les marques comentades:

<mo0021>: <s>També més excepcionalment poden presentar crisis epilèptiques el ##Parkinson##, la corea de Huntington i la degeneració hepatolenticular.</s>

<mo0623>: <s>La malaltia d'## Alzheimer ## es caracteritza per l'aparició de dipòsits de plaques amiloides i la **formació de feixos neurofibril·lars en el cervell.**</s>

8) Es fa una generalització dels patrons lingüístics detectats fent servir lemes i s'utilitzen els símbols següents:

- [S] fa referència al símptoma.
- [M] fa referència a la malaltia.
- Per exemple: poder presentar [S] el (malaltia de / del / de la) [M].
- L'asterisc (*) indica que en aquella posició ha d'aparèixer informació textual, tot i que cap en concret.

5 Anàlisi i resultats

En aquest apartat mostrem les anàlisis que s'han realitzat en aquest treball i els resultats obtinguts després d'aplicar els passos inclosos en la metodologia explicada en l'apartat 4.

En la taula 2 s'aporten dades quantitatives en relació amb el nombre total de contextos obtinguts per a cada malaltia i el nombre de contextos que contenen símptomes d'aquestes. Si s'analitza la tercera columna, s'aprecia que s'han eliminat molts contextos, pel fet que no contenen símptomes.

Malaltia	Contextos totals		Contextos seleccionats amb símptomes		% de contextos amb símptomes respecte del nombre absolut de contextos trobats per a cada malaltia
	Nombres absoluts	%	Nombres absoluts	%	
Parkinson	50	18,31	11	47,82	22,00
(corea de) Huntington	33	12,09	1	4,35	3,03
Alzheimer	144	52,75	9	39,13	6,25
esclerosi lateral amiotròfica	12	4,40	1	4,35	8,30
atròfia muscular	10	3,66	1	4,35	10,00
(idiòcia amauròtica de) Tay-Sachs	24	8,79	0	0	0
TOTAL	273	100	23	100	—

TAULA 2. Taula quantitativa dels contextos analitzats

La primera idea, de cara a l'extracció de contextos productius per a l'estudi, era tractar únicament aquells que incloguessin termes per expressar els símptomes, tant monolèxics com polilèxics. Tanmateix, tal com es pot observar en l'annex 1, hem detectat que aquests símptomes també poden ser expressats als textos especialitzats mitjançant fraseologia especialitzada o col·locacions de l'àmbit, en aquest cas el de la medicina. Així, subratllem que en 15 dels 31 contextos extrets, és a dir, en gairebé la meitat del total (48,4 %), els símptomes es reflecteixen mitjançant col·locacions especialitzades formades per:

- un nom verbal que, en la majoria dels casos, indica algun tipus de gradació (ex. *augment*, *deficiència*);
- una preposició com a lligam, principalment *de*;
- un terme mèdic monolèxic o polilèxic (ex. *dopamina*, *feixos neurofibril·lars*).

Per exemple: *dèficit de dopamina*, *formació de feixos neurofibril·lars* (vegeu-ne més a l'annex 3).

Amb referència a l'anàlisi del contrast entre els símptomes trobats en les definicions i els contextos, han participat en l'estudi un metge i una farmacèutica de la ciutat de Figueres (Alt Empordà). La seva tasca va ser validar les relacions existents entre els símptomes i determinar, així, si hi ha casos de variació terminològica. Aquest contrast s'ha realitzat a partir de l'observació que cap dels símptomes inclosos als contextos del corpus no coincideix amb els símptomes que apareixen en les definicions, tal com es pot veure en l'annex 1.

Vegem ara un cas de variació terminològica: en el cas del Parkinson, per exemple, segons la definició del *Diccionari enciclopèdic de medicina*, *amímia* és la «pèrdua més o menys completa de la facultat d'expressió mímica», és a dir, es caracteritza per una manca d'expressió

tant de la cara com del cos, mentre que en el cas de la paràlisi pseudobulbar, la limitació en l'expressió és, de manera més concreta, facial. Per tant, tot i aquest matís, els dos símptomes es poden considerar pràcticament sinònims. Els dos especialistes que han participat en l'estudi ens han corroborat aquesta anàlisi.

Seguidament, en la taula 3, mostrem l'anàlisi quantitativa d'aquest contrast.

El fet que no coincideixi cap símptoma entre els trobats en les definicions i els contextos ens fa pensar en dues possibles causes. D'una banda, la variació terminològica. La falta de consens a l'hora d'expressar aspectes concrets d'un àmbit especialitzat fa que es produeixi aquesta variació, la qual afecta directament els termes. Corbeil (1988, p. 57) afirma que:

Le résultat le plus apparent et le plus embarrassant de cette variation est l'incertitude terminologique, soit que plusieurs dénominations semblent correspondre plus ou moins à la même notion (concurrence terminologique), soit que la même dénomination semble correspondre à des notions différentes, en tout ou en partie (polysémie terminologique).

De l'altra, una altra causa podria ser que als textos especialitzats hi hagi termes que es refereixin a símptomes que no apareguin reflectits als diccionaris especialitzats, a causa dels estudis permanents que es desenvolupen contínuament. La ciència avança molt ràpid i, per consegüent, a diferència dels diccionaris que tarden a actualitzar-se, els textos que tracten noves recerques i nous descobriments són una destacada font d'innovació. Aquest fet indica que els textos especialitzats són molt útils per a la recuperació de símptomes de malalties no inclosos en recursos terminològics i, per tant, la nostra proposta per a la detecció podria servir per a l'actualització tant de diccionaris especialitzats com de manuals de l'àmbit.

Amb referència als patrons finals obtinguts, els quals es poden observar en la taula 4, cal subratllar que apareixen tant verbs generals com d'altres que són purament terminològics. Alguns verbs generals són patir, caracteritzar o associar, mentre que d'altres posseeixen una càrrega semàntica concreta, ja que els seus lexemes i significats estan vinculats a un àmbit d'especialitat; són els que

Malaltia	Nre. de símptomes al diccionari	Nre. de símptomes dels contextos	
		Variants terminològiques dels símptomes trobats als diccionaris	Altres símptomes no inclosos als diccionaris
Parkinson	5	1	16
(corea de) Huntington	8	2	0
Alzheimer	2	3	7
esclerosi lateral amiotròfica	4	0	1
atròfia muscular	11	1	0
(idiòcia amaurotica de) Tay-Sachs	5	0	0
TOTAL	35	7	24

TAULA 3. Taula quantitativa sobre els símptomes en les definicions i els contextos

Lorente (2001) cataloga com a verbs terminològics. Així, per exemple, cursar és un exemple de verb terminològic. De l'estructura sintàctica, destaquem l'ús d'algunes oracions de relatiu, així com l'alta aparició de preposicions, les quals demostren que normalment són un complement indispensable per als noms deverbals.

1. poder presentar [S] el (malaltia de / del / de la) [M]
2. [S]: aparèixer com a símptoma en el (malaltia de / del / de la) [M]
3. [S] associat a / al / a la (malaltia de / del / de la) [M]
4. [M], que cursar amb un [S]
5. en [M] descriure [S]
6. en (la malaltia de / del / de la) [M] interpretar-se (com l'expressió d'un) [S]
7. malaltia en què existeix [S] com en (la malaltia de / del / de la) [M]
8. el disseny de (la malaltia de / del / de la) [M] haver de tenir en compte els símptomes com [S]
9. un dels problemes que presenta (la malaltia de / del / de la) [M] ser [S]
10. en (el cas de) la malaltia de / del / de la [M] la simptomatologia es produeix quan hi ha [S]
11. a * de malalts de [M] detectar [S]
12. el [S] estar implicat en (nombroses malalties neurodegeneratives humanes com són) el M
13. [S] associat a / al / a la (malaltia de / del / de la) [M]
14. [M] * caracteritzar-se per (la presència de) [S]
15. en la malaltia de / del / de la [M] haver-hi un [S]
16. el [S] ser característic de (la demència tipus) [M]
17. el pacient (afectat per la malaltia) de [M] presentar [S]
18. la malaltia de / del / de la [M] caracteritzar-se pel / per la [S]
19. el * més característic del / de la [M] és [S]
20. l'adult amb (la malaltia de / del / de la) [M] presentar [S]
21. la malaltia de / del / de la [M] caracteritzar-se per [S]
22. el [S] estar implicat en (nombroses malalties neurodegeneratives humanes com són) el [M]
23. [S] associat a / al / a la (malaltia de / del / de la) [M]
24. algun pacient patir un [S] denominat [M]

TAULA 4. Llista final de patrons lematitzats

6 Conclusions i treball futur

Un cop arribat al final d'aquesta recerca, respecte del primer objectiu, podem afirmar que la recerca ha servit per confirmar que efectivament hi ha patrons lingüístics que evidencien una relació concreta en català. La llista obtinguda podrà ser alliberada per tots aquells qui la vulguin aplicar a nous textos. Pel que fa al segon objectiu, la metodologia proposada ha servit per representar una llista final de patrons, que pot ser útil per aplicar a futurs treballs més complexos sobre relacions conceptuals.

En la descripció lingüística de les unitats que vehiculen el coneixement especialitzat en l'àmbit de la medicina, l'anàlisi dels resultats ha permès detectar que els símptomes apareixen reflectits dins dels textos especialitzats no només mitjançant termes monolèxics i polilèxics, sinó també mitjançant col·locacions especialitzades el nucli de les quals és un nom verbal que indica, generalment, algun tipus de gradació. A més, s'evidencia que molts dels símptomes de les malalties no apareixen en les definicions dels recursos terminològics de l'àmbit de la medicina, però sí

als textos especialitzats del corpus utilitzat, a causa dels continus estudis que es realitzen en medicina i que serveixen per actualitzar els coneixements sobre aquest àmbit.

Podem considerar que la metodologia concreta proposada per dur a terme l'extracció d'una relació en un corpus textual pot servir per analitzar altres tipus de relacions com les causes, les tipologies, els tractaments i els diagnòstics. És per això que, com a futures línies de recerca, proposariem determinar la cobertura i la precisió dels patrons de la taula 4, és a dir, quins són més productius, per implementar-los en forma d'expressions regulars; explorar la possibilitat de combinació d'estratègies lingüístiques basades en patrons i estadístiques de *machine learning*; desenvolupar un prototip de sistema que pugui detectar relacions entre termes de l'àmbit mèdic per a la creació automàtica o semiautomàtica d'estructures conceptuals (concretament, d'arbres de camp) de diferents malalties, mitjançant l'exploració de corpus de textos especialitzats i d'estratègies basades en patrons lingüístics, i realitzar experiments per comprovar que la metodologia presentada es pot extrapolar a altres llengües. ✿

Bibliografia

- BERLAND, Matthew; CHARNIAK, Eugene (1999). «Finding parts in very large corpora». A: *Proceedings of ACL, Association for Computational Linguistics*, p. 57-64.
- CABRÉ, Maria Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Sèrie Monografies; 3)
- CASASSAS, Oriol (dir.) (1990). *Diccionari enciclopèdic de medicina* [en línia]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. <<http://www.medic.cat/>> [Consulta: 18 març 2014].
- CORBEIL, Jean Claude (1988). «Les terminologies devant Babel». A: *Actes du Colloque Terminologie et Technologies Nouvelles. La Défense*. Quebec: Office de la Langue Française, p. 49-62.
- EVANS, Martha Walton (ed.) (1988). *Relational Models of the Lexicon: Representing Knowledge in Semantic Networks*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FARRERAS, Pedro; ROZMAN, Ciril (2002). *Medicina interna*. 17a ed. Barcelona: Elsevier.
- FELIU, Judit (2004). *Relacions conceptuals i terminologia: anàlisi i proposta de detecció semiautomàtica*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- FELIU, Judit; CABRÉ, Maria Teresa (2002). «Conceptual relations in spealized texts: new typology and an extraction system proposal». A: *TKE2002: Terminology and Knowledge Engineering Proceedings: 6th International Conference: 28th-30th August 2002 (Nancy)*, p. 45-49.
- HASEGAWA, Takaaki; SEKINE, Satoshi; GRISHMAN, Ralph (2004). «Discovering relations among named entities from large corpora». A: *Proceedings of the 42nd Annual Meeting on Association for Computational Linguistics*. East Stroudsburg: Association for Computational Linguistics, p. 415-422.
- HEARST, Marti A. (1992). «Automatic acquisition of hyponyms from large text corpora». A: *Proceedings of COLING*. Grenoble: IVR Imprimerie, p. 539-545.
- HENDRICKX, Iris; NAM KIM, Su; KOZAREVA, Zornista; NAKOV, Preslav; Ó SÉAGHDHA, Diarmuid; PADÓ, Sebastian; PENNACCHIOTTI, Marco; ROMANO, Lorenza; SZPAKOWICZ, Stan (2009). «SemEval-2010 Task 8: multi-way classification of semantic relations between pairs of nominals». A: *SemEval'10: Proceedings of the 5th International Workshop on Semantic Evaluation*. Stroudsburg: Association for Computational Linguistics, p. 33-38.
- LORENTE, Mercè (2001). «Teoría e innovación en terminografía: la definición terminográfica». A: *La terminología científico-técnica: Reconocimiento, análisis y extracción de información formal y semántica*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 81-112.

MINTZ, Mike; BILLS, Steven; SNOW, Rion; JURAFSKY, Dan (2009). «Distant supervision for relation extraction without labeled data». A: *Proceedings of ACL-CONLL, Association for Computational Linguistics*, p. 1003-1011.

MURPHY, M. Lynne (2003). *Semantic relations and the lexicon: Antonym, synonymy, and other paradigms*. Cambridge: Cambridge University Press.

NECSULESCU, Silvia; MENDES, Sara; BEL, Núria (2014). «Combining dependency information and generalization in a pattern-based approach to the classification of lexical-semantic relation instances». Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada; Lisboa: Centro de Lingüística da Universidade de Lisboa.

RILOFF, Ellen; JONES, Rosie (1999). «Learning dictionaries for information extraction by multi-level bootstrapping». A: *Proceedings of the Sixteenth National Conference on Artificial Intelligence (AAAI-99)*, p. 474-479.

SNOW, Rion; JURAFSKY, Daniel; NG, Andrew Yan-Tak. (2004). «Learning syntactic patterns for automatic hypernym discovery». A: *Proceedings of NPS*. Cambridge, Mass: MIT Press.

TURNER, Peter D. (2006). «Similarity of semantic relations». *Computational Linguistics*, 32(3), p. 379-416.

VIVALDI, Jordi (2009). «Corpus and exploitation tool: IULACT and bwanaNet». A: CANTOS GÓMEZ, Pascual; SÁNCHEZ PÉREZ, Aquilino (ed.). *A survey on corpus-based research = Panorama de investigaciones basadas en corpus*. [Actas del I Congreso Internacional de Lingüística de Corpus (CICL-09) (Universidad de Murcia, 7-9 de Mayo de 2009)]. Múrcia: Asociación Española de Lingüística del Corpus, p. 224-239.

Nota

1. Aquest treball ha estat finançat parcialment pel projecte de recerca APLE (FFI2009-12188-Co5-01), dirigit per la Dra. M. Teresa Cabré, i per un contracte Ramón y Cajal (RYC-2014-16935).

ANNEXOS

ANNEX I. Classificació dels símptomes dels contextos segons si són variants terminològiques o símptomes no inclosos en les definicions del diccionari

Malaltia	Síntomes diccionari	Síntomes dels contextos	
		Variants terminològiques dels símptomes trobats als diccionaris	Altres símptomes no inclosos als diccionaris
Parkinson	tremolor especial		crisis epilèptiques
	moviments de dits		palilàlia
	rigidesa muscular		demència
	amímia		alteracions en el reflex orbicularis oculi
	paràlisi pseudobulbar		augment de l'excitabilitat de les neurones de la substància reticular bulbar lateral
	marxa amb el cos, les cames i els braços en lleugera flexió		alteració dels sistemes neuronals dopaminèrgics
		insomni	
		ansietat	
		depressió	
		vòmits	
		estrenyiment	
		dèficit de dopamina	
		deficiència del complex	
		increment del dany oxidatiu	
		estrès oxidatiu	

Detecció de la relació malaltia-síntoma entre termes de l'àmbit mèdic: una aproximació basada en corpus
 Albert Alegrí i Iria da Cunha

Malaltia	Síntomes diccionari	Síntomes dels contextos	
		Variants terminològiques dels símptomes trobats als diccionaris	Altres símptomes no inclosos als diccionaris
(corea de) Huntington	discinèsies coreoatetòtiques de la musculatura axial i perifèrica disàrtria disfàgia postures distòniques trastorns neuropsicològics modificacions de la personalitat depressió psicosi	moviments coreics trastorns de tipus afectiu amb deteriorament cognitiu	
Alzheimer	acumulació intraneuronal d'un material filamentós presència de grumolls de dendrites i axons a l'escorça cerebral	placa senil aparició de dipòsits de plaques amiloides neurones caracteritzades per presentar una arborització dendrítica molt pobra	pèrdua progressiva de les funcions intel·lectuals dificultats per a les tasques de la vida quotidiana pèrdua progressiva de la memòria pèrdua progressiva de capacitats cognitives depleció del sistema colinèrgic formació de feixos neurofibril·lars en el cervell estrès oxidatiu
esclerosi lateral amiotròfica	síndrome piramidal paràlisi perifèrica paràlisi espàstica dels membres inferiors atròfia muscular progressiva		estrès oxidatiu
atròfia muscular	degeneració de les anorexianeurones de les banyes anteriors de la medul·la espinal hipotonia muscular greu síndrome de l'infant pengim-penjam areflèxia plor succió afectació dels músculs respiratoris	debilitat muscular progressiva	

Malaltia	Síntomes diccionari	Síntomes dels contextos	
		Variants terminològiques dels símptomes trobats als diccionaris	Altres símptomes no inclosos als diccionaris
atròfia muscular (cont.)	insuficiència respiratòria infeccions pulmonars iteratives deformitats articulars congènites afectació del nervi facial		
(idiòcia amaurotica de) Tay-Sachs	excés d'esfingosina atròfia amaurotica del nervi òptic hipertonia muscular extrapiramidal insuficiència visual progressiva disfàgia		

ANNEX II. Síntomes extrets de les definicions i símptomes extrets dels contextos

Malalties	Síntomes de les definicions del diccionari	Síntomes dels contextos del corpus
Parkinson	<ul style="list-style-type: none"> tremolor especial moviments de dits rigidesa muscular amímia marxa amb el cos, les cames i els braços en lleugera flexió 	<ul style="list-style-type: none"> crisis epilèptiques palilàlia paràlisi pseudobulbar demència dèficit dopamínic alteracions en el reflex orbicularis oculi augment de l'excitabilitat de les neurones de la substància reticular bulbar lateral alteració dels sistemes neuronals dopaminèrgics insomni ansietat depressió vòmits estrenyiment dèficit de dopamina deficiència del complex increment del dany oxidatiu estrès oxidatiu
(corea de) Huntington	<ul style="list-style-type: none"> discinèsies coreoatetòtiques de la musculatura axial i perifèrica disàrtria disfàgia postures distòniques trastorns neuropsicològics modificacions de la personalitat depressió psicosi 	<ul style="list-style-type: none"> moviments coreics trastorns de tipus afectiu amb deteriorament cognitiu

Malalties	Síntomes de les definicions del diccionari	Síntomes dels contextos del corpus
Alzheimer	<ul style="list-style-type: none"> • acumulació intraneutroanal d'un material filamentós • presència de grumolls de dendrites i axons a l'escorça cerebral 	<ul style="list-style-type: none"> • pèrdua progressiva de les funcions intel·lectuals • placa senil • dificultats per a les tasques de la vida quotidiana • pèrdua progressiva de la memòria • pèrdua progressiva de capacitats cognitives • depleció del sistema colinèrgic • neurones caracteritzades per presentar una arborització dendrítica molt pobra • aparició de dipòsits de plaques amiloides • formació de feixos neurofibril·lars en el cervell • estrès oxidatiu
esclerosi lateral amiotròfica	<ul style="list-style-type: none"> • síndrome piramidal • paràlisi perifèriques • paràlisi espàstica dels membres inferiors • atròfia muscular progressiva 	<ul style="list-style-type: none"> • estrès oxidatiu
atròfia muscular	<ul style="list-style-type: none"> • degeneració de les anorèxianeurones de les banyes anteriors de la medul·la espinal • hipotonia muscular greu • síndrome de l'infant pengim-penjam • areflèxia • plor • succió • afectació dels músculs respiratoris • insuficiència respiratòria • infeccions pulmonars iteratives • deformitats articulars congènites • afectació del nervi facial 	<ul style="list-style-type: none"> • debilitat muscular progressiva
(idiòcia amaurotica de) Tay-Sachs	<ul style="list-style-type: none"> • excés d'esfingosina • atròfia amaurotica del nervi òptic • hipertonia muscular extrapiramidal • insuficiència visual progressiva • disfàgia 	

ANNEX III. Col·locacions especialitzades que reflecteixen símptomes al nostre corpus

alteracions en el reflex orbicularis oculi
 augment de l'excitabilitat de les neurones de la substància reticular bulbar lateral
 debilitat muscular progressiva
 deficiència del complex
 dèficit de dopamina
 depleció del sistema colinèrgic
 dificultats per a les tasques de la vida quotidiana
 formació de feixos neurofibril·lars en el cervell
 increment del dany oxidatiu
 pèrdua progressiva de les funcions intel·lectuals
 trastorns de tipus afectiu amb deteriorament cognitiu

Lingüística e investigació terminològica en Andalusia¹

MIGUEL CASAS GÓMEZ
Universidad de Cádiz
miguel.casas@uca.es

Miguel Casas Gómez, doctor en Filologia Hispànica amb premi extraordinari de llicenciatura i doctorat, és catedràtic de Lingüística General a la Universitat de Cadis. Director de l'Institut Universitario de Investigació en Lingüística Aplicada i investigador principal del grup de recerca Semaínein. Becari Humboldt (Universitat de Heidelberg), ha estat professor visitant en diverses universitats i ha dirigit projectes i contractes d'investigació i transferència rellevants. Entre les seves publicacions, destaquen els llibres *La interdicción lingüística*, *Contribución al estudio del léxico eufemístico/disfemístico* (Premi Conde de Cartagena de la RAE) o *Las relaciones léxicas*, i nombrosos articles en revistes internacionals de prestigi.



Resum

Lingüística i recerca terminològica a Andalusia

Aquest article té com a objectiu principal mostrar un panorama històric del naixement i l'evolució de la terminologia a la comunitat andalusina tant des de la docència com des de la recerca. Atès que sempre s'ha associat aquesta disciplina amb els estudis de traducció, la proposta que es presenta aquí aborda, per primera vegada, com s'ha desenvolupat científicament la terminologia des de la lingüística.

PARAULES CLAU: lingüística; terminologia; terminografia; llenguatges especialitzats

Resumen

El presente artículo tiene como objetivo principal mostrar un panorama histórico del nacimiento y la evolución de la terminología en la comunidad andaluza tanto desde la docencia como desde la investigación. Dado que siempre se ha asociado esta disciplina con los estudios de traducción, la propuesta aquí presentada aborda, por primera vez, cómo se ha desarrollado científicamente la terminología desde la lingüística.

PALABRAS CLAVE: lingüística; terminología; terminografía; lenguajes especializados

Abstract

Linguistics and terminological research in Andalusia

The purpose of this paper is to present a historical overview of the origin and development of the field of terminology in the Andalusia Region with respect to both teaching and research. Since this field has always been associated with translation studies, here we consider for the first time how terminology has developed scientifically from the sphere of linguistics.

KEYWORDS: linguistics; terminology; terminography; specialised languages

TERMINÀLIA 12 (2015): 18-28 · DOI: 10.2436/20.2503.01.80
Data de recepció: 01/02/2015. Data d'acceptació: 20/03/2015
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

Introducción

En relación con la posición que ocupa la terminología en la comunidad andaluza, hace algo más de una década, Gloria Guerrero Ramos y Juan M.^a Bermúdez Fernández (2002, p. 139) llegan a afirmar que «Andalucía es uno de los lugares menos privilegiados para el cultivo de la terminología, ya que no hay conflicto de lenguas. No obstante, y, sobre todo, gracias al impulso universitario, se están desarrollando en los últimos años proyectos de investigación terminológica, que creemos muy interesantes». Justamente, en este sentido, el objetivo principal de este trabajo consiste en dejar constancia de estas palabras, mostrando, a partir de la exposición de numerosos y relevantes datos de carácter docente e investigador, que, pese a la inexistencia de política y planificación lingüísticas en esta comunidad científica, sus universitarios, desde hace más de veinte años, han apostado fuertemente desde la lingüística por el relanzamiento de la terminología tanto en innovación docente como en investigación aplicada y transferencia de conocimientos y resultados al sector industrial, tecnológico y empresarial.

1 El nacimiento de la terminología en Andalucía

La historia de la docencia e investigación terminológica en Andalucía se remonta a principios de la década de los noventa del siglo pasado, concretamente con la celebración en junio de 1991 en Granada del Coloquio Iberoamericano sobre Enseñanza de la Terminología, en el que se pretendía, como advierten sus editoras Natividad Gallardo y Dolores Sánchez (1992, p. 7), dar respuesta, entre otras, a cuestiones como ¿se debe enseñar la terminología desde un planteamiento teórico o práctico?, ¿cómo se integra la terminología en la formación del traductor?, ¿cuáles son las necesidades terminológicas del traductor? o ¿qué implicaciones didácticas conlleva? Este acento sobre los aspectos formativos y didácticos cobraba especial sentido por el hecho de que la terminología constituía una materia troncal del nuevo plan de estudio de la licenciatura en Traducción e Interpretación,² motivo por el cual tuvo lugar, de forma simultánea al Coloquio, un seminario sobre el programa de los cursos de terminología, que sirvió para especificar los contenidos y bloques temáticos de la asignatura y definir los objetivos de la materia en esta licenciatura: «la capacitación de los futuros traductores para solucionar problemas terminológicos que surjan de la traducción e interpretación u otros tipos de comunicación profesional», con el propósito de lograr una formación plena del traductor (Gallardo y Sánchez, 1992, p. 8).

2 La docencia en terminología en Andalucía

En aquel evento científico, además de otros colegas del panorama nacional e internacional, tuvimos la ocasión de conocer especialmente a mi compañera del área de Lingüística General, la profesora Gloria Guerrero Ramos. Transcurrido el tiempo, ambos íbamos a llevar, desde el ámbito de la lingüística, una proyección paralela en lo que concierne a la investigación y docencia en terminología, ella en el marco de la titulación de Traducción e Interpretación de la Universidad de Málaga y nosotros en la novedosa licenciatura de segundo ciclo en Lingüística, que se crearía en ese mismo lustro en la Universidad de Cádiz. De hecho, la Universidad de Málaga fue la primera a nivel nacional que consiguió la licenciatura en Traducción e Interpretación y, por tanto, la primera en impartir la asignatura de Terminología en el curso 1991-1992.³ Más tarde, la profesora Guerrero Ramos, que inicialmente había impartido desde el área de Lingüística General esta asignatura, introdujo en parte sus contenidos en el curso Formas y estilos del lenguaje del máster universitario en Comunicación y Cultura, de carácter privado, creando, luego, la materia denominada Terminología, Lexicografía y Diccionarios, impartida conjuntamente con Manuel Fernando Pérez Lagos, en los másteres oficiales de Traducción, Mediación Cultural e Interpretación y de Estudios Superiores de Lengua Española: Investigación y Aplicaciones de la mencionada universidad.

Por lo que respecta a la Universidad de Cádiz, durante el curso 1993-1994 comenzamos a preparar el borrador del plan de estudios de la licenciatura en Lingüística, que inició su andadura en Cádiz, como única especialidad en toda Andalucía, en 1995 y que contenía, como una de sus grandes novedades, la impartición de una asignatura optativa, para ambos cursos del segundo ciclo, en terminología y cuyo programa seguía en líneas generales las directrices marcadas en la propuesta del seminario de Granada antes citado, con la inclusión expresa, de acuerdo con el descriptor publicado en el *Boletín Oficial del Estado*: «estudio y análisis de los problemas teóricos, metodológicos y prácticos de los lenguajes especializados», principalmente de temas como:

- historia y desarrollo de la terminología,
- la terminología y los lenguajes especializados,
- bases lingüísticas y no lingüísticas de la terminología,
- teoría de la terminología,
- la terminografía y los bancos de datos terminológicos y
- trabajo práctico de terminología.

Desde entonces, la Universidad de Cádiz, a través del Área de Lingüística General, se ha convertido en uno de los pocos centros españoles, junto a la Universidad Pompeu Fabra —en la que se imparte la asig-

natura Terminología y Textos Especializados en el nuevo grado en Lenguas Aplicadas—, donde existe la materia de Terminología con independencia de estos estudios en las licenciaturas de Traducción e Interpretación. Esta aportación resulta muy significativa, pues se trata de la única universidad andaluza y una de las dos a nivel nacional que cuenta con la asignatura de Terminología en un plan de estudio que no sea de traducción, concretamente en la formación de lingüistas, que supone un ámbito en general de especialización estratégica para la Universidad de Cádiz, lo que se constata por ser este título (actualmente un grado), el único existente en todas las universidades andaluzas y uno de los tres que se imparten (junto a las universidades de Barcelona y Complutense de Madrid) en todo el territorio nacional.

Esta asignatura, no sólo ha sufrido evolución y desarrollo en la reforma del plan de estudio de la antigua licenciatura en Lingüística efectuada en 2002, en la que se mantuvo por su singularidad la optativa de Terminología, sino que, con el paso del tiempo y la reconversión de esta carrera de segundo ciclo en un grado propio y pionero en Lingüística y Lenguas Aplicadas, ha ido ampliando sus contenidos y competencias específicas y, por ende, dada la orientación del nuevo grado a los estudios aplicados a las lenguas, ha adquirido un mayor número de materias en las que intervienen bloques temáticos de terminología, al ocupar un lugar más destacado los análisis terminológicos y traductológicos, convirtiéndose, por tanto, esta parcela, tanto en la docencia como en la investigación aplicada, en un subcampo específico de acción estratégica de nuestra universidad.

Así, en el actual grado en Lingüística y Lenguas Aplicadas, las enseñanzas de Terminología se incrementan con las siguientes materias:

- Terminología y Variación Especializada.
- Industrias de la Lengua.
- Tipología de la Comunicación Especializada.

Sabemos que en los últimos años el término *terminología* ha adquirido dos acepciones: un sentido amplio o general, abarcador de los componentes teórico, metodológico y práctico en el análisis de los lenguajes especializados, y otro estricto o específico, indicador sólo de los aspectos de teoría del lenguaje y bases conceptuales de las unidades terminológicas como correlato complementario de *terminografía* en cuanto parcela encargada de los demás problemas metodológicos y prácticos concernientes a estos lenguajes de especialidad.

Por estas razones, las competencias y los contenidos de la anterior materia de Terminología se reparten ahora en dos asignaturas. En la primera, Terminología y Variación Especializada, se explican los aspectos teóricos de la terminología y, al tratarse de una propuesta para el módulo de Lenguas para fines específicos, se insertan estos fundamentos terminológicos en

el marco de la variación lingüística, en general, y de la variación especializada, en particular:

- Introducción historiográfica a la ciencia terminológica.
- La terminología desde la lingüística general y aplicada: Terminología y Terminografía.
- Relaciones de la terminología con otras ciencias lingüísticas y no lingüísticas.
- Características lingüísticas que definen a las unidades terminológicas.
- Hacia una tipología de la variación en el lenguaje.
- La variación especializada: tipología de los lenguajes especializados.

En la segunda, Industrias de la Lengua, perteneciente al módulo de Tecnologías del lenguaje, junto a bloques temáticos dedicados a la lingüística de corpus como metodología lingüística, a la traducción automática y a las principales vertientes de la neología aplicada, se introducen los aspectos terminográficos relativos a:

- Herramientas de gestión de bases de datos terminológicos.
- Criterios metodológicos en el tratamiento de los datos terminológicos.
- La documentación terminológica: tipos de fichas y modelos representativos en la elaboración de ficheros terminológicos y de diccionarios especializados.

Por último, en uno de los dos itinerarios optativos, en concreto en el primero, titulado Comunicación y Asesoramiento Lingüísticos, se cuenta, desde el curso 2013-2014, con la asignatura Tipología de la Comunicación Especializada, que versa sobre los siguientes contenidos:

- Caracterización general y concepto de lenguaje especializado.
- Mecanismos lingüísticos de la comunicación especializada.
- Seducción y persuasión como recursos comunicativos en la comunicación especializada.
- Oscuridad, ambigüedad y déficit comunicativo en los lenguajes especializados.
- Análisis prácticos de los problemas comunicativos en determinados lenguajes especializados, como el de la publicidad, la política, la administración y la empresa.

De esta manera, estamos, sin lugar a dudas, ante la universidad y, en concreto, el área de conocimiento (Lingüística General) que imparte actualmente más estudios y contenidos terminológicos en un plan docente universitario español.

En estos últimos años, tanto la Universidad de Jaén, en la que la profesora Mercedes Roldán Vendrell imparte un bloque temático de terminología en la asignatura de Lingüística Aplicada del grado en Filología Hispánica, como la Universidad de Córdoba han

incrementado también su actividad en el campo de la terminología: la primera más en el ámbito de la investigación y la segunda en el terreno docente, dado que la asignatura troncal de Terminología se impartió con esta denominación en la licenciatura de Traducción e Interpretación de la Universidad de Córdoba desde el curso 2008-2009. Desde sus principios y de manera ininterrumpida hasta el curso 2011-2012, la docencia era compartida por las áreas de Lingüística General y Traducción. A partir del curso 2012-2013, cuando se ha extinguido la citada licenciatura, la docencia de la materia obligatoria Terminología se imparte con ese mismo nombre en el grado de Traducción e Interpretación y está adscrita exclusivamente, como en el caso de la Universidad de Málaga, al área de Lingüística General. Además, las cuestiones terminológicas tienen presencia, desde el curso 2009-2010, en el máster Textos, Documentación e Intervención Cultural de esta misma Universidad, en concreto en la asignatura Tipologías Textuales y Lenguajes de Especialidad. Por otro lado, la mejora de la calidad docente de esta materia se ha intensificado en esta universidad con el proyecto, subvencionado por el Vicerrectorado de Innovación y Calidad Docente y desarrollado durante el curso 2011-2012, titulado *Aproximación interdisciplinar a la Terminología como materia entre la Lingüística y la Traducción: Aplicación del gestor terminológico Multiterm 2009 y del programa generador de sistemas de conceptos Génesis 2.0.I*, proyecto de carácter interdisciplinar, cuyas investigadoras responsables, las profesoras María Luisa Calero Vaquera y María del Mar Rivas Carmona, pretendían incluir el uso docente de estas dos herramientas informáticas en la práctica terminológica de esta asignatura, la primera para elaborar automáticamente fichas terminológicas y la segunda para representar las relaciones jerárquicas entre los conceptos.

3 La investigación en terminología en Andalucía

En el terreno de la investigación, y correlativamente a los aspectos docentes tratados, la Universidad de Málaga también fue la primera, con la profesora Gloria Guerrero Ramos, en afrontar, desde la lingüística y principalmente desde presupuestos teóricos, la investigación terminológica en Andalucía. Este interés epistemológico sobre la materia queda constatado por relevantes publicaciones sobre variados problemas terminológicos, como el estatus, la problemática y la utilidad de la terminología (Guerrero, 1997; Guerrero y Anguita, 2004), la clarificación terminológica de sus conceptos (Guerrero, 1999a), los lenguajes de especialidad en el marco de la comunicación (Guerrero, 2003b), niveles de la comunicación especializada (Guerrero y Pérez, 2009), las nociones de sociolecto y tecnolecto en los lenguajes de especialidad (Bermúdez, Guerrero y Pérez, 2006) o la situación actual de la terminología jurídica (Guerrero y Caparrós, 2008) y,

sobre todo, su interrelación con la lexicología y lexicografía (Guerrero y Pérez, 2003), principalmente con el estudio del léxico de especialidad en el *Tesoro de Covarrubias* (Guerrero, 1999b y 2011), la elaboración de diccionarios multiculturales (Guerrero y Pérez, 2006 y 2007), el léxico vitivinícola en la tradición lexicográfica (Guerrero, 2006) y, especialmente, con el tratamiento de la definición terminológica y lexicográfica (Guerrero, 2002).

Su grupo de investigación ha abierto una línea que permite unir tanto la lengua oral como la escrita en torno al léxico: terminología, lexicología, lexicografía y neología, con especial hincapié en la relación entre neología y campos de especialidad (Guerrero, 1996, 2007 y 2008; Guerrero y Pérez, 2012), fundamentalmente con el estudio de la neología especializada, en cualquiera de sus posibles niveles de análisis. Hay que mencionar también, de manera destacada, que, de las universidades andaluzas, Málaga ha sido la única que ha participado en una red de docencia e investigación: ALETERM, red de terminología para España y América Latina. Fruto de ella, sus representantes andaluces, Gloria Guerrero Ramos y Manuel Fernando Pérez Lagos, coordinaron el valioso *Panorama actual de la terminología*, publicado en 2002, así como la traducción, por parte de Gloria Guerrero Ramos junto a su primer discípulo, Juan M.^a Bermúdez, de la famosa obra de Pierre Auger y Louis-J. Rousseau (1977), *Metodología de la investigación terminológica*.

Aunque la línea de trabajo sobre terminología en este grupo de investigación no se dedica propiamente a la terminología práctica y se ha incorporado esta faceta a la neología, son muchos los tribunales de tesis doctorales sobre terminología en los que esta profesora ha participado, así como muy numerosos los trabajos prácticos, tanto de la asignatura como del máster, por ella dirigidos —el último sobre el léxico de la gastronomía (Guerrero y Pérez, 2013)—, destacando, de manera muy significativa, que, bajo su dirección lingüística, se leyó en 2001 la primera tesis doctoral de terminología en Andalucía, la defendida por M.^a José Varela Salinas sobre *El léxico especializado de la vinificación: elaboración y análisis de una herramienta terminográfica para su traducción español-alemán*.

En lo que concierne a la Universidad de Cádiz, nuestro grupo de investigación interuniversitario y de excelencia Semaínein (HUM 147 del Plan Andaluz de Investigación de la Junta de Andalucía) le ha dado una relevancia especial a este campo, insertando desde sus inicios en 1994 una rama específica de investigación terminológica, al principio con una línea de trabajo sobre «caracterización semántica de las terminologías», en la que desarrollamos la indagación de determinados problemas terminológicos desde la teoría semántica (Casas, 1994, 1994-1995 y 1995), como las relaciones y principios lexemáticos en este ámbito o la caracterización semántica de la terminología lingüística y, más actualmente, con otra sobre «terminología

y lenguajes especializados», en la que afrontamos, no sólo aspectos teóricos, como la integración de la terminología en el ámbito de los contenidos o perspectivas actuales de la semántica léxica (Casas, 2006a), el análisis de los lenguajes especializados en el extenso dominio de la variación lingüística (Casas, 1997 y 2003a; Casas y Escoriza, 2009), su estatus, junto al de la lexicografía, en el marco de las disciplinas aplicadas de la semántica (Casas, 2007) o una aproximación historiográfica a esta ciencia (Casas, 2014a), sino, sobre todo, técnico-metodológicos y prácticos (Casas, 2003b y 2006b), con la exposición revisada de los campos normalmente registrados por los terminólogos en la elaboración de ficheros terminológicos, la discusión crítica de los modelos representativos de documentación terminográfica y la propuesta propia de una ficha técnica que, además de incluir un nuevo procedimiento explicativo con aplicación a la terminología lingüística, incorpora una serie de novedades relevantes en cuanto a las informaciones que deberían registrarse en la estructura del documento terminológico como base o soporte para la confección práctica de léxicos especializados, en nuestro caso, concretamente, un proyecto de elaboración —que por diversas causas no prosperó— de un diccionario de terminología semántica (Casas, 1999) y, fundamentalmente, el lenguaje de la cata técnica de vinos⁴ y, sobre todo, el léxico específico monolingüe y multilingüe de la piel, desarrollado en sus distintas fases por María García Antuña,⁵ que defendió en octubre de 2011, bajo mi dirección, su tesis doctoral con mención europea sobre *La variación especializada: caracterización terminológica del léxico específico de la piel*.

Se ha de resaltar, de manera también significativa, que gran parte de la investigación terminológica y, por tanto, algunos de los trabajos aquí reseñados llevados a cabo en las universidades de Málaga y Cádiz fueron realizados en el marco de tres «Acciones Coordinadas de Investigación y Desarrollo Tecnológico», de gran envergadura y de las que fui coordinador responsable, y que estaban constituidas por los grupos «Semaínein» (HUM 147), «Estudios de Pragmalingüística» (HUM 218) y «Lenguaje, conocimiento, computación» (HUM 571) de la Universidad de Cádiz, «Vernáculo urbano malagueño» (HUM 392) de la Universidad de Málaga y «Sociolingüística teórica y aplicada» (HUM 194) de la Universidad de Almería, para el desarrollo de un conjunto de actuaciones investigadoras, entre las que se encontraba la planificación, entre las áreas de Lingüística General de Málaga y Cádiz, de una línea de trabajo altamente competitiva en terminología, financiada en las convocatorias de 2001, 2002 y 2003 por la Secretaría General de Universidades e Investigación de la Consejería de Educación y Ciencia de la Junta de Andalucía.

En estos últimos años, el Área de Lingüística General y, en concreto, el grupo «Semaínein» viene desarrollando una destacada colaboración con el entorno social y empresarial, haciendo realidad la formaliza-

ción de relevantes convenios, contratos y proyectos, como el convenio marco firmado en 2007 entre la Universidad de Cádiz y la Asociación de Empresas Andaluzas de la Piel (EMPIEL), materializado en un conjunto de acciones y actuaciones concretas mediante la puesta en funcionamiento de un convenio específico con EMPIEL firmado en 2008, al que se incorporó en 2009 una adenda o nuevo convenio marco para integrar la Fundación Centro Tecnológico de la Piel (MOVEX). En este proceso de cooperación en el ámbito de los lenguajes especializados y, más concretamente, en el dominio de la terminología multilingüe, hemos de situar el proyecto de un léxico específico del sector de la piel, concretamente, una investigación terminográfica plurilingüe de la marroquinería.

Los principales objetivos de estos convenios han supuesto la colaboración en tres grandes ámbitos:

1) La participación de EMPIEL y MOVEX en un proyecto de excelencia de la Junta de Andalucía y un proyecto de investigación nacional I+D+i del Ministerio de Educación y Cultura sobre estrategias lingüísticas aplicadas a la comunicación social en diferentes ámbitos, uno de los cuales es el empresarial y, en concreto, el sector de la piel. Su objetivo consistió en analizar el proceso comunicativo en el marco de las empresas de la marroquinería, con vistas a detectar sus problemas comunicativos (internos y externos) y diseñar estrategias lingüísticas adecuadas a estas necesidades para mejorar las relaciones de la empresa con sus grupos de interés y su imagen tanto nacional como internacional. Para ello, se han realizado encuestas, tanto escritas como orales, que, con una metodología sociolingüística, han permitido la detección de las distintas necesidades comunicativas del sector.

2) La formalización de diversos contratos de prestación de servicios, tanto con EMPIEL como con MOVEX, para la planificación de las distintas fases de realización del «léxico específico de la piel», proceso que hemos iniciado con un contrato I+D entre el grupo Semaínein y las citadas instituciones, así como con nuestra participación, en representación de la Universidad de Cádiz, en el Patronato de este Centro Tecnológico. La elaboración, ya iniciada, de este léxico específico de la marroquinería (como trabajo terminográfico en una primera fase monolingüe) resulta primordial desde el punto de vista formativo, pues no existe ninguna obra en la que se recoja y pueda compararse esta terminología específica, como, sin embargo, sí existen repertorios sobre otros sectores industriales (calzado, peletería o curtición) que han apostado por estas nuevas herramientas lingüísticas. Este trabajo, sin duda, va a contribuir significativamente a la normalización del lenguaje comercial y técnico dentro de este ámbito empresarial y, en una segunda fase, dada la creciente globalización y la necesidad de incrementar el funcionamiento del sec-

tor en Europa, se abogará por un léxico plurilingüe, cuyos idiomas serán seleccionados en función de las ventas en el exterior.

3) La petición, por parte de ambas instituciones, de un proyecto conjunto de investigación, concedido por la Junta de Andalucía en su convocatoria de 2010 de proyectos de excelencia motrices, titulado *Comunicación integral y planificación lingüística como estrategia para el desarrollo del sector de la piel en Andalucía* (HUM6823), centrado en el estudio y análisis de cuestiones informáticas, terminológicas y comunicativas del sector empresarial de la piel. Se trata del diseño de herramientas informáticas plurilingües para la adaptación de las TIC (Tecnologías de la Información y la Comunicación) en las empresas de la marroquinería, en concreto, de herramientas de carácter lingüístico, especialmente terminológicas, que solventen las necesidades comunicativas del sector y que transmitan y consoliden la imagen del mismo. Dado que la terminología constituye un instrumento significativo para la creación de una cultura empresarial, así como para la proyección de la imagen de un sector, en este caso, el de la piel en Andalucía, los principales objetivos generales de este proyecto matriz son:

- a) la dotación de recursos plurilingües a EMPIEL para mejorar su presencia empresarial en el mercado exterior,
- b) la concienciación empresarial sobre las estrategias comunicativas, y
- c) la mejora en los servicios prestados al cliente.

Los objetivos terminológicos más específicos son los siguientes:

- a) la elaboración del léxico específico monolingüe de la piel,
- b) la elaboración del léxico específico plurilingüe de la piel, y
- c) la gestión de una base de datos terminológicos de la marroquinería que permita el desarrollo de herramientas eficaces de traducción y la normalización del lenguaje específico del sector y, en consecuencia, el fomento de una comunicación fluida con los distintos grupos de interés.

La consecución de este vigente proyecto de excelencia con el ámbito empresarial constituye el primero de esta naturaleza, al menos a nivel andaluz, de los denominados motrices con el sector empresarial, otorgado a un grupo de humanidades en el campo de la transferencia del conocimiento, lo que, sin duda, supone una relevante noticia para los trabajos de terminología práctica en este país, desde el momento en que demuestra que estamos ante un campo, el terminológico, que se encuentra entre los más atractivos, relevantes y de mayor repercusión e impacto social desde el punto de vista de la transferencia y resultados de la investigación al mundo empresarial.

En definitiva, los intereses investigadores del grupo en lo que atañe a esta línea de trabajo en terminología han ido de lo meramente teórico y descriptivo a lo práctico pasando previamente por el filtro de las cuestiones metodológicas, es decir, han seguido, como se observa claramente en las publicaciones, proyectos, contratos I+D, convenios con empresas y tesis doctorales, una trayectoria de lo terminológico a lo terminográfico.

Por otra parte, hemos de incidir, como aspecto relevante que, por supuesto, compete, de manera clara, a las futuras investigaciones en el ámbito terminológico en Andalucía, en el hecho de que todas estas aportaciones tanto en este campo como en otros de la lingüística aplicada, en concreto la consecución de este conjunto de proyectos competitivos y contratos (sobre todo de transferencia y resultados de la investigación a la sociedad), premios y reconocimientos, así como el establecimiento de un considerable número de convenios con instituciones sociales y empresariales, han supuesto una baza fundamental en la reciente creación del Instituto Universitario de Investigación en Lingüística Aplicada (ILA) de la Universidad de Cádiz, que contará, junto a unos laboratorios de fonética y lingüística computacional y entre otros gabinetes centrados en la asesoría lingüística, la lingüística clínica y la lingüística forense, con un gabinete de terminología e industrias de la lengua.

Otra universidad andaluza que en los últimos años, aproximadamente desde 2007, ha iniciado una intensa y destacada actividad investigadora en terminología es Jaén, que cuenta con un grupo del Plan Andaluz de Investigación, denominado «Términos: terminología, documentación y comunicación científica» (HUM 854), cuya responsable es la profesora Mercedes Roldán Vendrell y que, entre otras líneas de trabajo en el campo de la lingüística aplicada (traducción, asesoramiento lingüístico o enseñanza de lenguas extranjeras), se dedica especialmente a la terminología y estudio de los lenguajes de especialidad, así como a la comunicación científica y social. Participante en el proyecto de investigación financiado sobre *Fortalezas y debilidades en la internacionalización del sector oleícola provincial de Jaén: el caso de las pequeñas y medianas empresas*, esta profesora es la investigadora principal del proyecto de excelencia de la Junta de Andalucía *Terminología del aceite de oliva y comercio: China y otros mercados internacionales* (Po7-HUM-03041). Dado que una completa y actualizada información sobre el estado y las fases de desarrollo de este proyecto aparece consignada en la página web *Olivaterm*, nos limitaremos a realizar un breve balance de las relevantes aportaciones derivadas del mismo, reflejadas en ponencias en congresos y conferencias en centros nacionales e internacionales (como la Universidad Lumière Lyon II, el Instituto Cervantes de Shanghai o la Universidad de Pekín) y sus diversas publicaciones, individuales o en colaboración con otros miembros del grupo, tanto sobre los

resultados terminográficos del mencionado proyecto,⁶ como el *Diccionario electrónico del aceite de oliva español-inglés-chino*, de próxima publicación,⁷ o el *Diccionario de términos del aceite de oliva*, publicado en Arco/Libros (Roldán, 2013a),⁸ como también sobre aspectos terminológicos de base teórica implicados en el mismo, como los problemas de normalización y comunicación terminológicas (Montoro del Arco y Roldán, 2013b), la gestión terminológica (Roldán, 2013b), el análisis y clasificación de neologismos en corpus especializados (Roldán, 2014b), los neologismos emergentes y casillas léxicas vacías en los lenguajes especializados (Roldán y Fernández, 2012) y la terminología multilingüe. Desde este último punto de vista, se han de destacar las siguientes ediciones de Mercedes Roldán Vendrell: *Bases para la terminología multilingüe del aceite de oliva* (2010c), *Terminología y comunicación científica y social* (2014a), así como la reciente preparación de su monografía *Lingüística aplicada y terminología multilingüe* (Roldán, en prensa), que contendrá diversos capítulos sobre aspectos teórico-metodológicos en este ámbito terminológico y terminográfico, como las relaciones léxicas, la representación del conocimiento especializado, la definición lingüística y terminológica, la influencia de la pragmática en los lenguajes especializados, la lingüística de corpus, los criterios de selección del contexto o el tratamiento metodológico de la terminología multilingüe.

Por último, se ha de indicar que, recientemente, también la Universidad de Córdoba se está incorporando paulatinamente a la investigación terminológica, como se observa en la dirección, por parte de la profesora M.^a Luisa Calero, de trabajos de iniciación a la investigación o de fin de máster, como el de Adela González

Fernández (2008), titulado *Estudio de Traducción y Terminología contrastiva: el léxico de las corrientes feministas en las lenguas inglesa, francesa y española*, doctoranda que en la actualidad realiza su tesis doctoral sobre el tema *La terminología del sector joyero en lengua española*, bajo la codirección de M.^a Luisa Calero y Gloria Guerrero.

4 Consideraciones finales

De los aspectos aquí expuestos se infiere, por un lado, la creciente e innovadora actividad docente que, desde la lingüística, la terminología está teniendo en las aulas universitarias andaluzas y, por otro, la importancia cada vez mayor que las investigaciones en este campo aplicado de las ciencias del lenguaje está adquiriendo en nuestra comunidad autónoma, reflejada en el progresivo desarrollo de grupos de investigación, líneas de trabajo, tesis doctorales, publicaciones científicas, proyectos competitivos, contratos I+D y convenios de cooperación con el sector empresarial, lo que pone claramente de manifiesto, como hechos resaltables, el gran impacto que esta parcela del lenguaje conlleva en el tejido político, industrial y empresarial de la sociedad y cómo se puede hacer transferencia del conocimiento y de la investigación a estos ámbitos desde grupos de investigación de humanidades, en concreto, desde una actual materia básica de esta rama, según consta en el nuevo Real Decreto de las enseñanzas universitarias, como es la lingüística. En esto radica, precisamente, la nueva sociedad del conocimiento como pilar básico de la actual reforma de la universidad española en el Espacio Europeo de Educación Superior. ✿

Bibliografía

- AUGER, Pierre; ROUSSEAU, Louis-Jean (1977). *Méthodologie de la recherche terminologique*. Québec: Régie de la langue française. [Traducción de Juan M.^a Bermúdez Fernández y Gloria Guerrero Ramos. Málaga: Universidad de Málaga, 2002]
- BERMÚDEZ FERNÁNDEZ, Juan M.^a; GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2006). «Sociolecto y tecnolecto en los lenguajes de especialidad». En: CASADO VELARDE, Manuel; GONZÁLEZ RUIZ, Ramón; ROMERO GUALDA, M.^a Victoria (ed.). *Análisis del discurso: lengua, cultura, valores: Actas del I Congreso Internacional (Universidad de Navarra, Pamplona, noviembre de 2002)*. Vol. I. Madrid: Arco/Libros, p. 165-176.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (1994). «Relaciones y principios lexemáticos en el ámbito de las terminologías». *Pragmalingüística*, 2, p. 79-122.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (1994-1995). «Hacia una caracterización semántica de la terminología lingüística». *Estudios de Lingüística*, 10, p. 45-65.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (1995). «En torno a algunos problemas semánticos de la terminología». *Acta Universitatis Carolinae - Philologica* 2. *Translatologica Pragensia*, 6, p. 85-95.

- CASAS GÓMEZ, Miguel (1997). «Diaphasische Variation und Fachsprache». *Zeitschrift für romanische Philologie*, 113, 2, p. 173-189.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (1999). «El proyecto de un Diccionario de terminología semántica». En: FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, Jesús; FERNÁNDEZ JUNCAL, Carmen; MARCOS SÁNCHEZ, Mercedes; PRIETO DE LOS MOZOS, Emilio; SANTOS RÍO, Luis (ed.). *Lingüística para el siglo XXI. III Congreso organizado por el Departamento de Lengua Española. Vol. I. Salamanca: Universidad de Salamanca*, p. 399-407.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2003a). «Hacia una tipología de la variación». En: MORENO FERNÁNDEZ, Francisco; GIMENO MENÉNDEZ, Francisco; SAMPER, José Antonio; GUTIÉRREZ ARAUS, M.^a Luz; VAQUERO, María; HERNÁNDEZ, César (coord.). *Lengua, variación y contexto: Estudios dedicados a Humberto López Morales. Vol. II. Madrid: Arco/Libros: Universidad de Alcalá: Universidad de Alicante: Universidad de las Palmas: UNED: Universidad de Puerto Rico: Universidad de Valladolid*, p. 559-574.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2003b). «El documento terminológico: su estructura a propósito de la terminología lingüística». En: RUIZ MIYARES, Leonel; ÁLVAREZ MORENO, Celia E.; ÁLVAREZ SILVA, M.^a Rosa (ed.). *Actas - I. VIII Simposio Internacional de Comunicación Social. Santiago de Cuba, 20-24 de enero de 2003. Santiago de Cuba: Centro de Lingüística Aplicada, Ministerio de Ciencia, Tecnología y Medio Ambiente*, p. 137-142.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2006a). «Contenidos actuales de la semántica léxica: la terminología». En: DIETRICH, Wolf; HOINKES, Ulrich; ROVIRÓ, Bárbara; WARNECKE, Matthias (ed.). *Lexikalische Semantik und Korpuslinguistik: Akten der Geckelergedenktagung. Tübingen: Narr, Tübinger Beiträge zur Linguistik, Band 490*, p. 13-40.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2006b). «Modelos representativos de documentación terminográfica y su aplicación a la terminología lingüística». *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas*, 1, p. 25-36.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2007). «El estatus lingüístico de las disciplinas aplicadas de la semántica». En: CANO LÓPEZ, Pablo; FERNÁNDEZ LÓPEZ, Isabel; GONZÁLEZ PEREIRA, Miguel; PREGO VÁZQUEZ, Gabriela; SOUTO GÓMEZ, Montserrat (ed.). *Actas del VI Congreso de Lingüística General (Santiago de Compostela, 3-7 de mayo de 2004). Vol. II. a: Las lenguas y su estructura. Madrid: Arco/Libros*, p. 935-952.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2014a). «Aproximación historiográfica a la ciencia terminológica». En: CALERO, M.^a Luisa; ZAMORANO, Alfonso; PEREA, Francisco Javier; GARCÍA MANGA, M.^a del Carmen; MARTÍNEZ-ATIENZA, María (ed.). *Métodos y resultados actuales en Historiografía de la Lingüística. Vol. 1. Münster: Nodus Publikationen*, p. 87-96.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2014b). «Diccionario de términos del aceite de oliva (español-inglés-chino)». *Ibérica: Revista de la Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos = Journal of the European Association of Languages for Specific Purposes*, 27, p. 236-238. [Reseña de la obra de ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2013). *Diccionario de términos del aceite de oliva (español-inglés-chino)*. Madrid: Arco/Libros. 335 p.]
- CASAS GÓMEZ, Miguel (2014c). «Notas sobre una investigación terminográfica de proyección empresarial: el Diccionario de términos del aceite de oliva (español-inglés-chino)». *Revista Española de Lingüística*, 44, 1, p. 183-188.
- CASAS GÓMEZ, Miguel; ESCORIZA MORERA, Luis (2009). «Los conceptos de diastratía y diafasía desde la teoría lingüística y la sociolingüística variacionista». En: CAMACHO TABOADA, M.^a Victoria; RODRÍGUEZ TORO, José Javier.; SANTANA MARRERO, Juana (ed.). *Estudios de lengua española: Descripción, variación y uso: Homenaje a Humberto López Morales. Madrid: Iberoamericana; Frankfurt am Main: Vervuert*, p. 151-178.
- GALLARDO, Natividad; SÁNCHEZ, Dolores (ed.) (1992). *La enseñanza de la terminología: Actas del Coloquio Iberoamericano sobre Enseñanza de la Terminología: Seminario sobre programa de los cursos de Terminología en la licenciatura de Traducción e Interpretación en España (Granada, junio 1991)*. Granada: Imp. Ave María.
- GARCÍA ANTUÑA, María (2008). «Consideraciones metodológicas sobre la elaboración de un léxico específico de la piel». En: IBBA, Daniela (coord.). *Interlingüística XIX: La lingüística y los jóvenes investigadores = La lingüística i els joves investigadors = Linguistics and Young Researchers*, p. 428-438.
- GARCÍA ANTUÑA, María (2009). «Consideraciones sobre la variación especializada: a propósito de una revisión terminográfica del concepto “jerga”». *Interlingüística*, 18, p. 17-27.
- GARCÍA ANTUÑA, María (2011). *La variación especializada: caracterización terminológica del léxico específico de la piel*. Tesis doctoral con mención europea. Universidad de Cádiz.
- GARCÍA ANTUÑA, María (2014). «Algunas notas sobre el léxico específico de la piel». En: ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (ed.). *Terminología y comunicación científica y social*. Granada: Comares, p. 155-180.
- GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, Adela (2008). *Estudio de Traducción y Terminología contrastiva: el léxico de las corrientes feministas en las lenguas inglesa, francesa y española*. Trabajo de fin de máster. Universidad de Córdoba.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (1996). «¿Es necesario el préstamo?». En: SERRA ALEGRE, Enric; GALLARDO PAÜLS, Beatriz; VEYRAT RIGAT, Montserrat; JORQUES JIMÉNEZ, Daniel; ALCINA CAUDET, Amparo (ed.). *Panorama de la investigación lingüística a l'Estat espanyol: Actes del I Congrés de Lingüística General (València, 15, 16 i 17 de febrer de 1994)*. Vol. V: *Llengua i cultura, sociolingüística, lingüística històrica*. Valencia: Universitat de València, p. 36-41.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (1997). «¿Qué es y para qué sirve la terminología?». En: MOLINA REDONDO, José Andrés de; LUQUE DURÁN, Juan de Dios (ed.). *Estudios de lingüística general (III): Trabajos presentados en el II Congreso Nacional de Lingüística General (Granada 25 al 27 de marzo de 1996)*. Granada: Granada Lingüística: Método, p. 171-178.

- GUERRERO RAMOS, Gloria (1999a). «¿Tecnolectos, lenguajes (lenguas) específicos, especiales, especializados o de especialidad?». En: FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, Jesús; FERNÁNDEZ JUNCAL, Carmen; MARCOS SÁNCHEZ, Mercedes; PRIETO DE LOS MOZOS, Emilio; SANTOS RÍO, Luis (ed.). *Lingüística para el siglo XXI: III Congreso organizado por el Departamento de Lengua Española*. Vol. II. Salamanca: Universidad de Salamanca, p. 879-887.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (1999b). «El léxico de especialidad en el *Tesoro de Covarrubias*». En: ALVAR EZQUERRA, Manuel; CORPAS CORPAS, Gloria (coord.). *Léxico y voces del español*. Málaga: Universidad de Málaga, p. 17-28.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2002). «Tratamiento de los términos en los primeros diccionarios bilingües con el español». En: MUÑOZ NÚÑEZ, M.^a Dolores; RODRÍGUEZ-PIÑERO ALCALÁ, Ana Isabel.; FERNÁNDEZ SMITH, Gérard; BENÍTEZ SOTO, Victoria (ed.). *IV Congreso de Lingüística General (Cádiz, del 3 al 6 de abril de 2000)*. Vol. III: Comunicaciones. Cádiz: Área de Lingüística General, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá, p. 1341-1352.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2003a). «La enseñanza de la terminología en la licenciatura de Traducción e Interpretación». En: GALLARDO, Natividad (ed.). *Terminología y traducción: un bosquejo de su evolución*. Granada: Atrio, p. 335-340.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2003b). «La terminología y los lenguajes de especialidad en el marco de la comunicación». En: CASAS GÓMEZ, Miguel (dir.); VARO VARO, Carmen (ed.). *VII Jornadas de Lingüística (Cádiz, 12 y 13 de noviembre de 2002)*. Cádiz: Universidad de Cádiz, p. 109-135.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2006). «El léxico vitivinícola en la tradición lexicográfica del español». En: IBÁÑEZ RODRÍGUEZ, Miguel; SÁNCHEZ NIETO, M.^a Teresa (coord.). *El lenguaje de la vid y el vino y su traducción*. Valladolid: Universidad de Valladolid, p. 137-165.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2007). «Neología general, neología común y neología especializada». En: CANO LÓPEZ, Pablo; FERNÁNDEZ LÓPEZ, Isabel; GONZÁLEZ PEREIRA, Miguel; PREGO VÁZQUEZ, Gabriela; SOUTO GÓMEZ, Montserrat (ed.). *Actas del VI Congreso de Lingüística General (Santiago de Compostela, 3-7 de mayo de 2004)*. Vol. II. b: Las lenguas y su estructura. Madrid: Arco/Libros, p. 2545-2557.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2008). «Neología y campos de especialidad en prensa». En: CABRÉ, M.^a Teresa; BACH, Carme; TEBÉ, Carles (ed.). *Literalidad y dinamicidad en el discurso económico*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 289-322.
- GUERRERO RAMOS, Gloria (2011). «Préstamos léxicos en el *Tesoro de la Lengua castellana o española* de Sebastián de Covarrubias». *Académica: Boletín de la Real Academia Conquense de Artes y Letras*, 6, p. 407-418.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; ANGUITA ACERO, Juana M.^a (2004). «La terminología hoy: problemas y necesidades». En: VILLAYANDRE LLAMAZARES, Milka (ed.). *Actas del V Congreso de Lingüística General (León, 5-8 de marzo de 2002)*. Vol. II. Madrid: Arco/Libros, p. 1479-1492.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; BERMÚDEZ FERNÁNDEZ, Juan M.^a (2002). «¿La terminología al servicio de la traducción?». En: GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (coord.). *Panorama actual de la terminología*. Granada: Comares, p. 137-145.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; CAPARRÓS SÁNCHEZ, Rocío (2008). «Situación actual de la terminología jurídica en España». En: ORTEGA ARJONILLA, Emilio (dir.). *La traducción y la interpretación jurídicas en la Unión Europea: Retos para la Europa de los ciudadanos*. Granada: Comares, p. 191-210.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2003). «Léxico, terminología y diccionarios». En: ORTEGA ARJONILLA, Emilio (dir.). *Panorama actual de la investigación en traducción e interpretación*. Vol. I. Granada: Atrio, p. 541-563.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2006). «Diseño y elaboración de diccionarios multiculturales». En: PERDU-HONEYMAN, Nobel-Augusto; GARCÍA MARCOS, Francisco Joaquín; ORTEGA ARJONILLA, Emilio; GARCÍA PEINADO, Miguel Ángel (ed.). *Inmigración, cultura y traducción: reflexiones interdisciplinares*. Almería: Universidad de Almería, p. 506-519.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2007). «Diseño y elaboración de diccionarios multiculturales». En: PERDU-HONEYMAN, Nobel-Augusto; GARCÍA MARCOS, Francisco Joaquín; ORTEGA ARJONILLA, Emilio; GARCÍA PEINADO, Miguel Ángel (ed.). *Inmigración, cultura y traducción: reflexiones interdisciplinares*. Terrassa: Bahá'i, p. 619-634.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2009). «La comunicación especializada: niveles». En: VEYRAT RIGAT, Montserrat; SERRA ALEGRE, Enric (ed.). *La lingüística como reto epistemológico y como acción social: Estudios dedicados al Profesor Ángel López García con ocasión de su sexagésimo aniversario*. Vol. II. Madrid: Arco/Libros, p. 655-669.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2012). «¿Es la composición culta, en la actualidad, el procedimiento más productivo para la creación de neologismos?». *Terminàlia*, 6, p. 26-36.
- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (2013). «El préstamo en el ámbito de la gastronomía». En: PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.). *De lingüística, traducción y léxico-fraseología: Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Comares, p. 391-401.

- GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (coord.) (2002). *Panorama actual de la terminología*. Granada: Comares.
- MONTERDE REY, Ana M.^a (2002). «La asignatura troncal de terminología en las Facultades de Traducción e Interpretación de España: técnicas motivacionales en su enseñanza». En: GUERRERO RAMOS, Gloria; PÉREZ LAGOS, Manuel Fernando (coord.). *Panorama actual de la terminología*. Granada: Comares, p. 197-220.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás; ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2013a). «Las denominaciones del aceite de oliva en los reglamentos oficiales: evolución, normalización y problemas terminológicos». En: SINNER, Carsten (ed.). *Comunicación y transmisión del saber entre lenguas y culturas*. Munich: Peniope, p. 265-281. (Études Linguistiques = Linguistische Studien; 10)
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás; ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2013b). «Terminología, normalización y comunicación: las categorías de aceite de oliva en español, inglés y chino». *Terminology: International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*, 19, 1, p. 62-92.
- PAREDES DUARTE, M.^a Jesús (2006). «Peculiaridades terminológicas del lenguaje de la cata de vinos». *Actas del VII Congreso de Lingüística General (Barcelona, 18-21 de abril de 2006)* [recurso electrónico].
- PAREDES DUARTE, M.^a Jesús (2010). «El lenguaje de cata de vinos de jerez». En: IBÁÑEZ RODRÍGUEZ, Miguel; SÁNCHEZ NIETO, M.^a Teresa; GÓMEZ MARTÍNEZ, Susana; COMAS MARTÍNEZ, Isabel (ed.). *Vino, lengua y traducción*. Valladolid: Universidad de Valladolid, p. 137-146.
- PAREDES DUARTE, M.^a Jesús; PALACIOS MACÍAS, Víctor M. (2007). «La escala terminológica de la limpidez en el lenguaje de la cata de vinos». En: *Actas del VI Congreso de Lingüística General (Santiago de Compostela, 3-7 de mayo de 2004)*. Vol. II. b: *Las lenguas y su estructura*. Madrid: Arco/Libros, p. 2203-2210.
- PAREDES DUARTE, M.^a Jesús; PALACIOS MACÍAS, Víctor M. (2008). «El neologismo terminológico en el lenguaje de la cata de vinos». En: NAVARRO, Carmen (ed.). *Terminología, traducción y comunicación especializada: Homenaje a Amelia de Irazzábal: Actas del Congreso Internacional 11-12 de octubre 2007-Verona*. Verona: Edizioni Fiorini, p. 345-358.
- RODRÍGUEZ PIÑERO-ALCALÁ, Ana Isabel; GARCÍA ANTUÑA, María (2009). «Lenguas de especialidad y lenguas para fines específicos: precisiones conceptuales y terminológicas e implicaciones didácticas». En: VERA LUJÁN, Agustín; MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Inmaculada; (ed.); SIEIRO CASQUERO, Ana (col.). *El español en contextos específicos: enseñanza e investigación: XX Congreso Internacional de la Asociación para la Enseñanza del Español como Lengua Extranjera (ASELE) (Comillas, 23-26 de septiembre de 2009)*. Vol. II. Comillas: Fundación Comillas, p. 907-932.
- RODRÍGUEZ PIÑERO-ALCALÁ, Ana Isabel; GARCÍA ANTUÑA, María (2012). «Specialised communication and language teaching for specific purposes». En: EIZAGA REBOLLAR, Bárbara (ed.). *Studies in Linguistics and Cognition*. Berna; Berlín; Bruselas; Frankfurt del Main; Nueva York; Oxford; Viena: Peter Lang, p. 249-274.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2007a). «Unidades de conocimiento especializado en textos del ámbito de la oleicultura antigua: aspectos sintagmáticos». En: ÁGUILA ESCOBAR, Gonzalo; BARROS GARCÍA, Pedro; MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (ed.). *Estudios lingüísticos, literarios e históricos: Homenaje a Juan Martínez Marín*. Granada: Universidad de Granada, p. 327-336.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2007b). «Consideraciones sobre el vocabulario especializado de la producción de aceite de oliva en las Ordenanzas de Baeza». En: MORENO MORENO, M.^a Águeda (ed.). *Estudios de humanismo español: Baeza en los siglos XVI-XVII*. Baeza: Excmo. Ayuntamiento de Baeza, p. 619-628.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2010a). «Lingüística y terminología multilingüe: Olivaterm». En: ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (ed.). *Bases para la terminología multilingüe del aceite de oliva*. Granada: Comares, p. 1-15.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2010b). «Olivaterm: vocabulario multilingüe del aceite de oliva». En: MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás; MOYA CORRAL, Juan Antonio (ed.). *El español en contexto: Actas de las XV Jornadas sobre lengua española y su enseñanza*. Granada: Universidad de Granada, p. 312-319.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (ed.) (2010c). *Bases para la terminología multilingüe del aceite de oliva*. Granada: Comares.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2013a). *Diccionario de términos del aceite de oliva (español- inglés-chino)*. Madrid: Arco/Libros.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2013b). «Lingüística y gestión terminológica». En: MARCET, Vicente; QUIJADA, Carmen; TORRES, Marta (ed.). *Pro lingua: Investigaciones lingüísticas universitarias*. Salamanca: Luso Española de Ediciones, p. 179-192.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (ed.) (2014a). *Terminología y comunicación científica y social*. Granada: Comares.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (2014b). «Detección, análisis y clasificación de neologismos en corpus especializados: marcadores de creación léxica». En: DURY, Pascaline; DE HOYOS, José Carlos; MAKRI-MOREL, Julie; MANIEZ, François; RENNER, Vincent; VILLAR DÍAZ, M.^a Belén (dir.). *La néologie en langue de spécialité: détection, implantation et circulation des nouveaux termes*. Lyon: Publications du CRTT, p. 44-65.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes (en prensa). *Lingüística aplicada y terminología multilingüe*. Granada: Comares.
- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes; FERNÁNDEZ DOMÍNGUEZ, Jesús (2012). «Emergent neologisms and lexical gaps in specialised languages». *Terminology: International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*, 18, 1, p. 9-26.

- ROLDÁN VENDRELL, Mercedes; FERNÁNDEZ DOMÍNGUEZ, Jesús; CIRUELA ALFÉREZ, Juan José; MARTÍN RÍOS, José Javier (2011). «Diccionario electrónico del aceite de oliva español-inglés-chino». En: *Actas del XIV Simposium Científico-Técnico EXPOLIVA 2009*. Vol. I. Jaén: Fundación del Olivar, p. 571-589.
- VARELA SALINAS, M.^a José (2001). *El léxico especializado de la vinificación: elaboración y análisis de una herramienta terminográfica para su traducción español-alemán*. Tesis doctoral. Universidad de Málaga.

Notas

1. Una primera versión de este trabajo, con el título «Los estudios de Lingüística y la investigación terminológica en Andalucía», fue presentada en la sesión inaugural de la XII Jornada de la Asociación Española de Terminología (AETER). «La investigación terminológica en Andalucía», organizada por la Asociación Española de Terminología y la Facultad de Humanidades de la Universidad Pablo de Olavide (Sevilla, 23 de noviembre de 2012).
2. Una visión de la trayectoria de la terminología como asignatura de la licenciatura de Traducción e Interpretación en la universidad española, de los objetivos y problemática de su programa y de las técnicas motivacionales en su enseñanza, así como de las propuestas de sus docentes, puede verse en el estudio panorámico de A. M^a Monterde Rey (2002, p. 197-220). Sobre la enseñanza de esta materia en esta titulación, véase asimismo el trabajo de G. Guerrero Ramos (2003a, p. 335-340).
3. Como explican G. Guerrero Ramos y J. M^a Bermúdez Fernández (2002, p. 139), «en España la Licenciatura en Traducción e Interpretación es aprobada en 1991 por el Ministerio de Educación y Ciencia según el Real Decreto 1385/1991 de 30 de agosto (BOE de 30 de septiembre), y en los planes de estudio de tal licenciatura se contempla la Terminología como asignatura troncal con 8 créditos, definida como «Lexicología y Lexicografía aplicadas a la traducción y la interpretación». Sin embargo, y, aunque de forma provisional, antes de que la mencionada titulación se aprobase y saliese en BOE, en el curso 1990-1991 la Universidad de Málaga imparte el primer curso de Traducción e Interpretación como licenciatura. En el curso 1991-1992, es decir, en el segundo curso de la licenciatura, dicha Universidad, por primera vez en España, imparte la asignatura de Terminología con 8 créditos de troncalidad y uno de obligatoriedad, es decir, con nueve créditos». En este mismo volumen panorámico sobre la terminología, A. M^a Monterde Rey (2002, p. 198-199), ratifica el carácter pionero de la Universidad de Málaga en los estudios de Traducción e Interpretación, a la que le seguirían Granada, Barcelona y Las Palmas de Gran Canaria, y señala, además, el «grave error cometido a pesar de la oposición de las E.U.T.Is.» del contenido descrito («Lexicología y Lexicografía aplicadas a la Traducción»), vinculado a las áreas de conocimiento de la Filología correspondiente, Lingüística Aplicada a la Traducción e Interpretación y Lingüística General.
4. Para sus peculiaridades y escalas terminológicas, así como para un estudio del neologismo en este lenguaje especializado, véanse los trabajos de M^a J. Paredes Duarte (2006 y 2010), y M^a J. Paredes Duarte y V. Palacios Macías (2007 y 2008).
5. Consúltense sus estudios previos (2008 y 2009) y, sobre todo, algún resultado derivado de su tesis (2014). Además de estos trabajos sobre un determinado lenguaje especializado, pueden verse también sus precisiones conceptuales y acercamientos didácticos a la comunicación especializada y a la enseñanza de las lenguas para fines específicos (Rodríguez Piñero-Alcalá y García Antuña, 2009 y 2012).
6. Véanse los siguientes estudios relacionados o derivados del proyecto: M. Roldán Vendrell (2007a, 2007b, 2010a y 2010b) y E. T. Montoro del Arco y M. Roldán Vendrell (2013a).
7. De esta edición digital, los autores han dado noticia en el congreso «Expoliva 2009. XIV Simposium Científico-Técnico de Aceite de Oliva» (Roldán, Fernández, Ciruela y Martín, 2011).
8. Véase nuestra reseña a este libro, así como las notas a propósito de esta investigación terminográfica, en Casas (2014b y 2014c).

Découverte de cadres sémantiques dans le domaine de l'environnement : le cas de l'influence objective¹

MARIE-CLAUDE L'HOMME
Observatoire de linguistique
Sens-Texte (OLST)
Université de Montréal
mc.lhomme@umontreal.ca

Marie-Claude L'Homme és doctora

en Lingüística i professora titular al Departament de Lingüística i de Traducció de la Universitat de Montréal. Les seves recerques s'orienten cap a la proposta de modelitzacions del lèxic especialitzat a partir de la semàntica lèxica. Aquests treballs parteixen de la hipòtesi que el lèxic d'un àmbit d'especialitat (per exemple, la informàtica o el medi ambient) és estructurat. Models de semàntica lèxica, com ara la lexicologia explicativa i combinatòria, i la semàntica de marcs permeten descobrir aquesta estructura i fer-la explícita. DiCoEnviro, DiCoInfo i Framed DicoEnviro són tres recursos que constitueixen la implementació d'aquests treballs. L'autora també s'interessa pel treball terminològic en relació amb els mètodes de tractament automàtic del llenguatge (TAL). Ha publicat a *Terminology*, *Applied Ontology*, *International Journal of Corpus Linguistics*, *International Journal of Lexicography*, *Cahiers de lexicologie*, entre d'altres, i és coredactora en cap de la revista *Terminology*.



Resum

Descoberta dels marcs semàntics en el camp del medi ambient: el cas de la influència objectiva

Aquest article descriu una metodologia de descoberta de «marcs semàntics» (o frames, segons Fillmore) en un àmbit d'especialitat. Els principis que han guiat el nostre treball s'inspiren àmpliament en la semàntica de marcs (Fillmore, 1982; Fillmore i Baker, 2010) i en la seva aplicació en el recurs concebut per a l'anglès, és a dir FrameNet (Ruppenhofer et al., 2010). La nostra metodologia s'aplica a termes de natura predicativa (verbs, noms predicatius i adjectius) de l'àmbit del medi ambient. En aquest cas, ens centrem en els termes en anglès i francès que evoquen el marc d'influència objectiva (*Objective_influence*).

PARAULES CLAU: termes predicatius; semàntica de marcs; recurs terminològic; DiCoEnviro; medi ambient

Abstract

Discovery of semantic frames in the environment field: the case of objective influence

This paper presents a methodology for discovering semantic frames in a specialized subject field. The principles on which it is based are derived from the Frame Semantics framework (Fillmore 1982; Fillmore and Baker 2010) and its application in the resource designed for English, i.e. FrameNet (Ruppenhofer et al. 2010). Our method is applied to predicative terms (verbs, predicative nouns and adjectives) used in the environment field. The focus is on English and French terms that evoke the *Objective_influence* frame.

KEYWORDS: predicative terms; Frame Semantics; terminological resource; DiCoEnviro; environment

Résumé

Le présent article décrit une méthodologie de découverte de « cadres sémantiques » (ou frames, selon Fillmore) dans un domaine de spécialité. Les principes ayant guidé notre travail s'inspirent largement de la Sémantique des cadres (Fillmore, 1982 ; Fillmore and Baker, 2010) et de son application dans la ressource conçue pour l'anglais, à savoir FrameNet (Ruppenhofer et al., 2010). Notre méthode est appliquée à des termes de nature prédicative (verbes, noms prédicatifs et adjectifs) du domaine de l'environnement. Nous nous concentrons ici sur les termes anglais et français qui évoquent le cadre de l'influence objective (*Objective_influence*).

MOTS CLÉS : termes prédicatifs ; Sémantique des cadres ; ressource terminologique ; DiCoEnviro ; environnement

TERMINÀLIA 12 (2015): 29-40 · DOI: 10.2436/20.2503.01.81
Data de recepció: 05/11/2014. Data d'acceptació: 15/04/2015
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introduction

On reconnaît désormais dans de très nombreux cercles que les approches linguistiques et plus particulièrement les perspectives lexico-sémantiques ont leur place en terminologie et permettent de prendre en charge des propriétés des termes que les approches d'obédience strictement conceptuelle ou cognitive passent sous silence (Faber et L'Homme, 2014). Parmi les approches lexico-sémantiques ayant connu un certain succès ces dernières années, on trouve celle de la Sémantique des cadres (Frame Semantics, Fillmore, 1982 ; Fillmore and Baker, 2010).

Ce modèle, bien que conçu à l'origine pour la langue de manière générale, revêt des attraits évidents du point de vue du lexique spécialisé, dont celui de rendre possible une connexion entre des descriptions linguistiques (basées sur un corpus) et un niveau de représentation plus abstrait, celui du cadre, se voulant une modélisation conceptuelle d'une situation évoquée par des ensembles d'unités lexicales. Pour la terminologie, le modèle permettrait de mettre en avant l'hypothèse selon laquelle un lien peut être établi entre les représentations conceptuelles chères à la terminologie et les descriptions plus ancrées dans la linguistique qui font encore cruellement défaut dans le domaine.

Dans le présent article, nous nous attardons sur une application spécifique de la Sémantique des cadres au lexique de l'environnement. Après avoir brièvement résumé quelques travaux antérieurs (section 2), nous expliquons les motivations qui nous ont poussés à avoir recours à ce modèle théorique afin de décrire les termes (section 3). La section 4 porte plus spécifiquement sur la sémantique des cadres et la ressource associée à cette théorie, à savoir FrameNet. Par la suite, nous expliquons la méthodologie adoptée qui s'inspire largement de celle décrite dans Ruppenhofer et al. (2010) (section 5). Nous illustrons les différentes étapes de cette méthodologie en faisant appel aux unités lexicales évoquant le cadre **Objective_influence**.

2 Sémantique des cadres et terminologie

L'application de la Sémantique des cadres à la terminologie a vraisemblablement été proposée par Martin (1998), qui suggérait de s'en inspirer pour formuler des définitions. Depuis, on retrouve un certain nombre d'applications fidèles ou adaptées de la théorie à la terminologie ou à des domaines de spécialité. Dolbey et al. (2006) proposent d'adapter le modèle théorique afin de développer des cadres dans le domaine biomédical et de lier ces cadres à des ontologies existantes. Une autre application en médecine est décrite dans Wandji et al. (2013). Les auteures tentent ici de modéliser la structure actancielle des verbes à partir de leurs occurrences dans des corpus médicaux en faisant

appel à la notion d'« élément de cadre » (*frame element*) et en étiquetant les réalisations des éléments trouvées dans les corpus au moyen de ressources médicales.

Schmidt (2009), quant à lui, présente sans doute l'application la plus aboutie de la Sémantique des cadres à un domaine spécialisé. Le chercheur a conçu une ressource lexicale dans le domaine du football, appelée *Kicktionary*, qui contient des données multilingues (allemand, anglais et français). Dans le même domaine, un dictionnaire répertoriant les termes du Mondial 2014 a été conçu par l'équipe brésilienne chargé de la conception d'une version portugaise de FrameNet (*Dicionário da Copa do Mundo*, 2014). Le dictionnaire indique les cadres évoqués par les termes répertoriés. Pimentel (2012) a fait appel à la Sémantique des cadres pour étudier les liens d'équivalence entre verbes dans le domaine juridique. Enfin, Faber (2012) applique les principes généraux du modèle théorique au domaine de l'environnement, et leur application peut être visualisée dans une ressource terminologique appelée *EcoLexicon*.

Nous faisons également appel à la Sémantique des cadres (Fillmore, 1982 ; Fillmore and Baker, 2010) et, plus spécifiquement, à la méthodologie déployée dans le projet FrameNet (Ruppenhofer et al., 2010 ; Fillmore et al., 2003). Dans L'Homme (2012), nous décrivons de quelle manière la méthodologie d'annotation mise au point par l'équipe FrameNet a été adaptée à l'annotation des contextes contenus dans des bases de données terminologiques (le DiCoInfo et le DiCoEnviro). Dans L'Homme et al. (2014) et dans L'Homme et Robichaud (2014), nous avons proposé une méthodologie de découverte de cadres sémantiques s'appuyant sur les descriptions de termes du domaine de l'environnement. Le dernier article présente également quelques considérations générales quant à l'établissement de liens entre cadres sémantiques, qui sont valables du point de vue du domaine.

Dans le présent article, nous nous concentrons sur le parcours méthodologique emprunté pour définir des cadres sémantiques dans le domaine de l'environnement. Nous illustrons ces étapes au moyen d'un cadre particulier (qui existe dans FrameNet : **Objective_influence**) et nous nous attardons sur les particularités qu'impose un contexte terminologique.

3 Le lexique du domaine de l'environnement

Le lexique du domaine de l'environnement, notamment si on se concentre sur le sous-domaine des changements climatiques, se caractérise par une présence importante de termes dénotant des phénomènes météorologiques ou climatiques, des événements et, dans une moindre mesure, des propriétés (*changement, éroder, extrême, fonte, ouragan, contaminer, rayonnement, réchauffer, tornade, vert, vulnérable*). De plus, tout un vocabulaire décrivant les

méthodes d'analyse utilisées par les experts pour comprendre les changements survenant dans le climat peut être observé dans les textes (modéliser, scénario, simuler).

Un relevé des termes les plus spécifiques apparaissant dans un corpus français d'un peu plus de 1 200 000 mots portant sur les changements climatiques montre que les formes les plus significatives sont celles reproduites dans le tableau 1 (nous n'avons reproduit que la première partie des résultats). Les termes les plus spécifiques ont été identifiés automatiquement au moyen de TermoStat (Drouin, 2003). L'extracteur compare les fréquences observées dans un corpus spécialisé et dans un corpus de référence, et distingue les résultats de cette comparaison en spécificités positives, neutres et négatives. Les formes ayant une spécificité positive devraient correspondre à des termes du domaine. L'extraction a été appliquée ici aux parties du discours du nom, du verbe, de l'adjectif et de l'adverbe.

La liste fait, certes, ressortir des unités dénotant des concepts que la terminologie a davantage l'habitude de gérer, à savoir des entités (aérosol, carbone, charbon, eau, etc.). Ces concepts et les relations qui les unissent peuvent être représentés dans des ontologies (ou des versions moins formelles de ces représentations, comme des bases de connaissances terminologiques). Toutefois, il reste de nombreuses unités qui ne renvoient pas à des entités (climat, effet, réchauffement, réduction, température, etc.), mais qui dénotent des concepts tout aussi importants dans le domaine. Même si cela est moins fréquent, ces concepts peuvent être placés dans des ontologies, mais ces représentations abstraites permettent difficilement de rendre compte des propriétés linguistiques des termes qui les dénotent. La différence principale entre les termes dénotant des entités et les autres – du moins, si on les envisage selon une perspective linguistique – réside dans le fait que ces derniers sont

Candidat terme	Fréquence	Score	Variantes	Partie du discours
climatique	4154	271.7	climatique, climatiques	Adjectif
gaz	3693	229.43	gaz	Nom
émission	4648	221.15	émission, émissions	Nom
changement	4170	216.22	changement, changements	Nom
serre ²	2382	204.03	serre	Nom
énergie	3635	198.63	énergie, énergies	Nom
température	2370	195.45	température, températures	Nom
effet ³	4615	191.26	effet, effets	Nom
carbone	1934	187.03	carbone, carbones	Nom
climat	2586	178.96	climat, climats	Nom
énergétique	1716	164.21	énergétique, énergétiques	Adjectif
atmosphère	1747	149.61	atmosphère, atmosphères	Nom
réchauffement	1254	146.69	réchauffement, réchauffements	Nom
concentration	1412	133.81	concentration, concentrations	Nom
océan	1225	128.66	océan, océans	Nom
forçage	839	127.58	forçage, forçages	Nom
eau	2556	123.53	eau, eaux	Nom
aérosol	765	119.59	aérosol, aérosols	Nom
écosystème	800	118.28	écosystème, écosystèmes	Nom
naturel	1666	117.86	naturel, naturels, naturelle, naturelles	Adjectif
modèle	2223	115.32	modèle, modèles	Nom
scénario	1590	113.4	scénario, scénarios	Nom
atmosphérique	748	112.47	atmosphérique, atmosphériques	Adjectif
surface	1233	108.91	surface, surfaces	Nom
élévation	697	108.64	élévation, élévations	Nom
atténuation	592	105.89	atténuation, atténuations	Nom
fossile	643	104.63	fossile, fossiles	Adjectif
variation	904	104.29	variation, variations	Nom
coût	1671	102.19	coût, coûts	Nom
électricité	1078	101.44	électricité	Nom
variabilité	526	100.14	variabilité, variabilités	Nom
incidence	648	99.65	incidence, incidences	Nom
échelle	1071	99.4	échelle, échelles	Nom
ozone	579	99.18	ozone	Nom
radiatif	493	97.84	radiatif, radiatifs, radiative, radiatives	Adjectif
augmentation	1480	96.74	augmentation, augmentations	Nom
précipitation	657	96.04	précipitation, précipitations	Nom
combustible	591	94.82	combustible, combustibles	Nom
dioxyde	503	93.81	dioxyde	Nom
chaleur	739	93.08	chaleur, chaleurs	Nom
charbon	595	90.8	charbon, charbons	Nom
réduction	1261	88.55	réduction, réductions	Nom

TABLEAU 1. Premiers termes extraits par TermoStat (Drouin, 2003) d'un corpus français portant sur les changements climatiques

de nature prédicative et font appel à des actants (effet de X sur Y ; réduction de Y par X ; température de X).

À notre avis, la Sémantique des cadres offre une solution élégante à ce problème et à la prise en charge des unités prédicatives, et nous tenterons de le montrer dans les pages qui suivent.

4 La Sémantique des cadres et FrameNet

La Sémantique des cadres (Fillmore, 1982 ; Fillmore and Baker, 2010) tient pour acquis que le lexique est construit sur la base de « connaissances d'arrière-plan » (*background knowledge*). La structure de ces connaissances est représentée au moyen de « cadres » (*frames* en anglais), définis comme des scénarios conceptuels qui fédèrent les réalisations dans le lexi-

que. Par exemple, le cadre de l'influence objective (**Objective_influence**) (la figure 1 présente une partie de la description du cadre, FrameNet, 2014) représente une situation dans laquelle interviennent des participants (en l'occurrence, *INFLUENCING_ENTITY*, *INFLUENCING_SITUATION*, *INFLUENCING_VARIABLE*, *DEPENDENT_ENTITY*, *DEPENDENT_SITUATION*, *DEPENDENT_VARIABLE* et *DEGREE*) et regroupe des unités lexicales (UL) comme *affect.v*, *effect.n*, *impact.n*, *impact.v*, qui « évoquent » ce cadre (FrameNet, 2014). La définition d'un cadre implique la découverte de participants appelés *éléments du cadre* (*frame elements*), qui sont définis comme des rôles sémantiques propres (et uniques) à la situation décrite. Une partie de ses participants sont obligatoires (*éléments de cadre centraux*: *core frame elements*) et d'autres optionnels (*éléments de cadre périphériques*: *non-core frame elements*).

Objective_influence: An <i>Influencing_variable</i> , an <i>Influencing_situation</i> , or an <i>Influencing_entity</i> has an influence on a <i>Dependent_entity</i> , <i>Dependent_variable</i> , or a <i>Dependent_situation</i> .	
FEs:	
Core:	
<i>Dependent_entity</i> [depe]	An entity, usually a thing, that is influenced in its behavior by an <i>Influencing_entity</i> or an <i>Influencing_situation</i> . The Committee is responsible for making recommendations to the Board regarding the group's activities as they IMPACT on the environment.
Excludes: <i>Dependent_variable</i>	
<i>Influencing_entity</i> [infe]	A thing or person whose behavior has an effect on a <i>Dependent_situation</i> , <i>Dependent_variable</i> , or <i>Dependent_entity</i> . Much of the acreage in this round is closer to the coastline, and as such has many implications in terms of how it could IMPACT upon fish spawning, local bird life, and even the Ministry of Defence in some cases.
Excludes: <i>Influencing_variable</i>	
<i>Influencing_situation</i> [infs]	
Excludes: <i>Influencing_entity</i>	
Core Unexpressed:	
<i>Degree</i> [deg]	The Degree to which the <i>Influencing_entity</i> effects the <i>Dependent_entity</i> .
Semantic Type: Degree	
<i>Dependent_situation</i> [deps]	A situation whose temporal or other characteristics are influenced by an <i>Influencing_entity</i> , <i>Influencing_event</i> , or <i>Influencing_variable</i> . The new network file system server line supports database or backup applications running alongside NFS input/output operations without one activity IMPACTING another.
Excludes: <i>Dependent_entity</i>	
<i>Dependent_variable</i> [depv]	A scalar variable, whose value depends on the behavior of an <i>Influencing_entity</i> , an <i>Influencing_variable</i> , or an <i>Influencing_situation</i> . This kind of elementary boo-boo would certainly IMPACT video speed.
Excludes: <i>Dependent_situation</i>	
<i>Influencing_variable</i> [infv]	A scalar variable (with unspecified value) which has an effect on the <i>Dependent_entity</i> , <i>Dependent_variable</i> , or <i>Dependent_situation</i> . factors which INFLUENCE the stability of the combination include the softness of the car and the trailer's suspension, plus the balance of the trailer.
Excludes: <i>Influencing_situation</i>	
Non-Core (liste partielle):	
<i>Manner</i> [man]	Any description of the event which is not covered by more specific FEs, including force (hard, softly), secondary effects (quietly, loudly), and general descriptions comparing events (the same way). It may also indicate salient characteristics of an <i>Influencing_entity</i> that also affect the action (presumptuously, coldly, deliberately, eagerly, carefully).
Semantic Type: Manner	
<i>Place</i> [pla]	The location at which the influencing occurs.
Semantic Type: Locative_relation	
<i>Time</i> [tim]	The time at which the influence occurs.
Semantic Type: Time	

FIGURE 1. Partie du cadre **Objective_influence** apparaissant dans FrameNet (2014)

La ressource FrameNet, en plus de donner une description générale de nombreux cadres sémantiques, propose des entrées spécifiques consacrées aux unités lexicales évoquant ces cadres, ainsi que des annotations contextuelles. Ces dernières permettent de voir l'ancrage entre la description abstraite d'un cadre (qui se veut une modélisation conceptuelle), les réalisations linguistiques de l'unité lexicale (définie comme cible de l'annotation) et ses interactions avec les éléments du cadre en corpus (figure 2).

But because these claims are more difficult to evaluate and have been coming in more slowly, the company has no estimate of the **IMPACT**^{Target} [_{Influencing_entity}of the earthquake] [_{Dependent_entity}on fourth - quarter results].
 [_{Influencing_entity}The city's] **IMPACT**^{Target} [_{Dependent_situation}on the rock and pop music scene] with the likes of U2 and Bob Geldof is well known — there's even a self-guided tour of their haunts.
 In a statement, Hall expressed regret over the [_{Manner}negative] **IMPACTS**^{Target} [_{Influencing_entity}Of the decade-old sanctions] [_{Dependent_entity}on Iraqi people].

FIGURE 2. Partie des annotations du nom impact évoquant le cadre *Objective_influence* et apparaissant dans FrameNet (2014)

Enfin, des relations sont établies entre les cadres sémantiques. La figure 3 illustre celles qui ont été définies à partir du cadre *Objective_influence*.

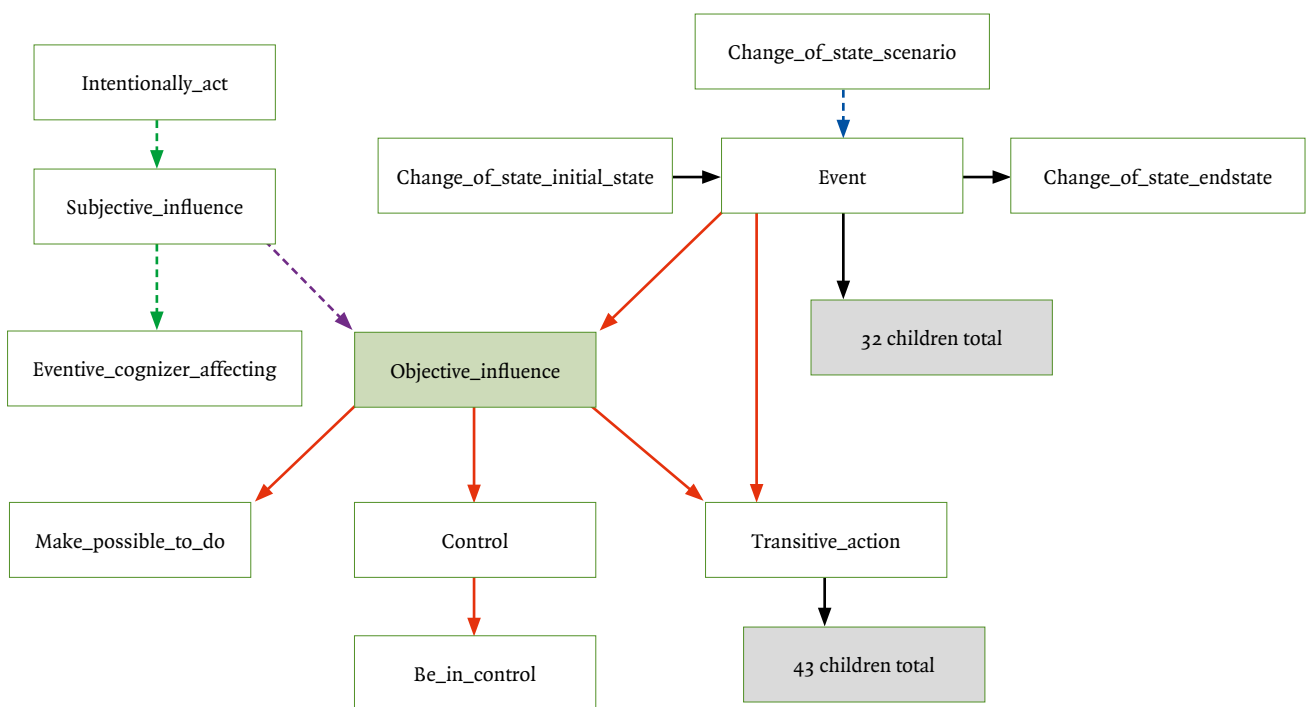


FIGURE 3. Relations entre le cadre *Objective_influence* et d'autres cadres apparaissant dans FrameNet (2014). L'arc entre *Event* et *Objective_influence* représente un lien d'héritage (*inheritance*), et celui entre *Subjective_influence* et *Objective_influence* est étiqueté *voir aussi* (*see also*)

5 Découverte de cadres dans le domaine de l'environnement

Comme nous l'avons souligné plus haut, la Sémantique des cadres et les outils de description proposés dans FrameNet sont attrayants pour la terminologie en ce sens qu'ils permettent de connecter un niveau de description conceptuel à des réalisations linguistiques véritables. En outre, nous pensons que le modèle est mieux adapté aux description des unités prédictives que les représentations de connaissances (ontologies et autres) souvent utilisées en terminologie.

Nous allons maintenant voir de quelle manière les concepts de la Sémantique des cadres et la méthodologie de FrameNet sont déployés pour décrire des termes du domaine de l'environnement. Nous décrivons les étapes une à une même si, dans les faits, elles peuvent s'articuler dans un ordre différent. Nous disposons d'une ressource terminologique appelée *DiCoEnviro* qui n'a pas été conçue à l'origine dans la perspective de rendre compte de cadres sémantiques. Toutefois, le *DiCoEnviro* contient des termes anglais et français (ainsi que quelques termes espagnols) décrits en tenant compte de leur structure actancielle. Un grand nombre de termes sont également accompagnés d'annotations contextuelles. Nous avons utilisé ces descriptions pour identifier un premier sous-ensemble de cadres sémantiques.⁴

La méthodologie adoptée diffère légèrement de celle décrite dans Fillmore *et al.* (2003). Comme on le verra

dans ce qui suit, notre méthode est essentiellement ascendante, puisqu'elle procède d'un corpus spécialisé et des termes qu'il contient. Les cadres sémantiques sont définis à partir des descriptions des termes et non a priori. La méthodologie adoptée dans FrameNet (Fillmore et al., 2003) repose davantage sur l'intuition du lexicographe : celui-ci formule une première définition de cadre, fait une première hypothèse quant aux étiquettes des éléments qu'il contient et dresse une liste d'unités lexicales susceptibles d'appartenir à ce cadre. Les résultats de cette démarche intuitive sont ensuite validés et enrichis par des explorations en corpus. Le terminologue ne disposant pas a priori de connaissances du domaine ne peut pas s'appuyer avec une aussi grande confiance sur son intuition et s'inspirera plus directement des énoncés contextuels qui devraient constituer un reflet fidèle des connaissances des experts. En outre, il est extrêmement difficile, voire impossible, pour un non-expert de dresser une première liste de termes pouvant évoquer un cadre, puisqu'il ne les connaît pas a priori.

Notre méthodologie se décline en six étapes qui font l'objet des sections suivantes (les quatre premières étapes sont celles qui sont toujours mises en œuvre lors de la compilation de nos ressources spécialisées, et les étapes spécifiques au travail de définition de cadres sémantiques sont les deux dernières étapes qui ont été ajoutées à notre méthodologie habituelle) : 1. Élaboration d'un corpus et sélection des termes ; 2. Sélection de contextes ; 3. Définition des structures actancielles ; 4. Annotation des contextes ; 5. Découvertes de cadres sémantiques, et 6. Définition des cadres sémantiques. D'autres différences avec la méthodologie conçue dans le cadre du projet FrameNet seront signalées au fur et à mesure.

5.1 Corpus et sélection des termes

Tout le travail terminologique réalisé dans le contexte du projet dont nous traçons les grandes lignes ici repose sur des corpus spécialisés regroupant des textes portant sur le domaine de l'environnement. Les niveaux de spécialisation des textes et leur type varient (il peut s'agir de rapports d'experts, de mémoires ou de thèses, ou bien d'informations générales destinées au grand public). Comme le domaine de l'environnement est vaste et regroupe des thématiques fort différentes, nous avons pris la décision de distinguer les corpus par sous-domaines et de procéder à une sélection des termes en prenant un sous-domaine à la fois.⁵ Pour l'instant, nous disposons de corpus associés aux sous-domaines des changements climatiques, des énergies renouvelables, de l'électrification des transports, de la gestion des matières résiduelles et du déboisement. Les corpus ont des tailles variant entre 500 000 et 1 200 000 mots. Un enrichissement périodique des corpus est prévu.

Chacun des corpus est soumis à un extracteur de termes (TermoStat, Drouin, 2003) qui propose une liste de can-

didats (voir le tableau 1). La liste est ensuite examinée par un terminologue afin de retenir les termes valides. Les termes sont d'abord analysés comme des unités lexicales (au sens défini par Cruse 1986, pour qui les unités lexicales sont des unités linguistiques ayant une autonomie de fonctionnement et prise dans un sens spécifique). Ainsi, les séquences complexes sont définies comme des termes uniquement si un lien peut être établi avec le domaine et si leur sens n'est pas compositionnel (ainsi, *réchauffement* et *climatique* sont traités comme deux termes distincts puisqu'ils peuvent se retrouver dans d'autres combinaisons tout en conservant le même sens : *réchauffement du climat*, *réchauffement de l'air*, *réchauffement des océans* ; *changement climatique*, *phénomène climatique*, etc.).

Par exemple, le candidat *effet* sera retenu en raison du fait que les réalisations de ses actants sont régulièrement des termes du domaine de l'environnement et qu'il partage de liens de quasi-synonymie avec *impact*, déjà admis comme terme. D'autres critères sont présentés dans L'Homme (2004).

Le terminologue prendra cette décision en parcourant les occurrences d'*effet* dans le corpus. Ce faisant, il devra d'abord écarter les contextes où *effet* apparaît dans la locution *en effet* et dans la séquence non compositionnelle également retenue comme terme *effet de serre*.

Contextes écartés dans l'analyse du statut terminologique d'*effet* :

En *effet*, le pH moyen de certains cours d'eau a augmenté constamment ...

En *effet*, dans une journée, la concentration en gaz carbonique varie, elle augmente dans la nuit et diminue pendant le jour.

Il est essentiel, par exemple, de rendre compte de l'apport de chaleur et de carbone dans les océans lorsque le climat se réchauffe en raison de l'*effet* de serre imputable au CO₂ émis lors du brûlage de combustibles fossiles.

La vapeur d'eau est le principal responsable de l'*effet* de serre naturel ; c'est aussi le gaz à *effet* de serre le plus étroitement associé au climat et, par conséquent, le moins dépendant des activités humaines.

Contextes servant à l'analyse du statut terminologique d'*effet* :

Ces dernières années, un sentiment d'urgence a stimulé la recherche sur la modélisation du système climatique, quand on a commencé à entrevoir les *effets* potentiels des activités humaines sur la composition de l'atmosphère, sur le climat régional et mondial, sur les écosystèmes naturels et, enfin, sur l'ensemble de la vie économique.

Effet des activités humaines (actant 1) sur la composition de l'atmosphère, sur les écosystèmes et, enfin, sur l'ensemble de la vie économique (actant 2)

Impact ≈ *effet*

Le réchauffement durant le 20^{ème} siècle a déjà eu un **effet** certain sur les glaciers et les marges périglaciaires des montagnes.

Le réchauffement ... (actant 1) a déjà eu effet ... sur les glaciers et les marges ... (actant 2)

Impact ≈ effet

Si l'on veut prévoir les **effets** des perturbations humaines sur le système climatique, il faut calculer les incidences de tous les processus clés en jeu.

Effet des perturbations humaines (actant 1) sur le système climatique (actant 2)

Impact ≈ effet

Au cours de cette analyse, le terminologue pourra être appelé à distinguer les sens de formes ambiguës. Par exemple, la forme *terre* donnera lieu à quatre entrées distinctes : 1. une planète faisant partie du système solaire (*la planète Terre*) ; 2. une substance (*de la terre*) ; 3. une étendue circonscrite pouvant être exploitée (*une terre cultivable*) ; 4. une partie recouvrant la planète et s'opposant à d'autres parties, telles que la mer et l'atmosphère (*la terre*). Toutefois, *effet* utilisé seul ne soulève pas ce problème.

5.2 Collecte de contextes

Une fois établi le statut terminologique d'une unité, le terminologue procède à la collecte de contextes (jusqu'à 20) dans lesquels elle apparaît. Les contextes sont extraits au moyen d'un concordancier maison et choisis en fonction des critères suivants :

- Ils proviennent de sources variées : l'objectif ici est de montrer que le terme est effectivement établi dans le domaine et qu'il n'est pas le reflet d'un usage limité à un auteur ou à un petit nombre d'auteurs.
- Ils illustrent la variété des emplois du terme : dans le cas d'un verbe, par exemple, des contextes où ce verbe est utilisé à l'actif et au passif seront relevés ; dans le cas d'un nom prédicatif comme *effet*, les contextes devraient permettre de voir les différentes réalisations syntaxiques des actants (*X a un effet ; effet de X ; son ou leur effet*).
- Ils illustrent une variété de réalisations des actants : les contextes relevés peuvent contenir des expressions de tous les actants ou d'une partie d'entre eux. En outre, si diverses réalisations pour un seul actant sont possibles, la sélection devra refléter le mieux possible cette variété (*effet sur le climat, les écosystèmes, les glaciers, etc.*).
- Ils renferment des participants non obligatoires : les contextes doivent également illustrer l'emploi de participants non obligatoires (*effet néfaste, effet direct, effet amplificateur, etc.*).

Les contextes sont placés dans une fiche de format XML (qui contient l'ensemble des renseignements sur les termes) et accompagnés d'une abréviation qui ren-

voie à la source. Les contextes seront ensuite annotés (voir la section 5.4).

effet, n. m.

Le réchauffement durant le 20^{ème} siècle a déjà eu un effet certain sur les glaciers et les marges périglaciaires des montagnes. [AWORLD-DOFSCIENCE]

impact, n. m.

L'impact d'un changement climatique sur la frange côtière revêt un enjeu sociétal tout à fait singulier compte tenu de l'accroissement des populations le long des littoraux. [INSU 2005]

5.3 Description de la structure actancielle

L'étape suivante consiste à décrire la structure actancielle des termes choisis. En fait, il s'agit d'abord d'une hypothèse que formule le rédacteur, hypothèse devant être confirmée au cours de la rédaction des autres rubriques servant à décrire le terme (lors de l'annotation des contextes, notamment).

En s'aidant des contextes choisis (section 5.2), le rédacteur définit d'abord le nombre de participants obligatoires (ces participants sont appelés *actants* dans le DiCoEnviro ; une correspondance partielle peut être établie avec la notion d'« éléments du cadre centraux »). Pour *impact*, par exemple deux actants (*impact de X sur Y*) sont identifiés (*effet* a également cette structure actancielle). Les actants sont ensuite étiquetés pour indiquer leur rôle sémantique. Dans le cas d'*impact*, trois rôles ont été choisis : le premier actant est scindé en AGENT et en CAUSE, le second actant est étiqueté comme un PATIENT.

impact, n. m.

~ de AGENT{gaz, homme} ou CAUSE{changement} sur PATIENT{environnement}

Ici, il convient de souligner que les étiquettes se distinguent de celles utilisées dans FrameNet. Nous avons déjà vu que le cadre **Objective_influence** (voir la figure 1) fait appel à des étiquettes comme INFLUENCING_ENTITY, INFLUENCING_SITUATION, INFLUENCING_VARIABLE, DEPENDENT_ENTITY, DEPENDENT_SITUATION, DEPENDENT_VARIABLE. Les étiquettes utilisées dans FrameNet pour distinguer les éléments du cadre (les éléments obligatoires, appelés *core frame elements*) sont définies en fonction d'un cadre spécifique. Nous avons opté pour des étiquettes pouvant s'appliquer à un grand nombre de termes.

5.4 Annotation des contextes

L'étape suivante consiste à annoter les contextes en tenant compte de la structure actancielle définie préalablement (plus de détails sur la méthode d'annotation sont donnés dans L'Homme, 2012). L'annotation permet de visualiser les connexions entre la structure actancielle (formulation abstraite des actants) et les réalisations des actants en contexte linguistique. De plus, les annotations permettent de visualiser l'interac-

tion de l'unité prédicative avec des circonstants (participants non obligatoires correspondant grosso modo à la notion d'« élément de cadre périphérique »).

L'annotation est réalisée dans la fiche XML et indique les éléments suivants (une illustration de contextes annotés est donnée dans la figure 4 ; un tableau récapitulatif résume les informations annotées) :

- Le terme prédicatif en majuscules (IMPACT)
- Les participants et leur nature (actants ou circonstants)
- Le rôle sémantique des participants (ex. AGENT, CAUSE, PATIENT, DEGRÉ, ÉTENDUE)
- La fonction syntaxique des participants (ex. complément, tête, modificateur)
- Le groupe syntaxique des participants (ex. SA, SP, SN)
- Des informations administratives (source, statut de l'annotation, code de l'annotateur, date de la dernière mise à jour)

L'IMPACT d'un changement climatique sur la frange côtière revêt un enjeu sociétal tout à fait singulier compte tenu de l'accroissement des populations le long des littoraux. [INSU 2005 o MCLH 16/05/2013]

Plus précisément, des questions scientifiques importantes se posent concernant : les processus aux interfaces (océan-eau douce, couche limite océanique-couche limite atmosphérique, marges océaniques, etc.), la compréhension et représentation des processus au sein de chacun des compartiments (processus de couche limite, nuages, convection, etc.), la régionalisation climatique, l'IMPACT des changements anthropiques et climatiques sur cette région très vulnérable. [INSU 2005 o MCLH 16/05/2013]

Néanmoins, l'IMPACT climatique général de ce gaz, exprimé sous la forme de l'indice TEWI, est toujours sensiblement plus faible que celui du HFC-134a et du même ordre de grandeur que celui des systèmes au CO₂. [4IPCCSROCSPMTS o MCLH 16/05/2013]

L'importance de l'IMPACT de l'oxyde nitreux ou protoxyde d'azote N₂O₉₄ sur le réchauffement global résulte du même phénomène que pour le méthane : la nocivité des émissions, même faible est fortement amplifiée par son effet radiatif supérieur d'un facteur 310 à celui du dioxyde de carbone. [SENAT 2965 o MCLH 16/05/2013]

Impact i		
Actants		
Agent	Complément (SP - de)	gaz oxyde nitreux protoxyde d'azote
Cause	Complément (SP - de)	changement
Patient	Modificateur (SA)	climatique
	Complément (SP - sur)	réchauffement
Autres		
Degré	Tête (SN)	importance
Étendue	Modificateur (SA)	général

FIGURE 4. Extrait des annotations du terme impact (DiCoEnviro, 2014)

Le travail d'annotation a été réalisé pour quelques centaines de termes de nature prédicative (verbes, noms prédicatifs et adjectifs) en anglais et en français. L'annotation est adaptée aux différentes langues traitées : l'ensemble des noms de rôles, de fonctions syntaxiques et de groupes syntaxiques ont été traduits. Ainsi, le schéma XML propose à l'annotateur les noms valables pour la langue dans laquelle il annote.

Une fois annotés, les contextes peuvent être consultés à partir des articles du DiCoEnviro. Un lien appelé « Contextes annotés » permet à l'utilisateur de les afficher.

5.5 Découverte de cadres sémantiques

La description des structures actanciennes ainsi que les annotations réalisées en anglais et en français permettent de lancer un travail de découverte de cadres. Comme nous l'avons évoqué plus haut, la méthodologie mise en œuvre dans le projet FrameNet (Fillmore et al., 2003) prévoit une première définition d'un cadre à partir de l'intuition des lexicographes. Celle-ci est ensuite validée et enrichie par des analyses en corpus.

Dans le cas qui nous préoccupe, nous avons d'abord eu recours à une analyse empirique visant à faire émerger des régularités dans les données dont nous disposons (L'Homme et al., 2014; L'Homme et Robichaud, 2014). Ces régularités sont proposées au terminologue afin de l'assister dans l'analyse qu'il fera des termes. Cette analyse fait appel à deux méthodes.

La première méthode consiste à faire une comparaison entre les termes décrits dans notre ressource consacrée à l'environnement et les unités lexicales répertoriées dans FrameNet.⁶ Bien entendu, cette comparaison est possible uniquement pour les termes anglais. Un programme fait une première comparaison de manière automatique. Il établit une correspondance entre les deux ressources et affiche l'information suivante (figure 5) :

- du DiCoEnviro : la structure actancielle associée au terme ainsi qu'un lien vers les contextes annotés.
- de FrameNet : la définition de l'unité lexicale, la définition du cadre, un lien cliquable permettant de voir des exemples, un lien vers des contextes annotés, la liste des éléments du cadre et une partie des relations entre cadres (ce dernier item n'est pas reproduit dans la figure 5).

Évidemment, un item lexical peut évoquer plus d'un cadre et sera par conséquent répertorié à des endroits différents dans FrameNet. C'est précisément le cas de l'item impact, qui peut évoquer les cadres **Objective_influence**, **Impact** et **Subjective_influence**. Le programme extrait tous ces cadres, ainsi que l'information associée, et propose le tout au terminologue qui doit déterminer si l'un d'eux s'applique au terme du domaine de l'environnement.

impact, n.

<p>DiCoEnviro</p> <p>impact 1 (n) SA: an impact: ffi of CAUSE{change, emission} on PATIENT{activity, resource}</p> <p>16 contexts</p>	<p>FrameNet</p> <p>FN: an influence</p> <p>Objective influence: An Influencing_variable, an Influencing_situation, or an Influencing_entity has an influence on a Dependent_entity, Dependent_variable or a Dependent_situation.</p> <p>5 Examples Annotated Contexts</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Type</th> <th>FE</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Core</td> <td>Dependent_entity Influencing_entity Influencing_situation</td> </tr> <tr> <td>Core-Unexpressed</td> <td>Degree Dependent_situation Dependent_variable Influencing_variable</td> </tr> <tr> <td>Extra-Thematic</td> <td>Circumstances</td> </tr> <tr> <td>Peripheral</td> <td>Manner Place Time</td> </tr> </tbody> </table>	Type	FE	Core	Dependent_entity Influencing_entity Influencing_situation	Core-Unexpressed	Degree Dependent_situation Dependent_variable Influencing_variable	Extra-Thematic	Circumstances	Peripheral	Manner Place Time
Type	FE										
Core	Dependent_entity Influencing_entity Influencing_situation										
Core-Unexpressed	Degree Dependent_situation Dependent_variable Influencing_variable										
Extra-Thematic	Circumstances										
Peripheral	Manner Place Time										

FIGURE 5. Comparaison du terme *impact* dans le DiCoEnviro (2014) et dans un cadre répertorié dans FrameNet (2014)

La seconde méthode consiste à extraire les termes du DiCoEnviro et à effectuer différents regroupements faisant ressortir des similitudes quant aux participants associés à ces termes. Cette analyse a été menée séparément pour les termes anglais et les termes français. Dans l'illustration ci-dessous (figure 6), un tri sur les rôles des actants permet de voir que les termes anglais *effect*, *influence* (nom) et *influence* (verbe) partagent le même type d'actants. On peut également voir que les trois unités ont un circonstant en commun, à savoir DURÉE⁷ (DURATION). Enfin, DEGRÉ (DEGREE) apparaît dans les annotations des termes *effect* et *influence*.

5.6 Définition des cadres sémantiques

L'analyse des données décrite à la section 5.5 a permis de révéler que les termes anglais *affect* (verbe), *effect* (nom), *impact* (nom), *impact* (verbe), *influence* (nom) et *influence* (verbe) ainsi que les termes français *affecter*, *effet*, *impact*, *incidence*, *influence*, *influencer*, *influer* et *répercussion* évoquent le même cadre sémantique. Le DiCoEnviro étant en construction, il se peut que certains termes soient ajoutés à cette liste. Ces termes sont utilisés pour évoquer une situation dans laquelle un agent (un gaz ou l'homme) ou une cause (un changement) exerce une

	Structure actancielle	Rôle 1	Rôle 2	Rôle 3	Autres participants
N	<i>effect</i> .1.en an effect: ~ of Cause or Agent on Patient	Cause	Agent	Patient	Degree Duration
N	<i>influence</i> .1.en an influence: ~ of Cause or Agent on Patient	Cause	Agent	Patient	Descriptor Duration Time
Vt	<i>influence</i> .2.en <i>influence</i> : Cause or Agent ~ Patient	Cause	Agent	Patient	Degree Duration

FIGURE 6. Comparaison d'informations relatives aux termes répertoriés dans le DiCoEnviro (2014)

force sur l'environnement ou un élément de celui-ci (le climat, un écosystème, etc.) pouvant entraîner un changement (souvent négatif) sur celui-ci.

La biodiversité **est affectée** par le changement climatique ...
Le réchauffement durant le 20^{ème} siècle a déjà eu un **effet** certain sur les glaciers ...
... l'**impact** des polluants continentaux et de la stratosphère sur la variabilité de la troposphère libre
... l'**incidence** actuelle des changements climatiques du XX^e siècle sur les systèmes abiotiques et biotiques ...
... le bilan des preuves suggérait que les activités humaines avaient une **influence** sur le climat.
... les changements climatiques **influencent** les processus physiques et biogéochimiques dans le système couplé océan – atmosphère.
Le changement climatique ne devrait pas beaucoup **influencer** sur la demande d'eau de distribution et d'eau à usage industriel en général ...
... l'acidification de l'eau aura des **répercussions** sur la vie marine ...

Les termes illustrés ci-dessus pouvaient être assez facilement associés à un cadre présent dans FrameNet, c'est-à-dire **Objective_influence**. Toutefois, on remarque certaines différences entre les structures actanciennes associées aux termes et la liste des éléments de cadre centraux. Nous avons tenu pour acquises les correspondances suivantes (il est à noter que ces correspondances ne sont valables que du point de vue du cadre qui nous intéresse ici) : INFLUENCING_ENTITY correspond à l'AGENT du DiCoEnviro ; INFLUENCING_SITUATION et INFLUENCING_VARIABLE correspondent à CAUSE, et DEPENDING_ENTITY, DEPENDING_SITUATION et DEPENDING_VARIABLE correspondent à PATIENT. En outre, l'élément de cadre DEGREE est défini comme étant central dans FrameNet, alors qu'il apparaît comme circulant dans le DiCoEnviro.

Bien entendu, il existe des cas où l'association a pu être établie plus exactement (c'est-à-dire que le nombre et les types des éléments de cadre correspondaient plus directement à ceux des actants du DiCoEnviro). Par ailleurs, certains cadres ont dû être créés de toute pièce pour accueillir des termes d'environnement (par exemple, nous avons créé un cadre appelé **Judgment_of_impact_on_the_environment**) pour les termes propre, vert, green et clean. Les items lexicaux anglais clean et green apparaissent dans FrameNet, mais leur évocation « écologique » n'est pas décrite (voir L'Homme et al. (2014) pour une analyse détaillée des résultats de cette comparaison).

Les cadres sont définis dans un fichier XML qui contient également la liste de termes apparaissant dans le DiCoEnviro. Les cadres sont ensuite affichés dans une interface spécifiquement conçue à cette fin et appelée *Framed DiCoEnviro*.⁸ La figure 7 montre de quelle manière le cadre **Objective_influence** apparaît dans l'interface. L'information suivante est donnée :

- Le nom du cadre sémantique : **Objective_influence**
- Une définition dans laquelle apparaissent les participants obligatoires
- Un ou deux exemples extraits du corpus
- Une note indiquant le lien avec FrameNet ou si le cadre a été défini spécifiquement pour les termes d'environnement
- La liste des participants centraux (Participants (1))
- La liste des participants périphériques (Participants (2))
- La liste des termes anglais, français (et espagnols) évoquant ce cadre (un hyperlien permet également d'accéder à l'entrée de chaque terme dans le DiCoEnviro)
- Les relations que ce cadre partage avec d'autres cadres définis pour des termes d'environnement. À ce stade de notre analyse, seuls des liens « voir aussi » sont définis pour le cadre **Objective_influence**.

La définition du cadre **Objective_influence** donnée dans FrameNet et celle obtenue pour les termes d'environnement à partir de nos données ont un certain nombre de similitudes (par exemple, la liste d'unités lexicales répertoriées est la même, ce qui est loin d'être le cas pour les autres cadres définis jusqu'ici), mais il convient de souligner que le cadre du domaine de l'environnement a une portée nettement plus restreinte : les participants sont forcément limités à ceux qui interviennent dans les changements climatiques.

En outre, bien que toutes les relations ne soient pas encore définies entre ce cadre et d'autres cadres évoquant des changements, on peut avancer avec un certain degré de certitude que les relations observées dans notre domaine de spécialité différeront de celles décrites dans FrameNet (voir figure 3).

6 Conclusion

Dans cet article, nous avons décrit les étapes d'une méthodologie conçue pour découvrir des cadres sémantiques à partir de termes de l'environnement et de données associées à ces termes (structure actancielle et annotations contextuelles). La méthodologie a été illustrée au moyen de termes évoquant le cadre de l'influence objective (**Objective_influence**). Comme d'autres chercheurs en terminologie, nous tenons pour acquis que la Sémantique des cadres et la méthodologie déployée dans le projet FrameNet permettent de prendre en charge de manière élégante les termes de nature prédicative.

La découverte de cadres sémantiques est en cours et elle est à l'heure actuelle parfaitement intégrée au travail terminologique réalisé pour compiler une ressource terminologique consacrée au domaine de l'environnement. Jusqu'à présent, environ 80 cadres ont été décrits et peuvent être consultés à partir de la ressource *Framed DiCoEnviro*. Bien que nous ne l'ayons pas encore fait, il serait intéressant de mieux comprendre les mécanismes

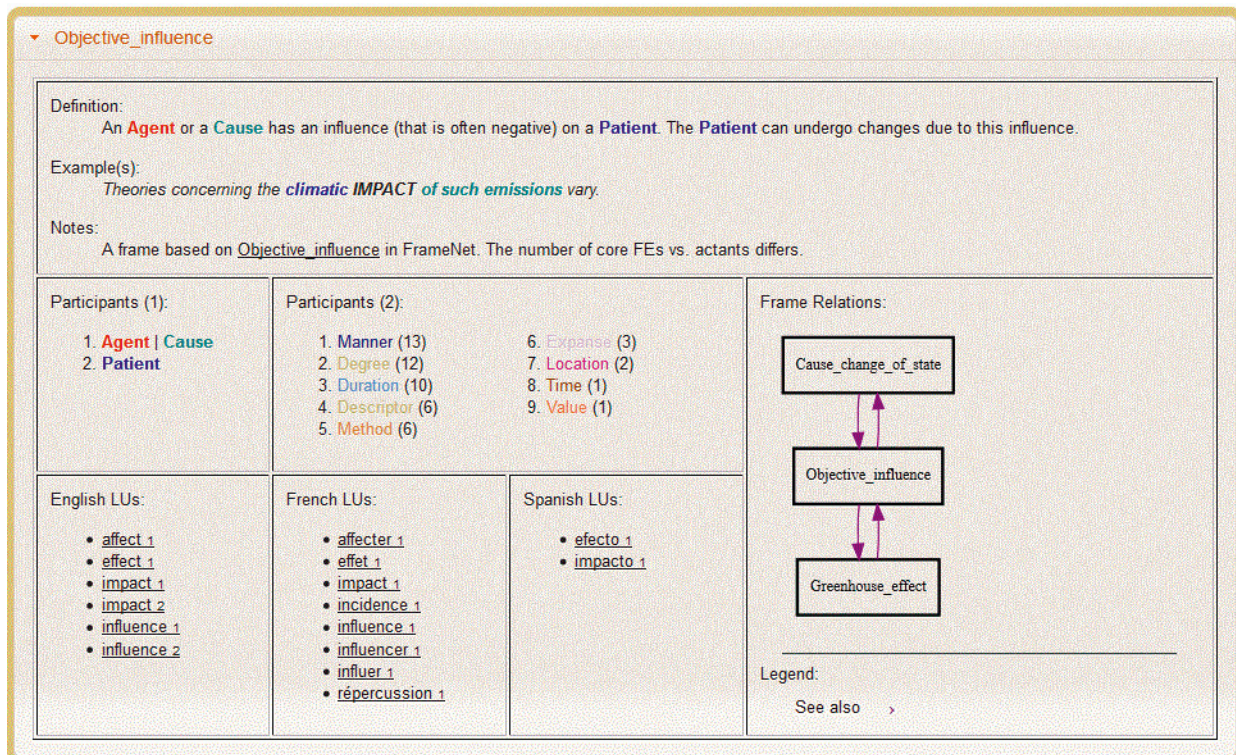


FIGURE 7. Le cadre **Objective_influence** dans le Framed DiCoEnviro (2014)

entrant en jeu lorsqu'un cadre sémantique a une portée différente dans un domaine de spécialité. Il serait également intéressant d'envisager une méthode pour en rendre compte formellement, voire une méthode qui permettrait de formaliser les différences observées entre les cadres décrits dans FrameNet et ceux que nous obtenons. Devons-nous conserver des distinctions formelles entre la ressource générale et la ressource spécialisée ? Devrions-nous, au contraire, prévoir des mécanismes permettant de mieux visualiser les interactions réelles entre emplois généraux et spécialisés ?

Nous avons également commencé à définir des relations pour rendre compte des liens étroits entre les

cadres dans un domaine tel que l'environnement. Ces relations procurent une vue structurée de l'enchaînement ou des interactions entre événements se produisant dans le domaine (L'Homme et Robichaud, 2014). Une partie de ces relations s'appuie sur celles décrites dans FrameNet ; d'autres sont ajoutées.

Nous comptons étendre ce travail à davantage de termes et à des termes de nature différente (des entités, notamment). Se posera alors l'inévitable question de savoir si les entités sont mieux prises en charge dans les représentations de connaissances, comme les ontologies. ✿

Références

- BAKER, Collin et Jisup HUNG (2010). *Release 1.5 of the FrameNet data*. Berkeley : International Computer Science Institute.
- Dicionário da Copa do Mundo (<http://www.ufjf.br/framenetbr/dicionario/>). Consulté le 31 octobre 2014.
- DiCoEnviro. *Dictionnaire fondamental de l'environnement* (<http://olst.ling.umontreal.ca/cgi-bin/dicoenviro/search.cgi>). Consulté le 29 octobre 2014.
- DicoInfo. *Dictionnaire fondamental de l'informatique et de l'Internet* (<http://olst.ling.umontreal.ca/cgi-bin/dicoinfo/search.cgi?>). Consulté le 31 octobre 2014.
- DOLBEY, Andrew, Michael ELLSWORTH et Jan SCHEFFCZYK (2006). « BioFrameNet : A Domain-specific FrameNet Extension with Links to Biomedical Ontologies ». *KR-MED 2006 Biomedical Ontology in Action*, Baltimore, Maryland.

- DROUIN, Patrick (2003). « Term Extraction Using Non-Technical Corpora as a Point of Leverage ». *Terminology* 9(1), 99-117.
EcoLexicon. Terminological Knowledge Base (ecolexicon.ugr.es/en/index.htm). Consulté le 29 octobre 2014.
- FABER, Pamela (éd.) (2012). *A Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- FABER, Pamela et Marie-Claude L'HOMME (2014). « Lexical semantic approaches to terminology: an introduction ». *Terminology* 20(2), 143-150.
- FILLMORE, Charles (1982). « Frame Semantics ». In *Linguistics in the Morning Calm*, Seoul: Hanshin Publishing Co., 111-137.
- FILLMORE, Charles, Miriam R. L. PETRUCK, Josef ROPPENHOFER et Abby WRIGHT (2003). « FrameNet in Action: The Case of Attaching ». *International Journal of Lexicography* 16(2), 297-332.
- FILLMORE, Charles J. et Collin BAKER (2010). « A Frames Approach to Semantic Analysis ». In Bernd H. NARROG et Heiko NARROG (éd.). *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*, Oxford: Oxford University Press, 313-339.
- FrameNet [<https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/>]. Consulté le 30 octobre 2014.
- Kicktionary. *The Multilingual Electronic Dictionary of Football Language* (<http://www.kicktionary.de/>). Consulté le 29 octobre 2014.
- L'HOMME, Marie-Claude (2004). *La terminologie : principes et techniques*. Montréal : Presses de l'Université de Montréal.
- L'HOMME, Marie-Claude (2012). « Adding Syntactico-semantic Information to Specialized Dictionaries: An Application of the FrameNet Methodology ». In Gouws, R. et al. (éd.). *Lexicographica* 28, 233-252.
- L'HOMME, Marie-Claude et Benoît ROBICHAUD (2014). « Frames and Terminology: Representing Predicative Units in the Field of the Environment ». In *Cognitive Aspects of the Lexicon (Cogalex 2014), Coling 2014*, Dublin, Irlande.
- L'HOMME, Marie-Claude, Benoît ROBICHAUD et Carlos SUBIRATS (2014). « Discovering Frames in Specialized Domains ». In *Language Resources and Evaluation. LREC 2014*, Reykjavik, Islande.
- MARTIN, Willy (1998). « Frames as Definitions Models for Terms ». In *Proceedings of the International Conference on Professional Communication and Knowledge Transfer*, Vienne, Autriche, 189-221.
- PIMENTEL, Janine (2013). « Methodological Bases for Assigning Terminological Equivalents. A Contribution ». *Terminology* 19(2), 237-257.
- SCHMIDT, Thomas (2009). « The Kicktionary – A Multilingual Lexical Resources of Football Language ». In Boas, H. C. (éd.). *Multilingual FrameNets in Computational Lexicography. Methods and Applications*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 101-134.
- WANDJI, Ornella, Marie-Claude L'HOMME et Natalia GRABAR (2013). « Discovery of Semantic Frames for a Contrastive Study of Verbs in Medical Corpora ». *Terminology and Artificial Intelligence, TIA 2013*, Paris.

Notes

1. Le travail présenté dans cet article est financé par le Conseil de recherche en sciences humaines du Canada (CRSH). J'aimerais également remercier l'équipe de rédaction du DiCoEnviro et les collaborateurs qui ont été plus directement associés au travail présenté ici : Benoît Robichaud et Carlos Subirats. Enfin, je remercie Gabriel Bernier-Colborne pour avoir relu et commenté une première version de notre article, Alicia Vico Ramírez pour avoir traduit le résumé vers le catalan et deux relecteurs anonymes dont les commentaires ont permis de clarifier certains points.
2. *Serre* est extrait parce qu'il apparaît fréquemment dans *effet de serre*. L'extraction a été appliquée à des unités simples, ce qui impose la reconstruction de séquences non compositionnelles.
3. *Effet* apparaît fréquemment dans la séquence non compositionnelle *effet de serre*, mais également comme terme simple (ex. *l'effet néfaste des activités humaines*).
4. Il est à noter que la ressource contient des rubriques sur lesquelles nous ne nous attarderons pas dans les pages qui suivent, notamment une rubrique de liens lexicaux répertoriant les termes qui partagent une relation sémantique avec le terme faisant l'objet d'une entrée.
5. Ce choix soulève toutefois quelques difficultés ponctuelles. Certains termes relèvent du domaine de manière générale et un sous-corpus peut donner un seul point de vue sur eux.
6. L'équipe FrameNet met à la disposition des chercheurs un fichier XML contenant une version de la base de données (qui n'est pas le reflet fidèle de ce qui peut être consulté en ligne) (Baker and Hung 2010).
7. Pour certains termes, nous avons également tenu compte d'un renseignement supplémentaire encodé dans le DiCoEnviro, à savoir le lien lexical (L'Homme et al. 2014). Toutefois, ce renseignement n'était pas utile pour les termes associés au cadre **Objective_influence**. Nous n'en n'avons donc pas tenu compte dans le présent article.
8. L'interface est accessible à l'adresse suivante : <http://olst.ling.umontreal.ca/dicoenviro/framed/index.php>.

TERMINÀLIA parla amb...

Jusèp Loís Sans Socasau, president de l'Institut d'Estudis Aranès – Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana

Jusèp Loís Sans Socasau (Betren, 1956)

President de l'Institut d'Estudis Aranès – Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana i professor de matemàtiques, va ser el primer

director del Centre de Normalizacion Lingüística dera Val d'Aran i el primer director de l'Oficina de l'Occità de la Generalitat de Catalunya.

Heu viscut en primera línia l'evolució des del reconeixement de l'occità a la Vall d'Aran fins a l'oficialitat reconeguda a l'Estatut d'autonomia de Catalunya. Com valoreu aquest camí?

El camí ha estat pausat. Penso que quan l'Estatut del 1979 reconeixia que l'aranès havia de ser objecte d'especial respecte i protecció ningú no imaginava que aquest petit poble, que aleshores tenia set mil habitants, seria capaç de reivindicar tantes competències per a la seva llengua.

Vau participar en la redacció de la Llei 35/2010, de l'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran. La Llei garanteix els drets dels parlants, però, a parer vostre, cobreix totes les aspiracions d'impuls de l'ús i de plena regulació de drets i deures per a la llengua? És una bona llei?

És una bona llei. Desenvolupa l'oficialitat de l'occità. Indica els drets i deures dels que utilitzem l'occità.

El capítol de drets és molt ampli i reconeix més drets dels que un petit poble, que ara ja té deu mil persones, pot exercir. La Llei parla de dret d'ús preferent de l'aranès i això ha estat impugnat i es troba pendent de decisió al Tribunal Constitucional. Això demostra que els redactors de la Llei, que ja coneixien aquesta possibilitat, van ser valents.

La Llei desenvolupa els drets de l'aranès, de l'occità parlat a l'Aran, però no oblida en cap moment que es tracta d'una variant de la llengua occitana, [la Llei] desenvolupa una gran protecció sobre la llengua occitana i obliga que quan es treballi amb la varietat aranès es tingui en compte el tronc occità comú.

Com valoreu els resultats de les enquestes sobre els usos lingüístics del 1996 i del 2001?

Hi ha enquestes d'ús fetes el 2008 i el 2013 en el mateix paquet de les enquestes d'usos lingüístics de la Generalitat de Catalunya. Aquestes

enquestes ens informen que si bé l'ús habitual disminueix, a causa sobretot de la immigració i la forta pressió del castellà, els nivells de coneixement es mantenen o augmenten i la consciència del valor de la llengua es fa més gran.

La Llei del 2010 regula la presència de l'occità en els mitjans de comunicació de titularitat pública, però hi ha també iniciatives informatives d'abast local, comarcal o nacional de premsa escrita, de ràdio o de televisió?

Hi ha alguna cosa. En premsa escrita apareix algun article en aranès, de tant en tant. En televisió cal destacar un parell d'iniciatives interessants. Per una banda hi ha BTV (Barcelona TV) que fa emissions setmanals d'uns deu minuts aproximadament. Aquestes emissions no són en obert per a l'Aran. Tan sols ho són a Barcelona. Més important és l'emissió de Lleida TV, del grup Segre, que emet diàriament en aranès un parell de vegades, i arriba a fer més de mitja



Ningú no imaginava que aquest petit poble, que aleshores tenia set mil habitants, seria capaç de reivindicar tantes competències per a la seva llengua

hora diària. En l'àmbit nacional, TV3 emet les notícies del canal 33 en aranès una vegada al dia, al voltant de les 17 hores. Pel que fa a la ràdio, Catalunya Ràdio ens ofereix un programa diari, un magazín, de dilluns a divendres de 12 a 13 hores amb reemissió a la tarda. TV3 té un noticiari per a l'Aran, de dotze minuts, cada divendres. Són iniciatives molt puntuals. És poc per poder parlar d'una presència important, però insisteixo que cal veure que partim d'una massa crítica, d'una demografia, molt petita.

Els resultats de les enquestes d'ús són en general molt alts en conei-

xement i competències, sobretot en àmbits familiars i privats. Quina és la situació a les empreses en general? Hi ha canvis significatius en les actituds i en les accions?

Trobem de tot. Com que el territori es tan petit depèn de l'empresa. Quan un supermercat s'instal·la a l'Aran i és sensible a la llengua pot acabar fent publicitat en la llengua pròpia i això té un gran ressò. El mateix passa amb qualsevol empresa. Si per contra es tracta d'una empresa sense cap sensibilitat l'efecte va en sentit contrari. Una empresa sensible té un efecte molt gran en el procés de promoció de la llengua.

I en l'àmbit de la justícia?

En l'àmbit de la justícia hi ha una bona protecció jurídica per facilitar l'ús de la llengua pròpia, però és un d'aquells drets que no s'exerceix, que ningú no reclama i per tant queda com a no operatiu.

A TERMINÀLIA ens interessa sobretot demanar-vos sobre la disponibilitat de terminologia específica per a les professions, els àmbits jurídics i

Una empresa sensible té un efecte molt gran en el procés de promoció de la llengua

econòmics, el comerç i la indústria, la ciència i la tecnologia, i el lleure en occità. De quina mena de recursos disposeu?

En l'àmbit català, l'occità no disposa de bases terminològiques, amb l'excepció d'alguna iniciativa en transports i en noves tecnologies desenvolupada pel TERM CAT. En l'àmbit de tot el territori occità, les iniciatives són múltiples i tot sovint són molt personals, és a dir que no hi ha una institució encarregada de l'elaboració de terminologia. Alguna institució com el Congrés Permanent de la Lengua Occitana ha aplegat diversos reculls terminològics que han estat elaborats des de diversos àmbits. En general hi ha força material elaborat, però de manera dispersa, que cal conèixer, que cal saber buscar i que sobretot cal saber consultar per tal de saber

escollir el que cal. Hi ha força coses molt serioses fetes per diversos autors.

Coneixem diverses iniciatives en l'elaboració de terminologies en occità, com ara el *Lexic de l'entornament* (2002) i el *Lexic occitan deu transport toristic* (2005), el *Lexic occitan deu comèrci electronic* (2010), en el marc de la xarxa Linmiter, o el diccionari *Societat de l'informacion. Novèlas tecnologies e Internet*, disponible en línia des del TERMCAT. Constatem, doncs, que des de fa anys ja hi ha una voluntat de treballar en el desenvolupament terminològic. Qui genera majoritàriament la terminologia?

Les iniciatives sorgeixen en àmbits diversos, des de les universitats, fins a les associacions promotores de la llengua, passant per iniciatives particulars. L'inconvenient és que, a falta d'una autoritat normativa, de vegades podem trobar una gran diversitat. Per exemple, trobarem *ordenador*, *ordinador*, *ordinador* (i d'altres formes que de vegades són molt atrevides) elaborades per actors que actuen amb responsabilitat, però amb criteris diversos. Tothom té la seva raó, però falta qui tingui l'autoritat per decidir-ne una que serveixi de referència.

Quins són els sectors o àmbits temàtics amb més terminologia? I quines àrees presenten més mancances?

Segurament en les àrees socials hi ha més coses elaborades. Tal vegada en els àmbits científics hi ha més mancances. Ara bé, també existeix el recurs del català. Hi ha una norma molt divulgada que respon a la proximitat de les llengües catalana i occitana que aconsella d'aveïnar l'occità i el català, i per tant els recursos terminològics catalans són una bona sortida en moments de dificultat.

Més enllà dels sectors o àmbits temàtics amb més o menys terminologia, quines necessitats terminològiques considereu més rellevants, a curt o a més llarg termini?

Treballar la terminologia és sempre necessari. Ajuda a fixar la llengua i això té efectes directes i indirectes. Ara bé, en els àmbits de l'ensenyament, els vocabularis necessaris per als llibres de text són els que es fan més imprescindibles. Existeix una gran disparitat en aquest àmbit i això atempta contra la unitat de la llengua.

En els àmbits de l'ensenyament, els vocabularis necessaris per als llibres de text són els que es fan més imprescindibles. Existeix una gran disparitat en aquest àmbit i això atempta contra la unitat de la llengua

Pel que fa a determinades eines i recursos terminològics d'altres espais en què es parla occità, hi ha possibilitats de col·laboració? Hem trobat per Internet el *Tèrm'Òc*, basa terminològica occitana. Hi manteniu alguna mena de relació?

El *Tèrm'Òc* és una bona eina. És una eina que fem servir. Hi estem en contacte i en som usuaris. Hi ha altres recursos que cal conèixer. Alguns els podem trobar a Internet i d'altres només són en paper.

Un altre tema d'interès per a la terminologia és si se segueix un model unificat a totes les variants de la llengua o si, al contrari, es prefereix una terminologia que distingeix territoris o administracions diferents que comparteixen la mateixa llengua.

El problema de la distanciació, utilitzat per alguns usuaris per donar

una imatge de personalitat, existeix en l'occità com en totes les llengües. És un problema que caldria tenir present per posar-hi remei. La transmissió lingüística a Occitània l'assegura, sobretot, el moviment associatiu. Hi ha moltes associacions que treballen de bona fe, però que tot sovint es troben afectades per la pressió dels seus socis, del seu entorn, i això produeix distanciacions i solucions diversificades. A l'Aran hem trobat de tot, des d'opcions preses amb voluntat d'unicitat amb la resta d'Occitània, fins a opcions preses amb la intenció de distanciar-se al màxim de Catalunya, passant per l'adaptació simplificada a la llengua dominant...

Pel que fa a la traducció automàtica, el 2009 la Generalitat va posar en marxa un traductor automàtic català ↔ occità, català ↔ occità aranès, castellà ↔ occità, castellà ↔ occità aranès, actualment disponible al portal de llengua catalana de la Generalitat (http://traductor.gencat.cat/index_ca.jsp). Teniu dades estadístiques sobre l'ús que els usuaris fan d'aquesta eina? Es tracta d'una eina adaptada per a la traducció especialitzada?

No, no conec quina quantitat d'ús se'n fa. Per a mi és una eina preciosa i important. S'hi van introduir algunes dades terminològiques, però no s'ha actualitzat i, per tant, no és útil, tal com està, per a la traducció especialitzada. Ara bé, com que es va tenir la precaució de construir-la en codi obert i llicència lliure seria extraordinàriament fàcil d'adaptar-la a les necessitats que es puguin crear. És a dir, amb un treball relativament complex, significativament senzill, podríem construir una eina per a la sanitat, o per a qualsevol altre àmbit, amb tot el vocabulari especialitzat que calgui. Falten les iniciatives i la demanda.

El gener del 2014 es va aprovar el decret que dota l'Institut d'Estudis Aranès (IEA) del caràcter d'acadèmia i d'autoritat lingüística per a l'oc-



Font: Arxíu personal de Jusèp Loís Sans Socasau

ciatà de la Vall d'Aran, i el juliol del 2014 es va constituir definitivament, sota la vostra presidència. Què suposa la creació de l'IEA per a la normalització de l'occità a Catalunya?

Ès la primera acadèmia de la llengua occitana. El seu àmbit d'actuació és Catalunya. Això vol dir que Catalunya s'ha dotat d'una eina de referència que segur que també pot ser útil a tot el territori occità. Una llengua oficial en els nostres entorns necessita una acadèmia. Sense una orientació, almenys bàsica, el desordre és un element més que va contra la normalització. Ara haurem de fer la feina ben feta, ja que una mala feina incrementa el desordre, la confusió i l'abandonament de la llengua. Tenim una eina poderosa per tal d'orientar adequadament les coses.

Tal com s'indica en els estatuts de l'IEA i a la Llei del 2010, l'establiment

de la normativa es basarà en la Gramàtica occitana de Loís Alibèrt, del 1935, i en les Normes ortogràfiques der aranès, del 1983. Quins són els criteris fonamentals que guiaran aquesta normativa? Suposa un canvi d'orientació o una simple actualització?

No, no hi ha canvi d'orientació. Tan sols es tracta d'assegurar allò que ja s'està fent, de consolidar uns processos que fins aquest moment i amb les eines de què es disposava s'han portat força bé. L'Acadèmia no ve a trencar res, sinó a donar confiança, a orientar.

L'autoritat lingüística de l'IEA es restringeix a l'occità de Catalunya, i la Llei del 2010 declara la necessitat de col·laboració amb altres entitats de l'espai occità. Ens podrieu explicar com es pot fer compatible l'establiment d'una normativa per a l'occità de l'Aran i la unitat de la

Amb un treball relativament complex, significativament senzill, podríem construir una eina per a la sanitat, o per a qualsevol altre àmbit, amb tot el vocabulari especialitzat que calgui. Falten les iniciatives i la demanda

llengua occitana? Per què s'ha optat per un model com aquest? Quines són les entitats responsables de la normativa a la resta del país occità? S'hi han fet contactes?

A la resta d'Occitània hi ha diverses estructures que tenen vocació d'entitat normativa. Amb totes elles intentarem de posar-nos-hi en contacte i de treballar-hi. En realitat ja ho fem. D'una manera o altra, els membres de l'Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa de la Llengua Occitana ja hi tenen contactes personals. Les universitats d'arreu del món que ensenyen l'occità es fonamenten bàsicament en les lliçons de Loís Alibèrt. L'Estat francès emet unes certificacions de coneixement de l'occità que es basen en els principis d'Alibèrt. La normativa gramatical de l'aranès es basa també en els postulats de Loís Alibèrt. El que hem de fer és ordenar tot això. No serà fàcil, però podem ordenar les coherències i orientar les contradiccions.

Hi ha alguna cosa que ens vulgueu dir i que no us hàgim preguntat?

Us agraeixo l'entrevista. El que necessitem en aquests moments és força divulgació i guanyar-nos el respecte de tothom. Moltes gràcies.

CONSELL DE REDACCIÓ

Occità, basc i gallec: tres escenaris terminològics



Era lexicografia de lengua d'Òc : Brèu assai de sintèsi

BERNAT ARROUS
Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana



« **E**s paraules non puden », ce ditz un vielh arreper-
vèri gascon, volent díder per aquíu que, en
ua lengua, cada mot a era sua utilitat e era
sua foncion, e que non son es mots que son
lègi, senon er emplec que a viatges ne hèm. Es estu-
dis de lexicografia occitana aufrissen ath curiós com
as cercaires un camp propiament illimitat. Eth país
d'Òc que, segon era fórmula consagrada, s'expandís
« entre mars e montanhes », de Bordèu denquia Niça
(Nissa), ei ua tèrra de contrastes. A ua realitat sus eth
terrenh dejà complèxa, que s'explique pera existència
de divers dialèctes primaris que an generauments evo-
luat de manèra autonòma, s'ahigen encara es vicissituds
istoriques ben conegudes — era manca d'unitat poli-
tica tot ath long dera Edat Mieja, er estat de diglòssia
indusit pera introduccion concurrenta deth francés ena
màger part deth domeni, eca — que an tanben contri-
buit a pesar sus era lengua e a condicionar-ne era evo-
lucion. Aqueth article n'a cap d'auta ambicion que de
proposar ath liegedor un brèu assai de sintèsi que l'en-
vite, dilhèu, a anar un shinhau mès luenh ena riquesa
lexicologica que caracterize aquera auta lengua pròpia
de Catalonha que ei er aranés.¹

1 Eth vocabulari aranés

Abans d'entrar en vieu deth subjècte, dilhèu non ei
inutile de rebrembar quauquis uns des trèts as quaus
es lexicografes que se son interessadi ar occitan s'an
trobat confrontadi. N'arretengueram quate que mos
pareishen essenciaus.

TERMINÀLIA 12 (2015): 45-59 · DOI: 10.2436/20.2503.01.82
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1.1 Eth polimorfisme

Era evolucion fonetica soent distinta d'un dialècte a un aute a condicionat era existéncia d'un pialèr de variantes fonetiques. Aquera variabilitat, ben segur, non ei sistematica. E moltes paraules revestissen era madeisha forma o guaireben era madeisha forma d'un estrem a un aute deth domeni. Atau, es etimons PĀTRE(M) e MĀTRE(M) an dat a pus prètz pertot o ben *paire* e *maire*, o ben *pair* e *mair*. Que s'i ahigen en Aran e enes Valades occitanes d'Itàlia, es formes *pare* e *mare*, que se sòl generauments explicar pera influéncia deth catalan o deth piemontés, e locauments, es gallicismes dejà antics, *pèra* e *mèra*. Mès, deth sòn costat, FĪLŪ(M) aboteish, segon es parçans, a *filh*, *hilh* o *fiu* (*fiéu*), sense parlar de *filis* < FĪLĪUS, en Daufinat. Dera madeisha manèra, tà qui se servís dera grafia *mistralenca*, es continuators de FEMĪNA(M) (> *femme*, en francés) s'enaucen a un quizenat : *femo*, *fumo*, *fremo*, *frumo*, *femno*, *fenno*, *feno*, *feino*, *fenna*, *finno*, *hemne*, *henno*, *hemble*,² eca. Ja sie qu'eth recors ara grafia *alibertina* (*normalizada*) permete de redusir-ne considerablaments eth nombre, ne sobre totun quate que son irreductibles : *femna*, *frema*, *hemna*, *hembla*. Eth tractament diferenciat de -T- entervocalic latin venguent enterferir, laguens era madeisha paraula, damb eth de -LL geminada « en finala romanica », mos arretrobam en un cas estrem coma UĪTĒLLU(M) (> *vedèl*, en catalan) en preséncia d'un bon vintenat de variantes fonetiques : *vedèu*, *vudèu*, *vedèl*, *vudèl*, *bedèl*, *bidèl*, *budèl*, *bedèu*, *bedèt*, *bedètch*, *betèl*, *betèt*, *betètch*, *betèytch*, *vedè*, *vèl*, *vèu*, *vè*, eca, qu'er us dera grafia *alibertina* permet totun de ramiar a sies : *vedèl*, *vedèu*, *vedeu*, *veu*, *vedèth*, *vetèth*.³ Eth participi passat deth vèrbe *hèr* (lat. FACTU) que entre ena composicion de divèrses formes compòstes (un prètz-hèt) aufrís, se mès non, cinc formes distintes : *hèt*, *hèit*, *fèit*, *fait*, *fach*. Non servirie ad arren de multiplicar es exemples.

1.2 Era importància devoluda ara sinonimia

Un pialèr de bèsties, d'audèths, de plantes, d'utissi pòrten un detzenat, un vintenat, de còps que i a, de nòms diferents e equivalents. Eth *can* < CĀNE(M) — en naut país nissart, en Losèra e en Cantal, d'acòrd damb era evolucion fonetica locau, diden lo *chan*, en Lemosin lo *chen*, en Lomanha le *canh* —, s'apèra tanben lo *chin* en Provença, en Daufinat o en Massís centrau e le *gos* en Lengadòc o en Arièja. En Aran, se ditz generauments eth *gosset*, mès en Les diden de nauèth eth *can* com en Luishon o en St Biat. A costat de *mainatge* < *MANSIONATĪCU(M) — *meinage*, *meinàgi* en provençau —, existís tanben *mainat*, *dròlle*, *e(n)fant*, *fant*, *gojat*, *còishe* o *còishe* (enes Lanes), *garçon*, *bòt* (aguest darrèr tèrme mès particularaments enes Valades), *jove*, mès tanben tota ua corderinga de formes ipocoristiques : *pichon*, *pechon*, *pichòt*, *chin* (en Biarn), *poquet* (en Aspa),

shòt (en Bigòrra), *pòc* (en Luishon), *nin*, *gojatòt*, *filhet*, *hilhòt*, *mainadet*, *mainadòt*, *garrion*, *pechit*, *botion* (enes Valades), e ben solide, es abotissents de FĪLŪ(M) (*filh*, *hilh*, *fiéu*...) dejà mencionadi mès ensús. Aqueth polimorfisme afècte tanben es formes gramaticaus : *atau*, *eth* < ĪLL(E), *er* dauant vocala (*er òme*, *er arbe*) son es formes que se hè servir en aranés, e ena màger part dera montanha gascona, entar article determinat en masculin singular ; mès tanben se pòt emplegar era forma panoccitana, lo — en grafia *felibrenca* : *lou* < (ĪL)LU(M) — que, locauments (en Menton/Mentan), se pòt redusir a *o(u)* o convertir-se, per un efècte de rotacisme, a *ro(u)* ; en Tolosa, en Foish, en Carcassona, en Fenolhedés, en Baisha Auvèrnhe, tanben existís era forma *le* que represente er antic cas subjècte (< ĪLLE) e, en divèrsi punts des Pirenèus (Donasan, país de Saut) e des Aups (Brelh, Ra Briga, Ols), es variantes combinatòries (en alternància damb *le* o *lo*), *el* o *al* (*ël*, *ar*). Enfin, en Grassa, Castelana, Levens, eca, s'a perpetuat er antic usatge de *so(u)* que remonte, com er article *salat* en catalan, ath pronòm latin (IP)SU(M) (en aranés, tanben, se conequec, en temps, era forma *es* < IPSE, que s'a conservat ena microtoponimia e era antroponimia.

1.3 Era eficacitat des mòdes de derivacion e de composicion

Ena lengua d'Òc, es sufixes jòguen un papèr considerable. Atau, der adjectiu *vièi* (= *vièlh*, *vielh*), eth provençau tire, tot en un còp, *vieiac* (= *vielhaca*), *vieianchoun*, *vieiarda(r)* (« *envielhir-se* »), *vieiaríe* (= *vielhariá*), *vieias* (= *vielhàs*), *vieiaçous* (= *vielhassós*), *vieiet* (= *vielhet*, « un *shinhau vielh* »), *vieiege* (= *vielhitge*), *vieiou*, *vieiouge*, *vieieur* (= *vielhor*), *vieiu* (= *vielhum*) ; en gascon, tanben i a *vielhèr*, *vielhumí*, *vielhaco*, *vielhassejar*, *vielhejar*, *vielhòt*, *vielhotèr* ... Tota ua gamma de diminutius e d'augmentius permeten tanben d'amatigar eth discors : un *ostau* ei ua *casa*, ua *maison* ; un *ostalet*, un *ostalòt*, un *ostalon*, ua *caseta*, un *cabanon* ; mès un *ostalàs* ei ua *casa grana* e *lèja*, e per extension, un *immòble*. En provençau, un *anhelet* ei un *anhèth petit*, un *anheret* ; mès un *anhelon* (*agneloun*) ei un *anhèth* que encara non ei despopat.⁴ Uns quanti dialèctes pirenencs (er aranés, eth luishonés, er asuèr⁵) compartissen damb eth còrso e damb d'auti dialèctes italics, un procediment de composicion arcaizant que consistís a amassar un substantiu e un adjectiu per miei d'un -i- « de ligason » (B. Sarrieu) que n'a cap d'auta foncion que de marcar « era frontèra entre es dus morfèmes deth compausat » (M.-J. Dalbera-Stefanaggi). Mentauem, per exemple, entre d'autes formes, *capigròs*, *capibaish* tà qui a eth cap gròs, *baishet* ; *bracilong*, *camilong*, *camicort* tà qui a es braci longui, es *comes longues* o *cuertes* ; *saumisord* (« *sord com un saumet*, un *ase* ») ; *nasitòrt* (« *damb eth nas de trauèrs* ») ; *cabihòrt* (« *capborrut*, *obstinat* ») ; *capihòl* (« *lhòco*, *hòl* »), eca.⁶



Participants en la III Nuèch de la Lengua dins l'Encastre Digital a Barcelona

1.4 Era prioritat balhada as mots de formacion popular

Aquera aptitud der aranés a recórrer en permanéncia as procediments de derivacion e de composicion, li permet soent de trobar en eth es ressorsas que li hèn nacèra entà respòner as sòns besonhs, sense auer de passar, entad aquerò, pera mediacion d'ua formacion sabenta. « A costat deth francés, tradicionau, sabentàs, aristocratic, eth provençau apareish, des deth punt de vista deth vocabulari, com ua lengua joena, flexible, plia de vitalitat e molt estacada ara integritat deth sòn sistèma fonetic » (A. Gourdin).⁷ Tath provençau literari, Juli Ronjat mencione, per exemple, es formes *Bezieren, terrenau, aprouvençali, fèsto vierginenco*, totes de formacion popular e intelligibles còp sec, mentre qu'es sòns equivalents francesi — *Biterrois, indigène, provençaliser, fête parthénienne* — son toti d'origen sabent e, per tant, artificiaus. N'i a moltes mès : cf. *n(u)eituu < n(u)eit*, *aigós* o *aiguassut < aig(u)a*, per *nocturne* (\neq *nuit*), *aqueux* (\neq *eau*), en francés, eca. Acontentem-mos d'arrebrembar qu'era lengua d'Òc (concretaments, eth provençau) a espontaneaments trobat ua faïçon idiomàtica e meravelhosaments parlanta e imatjada de revirar er anglicisme *web* : *lou maiun* (eth *malhum* !)

Aguesti son quauques uns des trèts caracteristics deth vocabulari occitan. Tau quau, era lengua d'Òc se presente donc com un objècte d'estudi dense, complex, estacant e originau sus eth quau era sagacitat des lexicografes non podie cap mancar d'exercir-se lèu.

2 Es dictionaris istorics

E podem considerar que ua lista de paraules apareishas segon era orde alfabetica e acompanyant-se, sense cap mès de comentari, de ua glòsa en ua auta lengua constituís en si un dictionari ? Se tau ei eth cas, ala-

vetz, eth primèr assai de lexicografia aranesa (provençau) remonte ath s. XIII e qu'ei era òbra d'un trobador, Uc Faidit que, en sòn *Donatz proensals* — eth mès antic tractat de gramatica que se coneishe en ua lengua romanica — da, tot en un còp, ua lista de vèrbes, conjugason per conjugason, damb era sua revirada en latin — *parlar loqui, passeiar passus magnos facere, poiar ascendere, segar resecare herbas...* —, e un copiós dictionari de rimes, a on, dera madeisha manèra, cada mot va acompanyat d'un explic en latin.⁸

2.1 Es primèras òbres lexicografiques (1638-1789)

Eth mès antic dictionari occitan conegut ei, ce semble, eth *Dicciovnari Moundi, de la ovn souvn enginats principalomen les mouts les pus escarriés, an l'explicaciun Francezo deth saberut tolosenc*, Jean Doujat (1606-1688). Emprimat en Tolosa, en 1638, en seguida deth *Ramelet Moundi* de Pèire Goudelin (Godolin), ère destinat a facilitar era lectura des òbres deth poèta mondin as « *lèjisseïres malaïsids en nostro parladuro* ». Ara, cau demorar era primèra mitat deth s. XVII entà veir a parèisher es primèras òbres lexicografiques de referéncia. Era redacion d'aqueri dictionaris s'inscriu en moviment que pòrte alavetz es *Enciclopedistes* a recensar de manèra sistematica es coneishences en toti es domenis. Mès qu'a tanben per ambicion d'arrespòner a ua tòca mès didactica. Com ac endique claraments eth títol deth *Dictionnaire Provençal et François*, eth mès antic de toti, que siguec publicat en Avinhon er an 1723, se tracte, tot en un còp, d'afavorir « era instruccion des Provençaus que non an ua intelligéncia sancèra ne un perfectè usatge dera lengua Francesa » e d'assegurar « era satisfaccion des personas des autas Províncias de França que desiren apréner era explicacion des paraules e des Frases Provençaus ». D'acòrd damb era finalitat aquera, eth dit dictionari aufrís, un shinhau ara manèra d'ua guida

de convèrsa, tota ua garba de frases e d'expressions correntes manlheuades ath parlar de tot dia, destinades a illustrar, de faïçon conrèta, er usatge des paraules : AERA uno chambro : aqueou houstau es ben aera ; AGNEOU : la Fedo⁹ fara leou l'agneou... Qu'ei eth frut deth trebalh d'un religiós, eth pair Sauveur-André Pellas.

Eth Dictionnaire Languedocien-François siguec era òbra mèstra der Abat Pierre-Augustin Boissier de Sauvages (1710-1795). Botanista e naturalista de formacion, aqueth aute eclesiatic, originari d'Alès, se passionaue pera lexicografia. De dimension encara modèsta quan pareishec peth primèr viatge, en Nimes, en un sol volum, en 1756, eth dictionari coneguec ua nauèra edicion en dus volums, deth vieuent der autor, « corregida d'un gran nombre de fautes » e « aumentada d'a pus prètz dètz mil articles (!) e en particular d'ua gran colleccion de repervèris lengadocians e provençaus », en 1785 ; eth sòn nebot ne mièc a tèrme ua tercèra, a títol postum, en 1820 e 1821. Per ben que er Abat de Sauvages se defene d'auer volut « arrecuèlher eth parlar des mès petiti poblets », er obra tge remasse ua quantitat considerabla de tèrmes en usatge en Baish Lengua d'òc e enes monts des Cevenes. Se ne creiguem eth testimòni deth lexicograf francés, Pierre Larousse (1817-1875) : « Er abat de Sauvages n'a de veritat arren negligit entà estudiar a fons eth patés (sic) deth sòn país ; anaue denquia préner era precaucion de tostemp causir es sues serventes enes poblets des Cevenes a on era tradicion des vielhi languatges s'auie conservat melhor. »

En 1785, er an madeish en qué ges era edicion renauida deth dictionari der abat de Sauvages, pareishen en Marselha (Marsiho) dus auti bèri obratges : eth *Vocabulaire François-Provençal* e eth *Vocabulaire Provençal-François* de Claude-François Achard (1751-1809). Mètge (medecin) de formacion, Achard s'auie hèt a conéisher pera sua gran caritat damb es praubes ; entara Revolucion, l'auien encargat d'apitar era bibliotèca publica de Marselha. Damb aqueth enciclopedista, erudit e letra-herit, se complís un aute pas important. Ja non se tracte de partir deth provençau entà mestrear eth francés. « Eth Vocabulari dera Lengua Provençau que dam », ce ditz enes preliminar, « ei destinat a reviscolar er engèni d'aguesta lengua. » Achard coneish es trobadors ; que sap que ena Edat Mieja, eth provençau siguec er ensturment d'ua cultura rafinada e en auança sus eth

sòn temps : « Ei as produccions des Trobadors qu'era nòsta Lengua deu es elògis que l'an prodigat es nacions vesies. En espaci de tres sègles, qu'ahisquèren eth gelosèr des principaus nacions der Occident, es quaus, en despriet dera sua rivalitat, non se poderen estar de convier que tà escriúer correctaments, mès que tot en vèrsi, calie escriúer en Provençau. » Com er abat de Sauvages, que considèra tanben que « tà sènter a parlar eth Provençau en tota era sua puresa, cau viéuer enes campanhes e arrasoar-se damb aqueri òmes erosi que an airetat dera vertut des sòns pairs-sénhers e non an sofèrt cap d'alteracion enes sues costumes, ne en sòn

languatge. » Es sòns dus vocabularis, que prenen per base eth dialècte en usatge enes parçans de Marselha, hormiguegen de precioses anotacions sus era lengua parlada en darrèr tèrç deth s. XVIII. Achard a ua coneishença precisa deth terrenh : « Era terminason des mots càmbie enes diversis lòcs dera nòsta Província. Es mots acabadi en ien en Marselha, atau coma proutectien, dounatien, eca, s'acaben aulhors en ioun e hèn proutectioun, dounatioun, eca. Era conjoncion si qu'es Marselhesi pronóncien se, s'exprimis guaireben pertot per si, & ath contrari es pronòms me, te, se, que òm exprimis en Marselha per mí, tí, sí, an conservat en Ais, en Arles, en Avinhon, era terminason en e, me, te, se. En generau era terminason deth pòble d'Arles, d'Avinhon, eca, ei mès doça ; diden la porto, fieou,

morto. Era de Marselha n'ei mens, prononciam la pouerto, fieou, mouerto. A Tolon & sus es còstes vesies, an ua prononciacion mès ruda & diden la pouarto, fieou, mouarto, eca (...) Es articles le, la, les [deth francés], que's ren comunaments per lou, la, leis, se prononciauen distintaments en plurau en antic Provençau. Es pagesi diden encara lous & las, en lòc de leis. »

Non cau díder era importància simbolica des trebalhs der abat de Sauvages e deth doctor Achard ; qu'an marcat durablaments es esperits e directaments o indirectaments que son ar orígen de tot ce que s'a hèt de dempús en matèria de lexicografia occitana.

En 1864, se pòrte ara coneishença deth public un voluminós trebalh de guaireben 2 000 paraules demorat denquia alavetz en estat manuscrit : eth *Dictionnaire étymologique de la langue qu'on parle en Dauphiné⁶⁰*, d'un tau Nicolas Charbot (1645-1722), de Grainòbol (Grenoble). Se consèrve dus exemplars deth manuscrit d'orígen : era un datat de 1710, er aute — propietat dera Biblio-



tèca Nacionau — de 1717.¹¹ Dera madeisha manèra, dera auta part deth domeni, en Lemosin, era Biblioteca de Lemòtges possedís un exemplar manuscrit deth *Dictionári de lo lengo limosino* datat de 1779. Coma eth pair Pellas, eth sòn autor, Léonard Duclou (1703-1782), explique qu'eth sòn trebalh a per objècte « d'èster utile as estrangèrs que permor deth sòn emplec son obligadi d'auer contactes damb gent que desconeguen guaireben completaments eth francés. » Eth diccionari que ua anotacion d'un naut foncionari reiau definís com « eth frut deth zèle patriotique mès laudable que i age e des coneishences utiles d'un sabent benedictin » remasse es tèrmes en usatge en Nauta Corrèsa (Baish Lemosin). Darreraments, s'a descobèrt tanben « jos la posca d'un granièr » (en povàs d'un graèr), un misteriós *Dictionnaire Provençal François*, elaborat entre 1764 e 1789. Eth manuscrit, que compde sies volumes e recuelh 2 000 pàgines e guaireben 34 000 entrades, ei era òbra d'un anonim. Elaborat damb rigor e illustrat de dessenh, de repèrvèris e de citacions manlheudas ara literatura deth temps, qu'aufrís un testimòni unic sus era lengua parlada enes parçans d'Arle, pòc de temps abans era Revolucion francesa.¹²

2.2 Era redescobèrta des trobadors (1823–1844)

Er interès estudiós que s'a manifestat en favor dera lengua d'Òc en s. XVIII se perseguís ena primèra mitat deth s. XIX. Qu'ei atau, per exemple, que, ena dralha de ce qu'a hèt Achard, son publicadi dus auti diccionaris provençaus que acabèn de formar ua trilogia damb eth sòn : eth *Nouveau Dictionnaire Provençal-Français*, d'Étienne Garcin, que pareish en Marselha, en 1823 ; e eth *Dictionnaire Provençal-Français suivi d'un Vocabulaire Français-Provençal*, de J.-T. Avril, publicat en Ate (Apt) en 1839. Estève Garcin (1794-1859), qui ère arregent (mèstre d'escòla) de mestier, se metec a escriuer en provençau sus eth tard ; li deuem un recuelh de faules e de contes (*Poésies Provençales*, 1841), e ce qu'ei rar pera epòca, un roman d'aventures, *La Roubinsouno provençalo*. Com ac endique eth títol complet der obratge, eth sòn diccionari — que dauantege un interessant abracat de gramatica —, conten « es tèrmes des diverses regions de Provença mès malaisits a virar en francés. » De hèt, eth libe regorgue d'informacions sus es dialèctes provençaus. Com Achard, Garcin ei un fin observator dera realitat dialectau. « Cada contrada en Provença », ce ditz, « qu'a tanben era sua manèra de prononciar : es uns diden ami per j'aime, es auti aimi, mès era generalitat diden eimi (...) Enes montanhes, [en] totes es paraules que en francés prenen ua h dempús eth c, se pronóncie era h. Atau capeou, camie [= camia per camisa], cabro se diden chapel, chamie, chabro. » Deth sòn costat, Avril endique qu'eth sòn diccionari, que ei eth « frut d'ua penosa recèrca », s'amerite d'èster

guardat com eth mès complet que i age. « Que deu agradar », ç'ahig, « a tota persona qu'age ua afeccion vertadèra e especiau pera lengua provençau. »

Deth sud-oèst deth país d'Òc d'a on, de dempús eth *Diccionari Moudi* de J. Doujat, n'auie gessut que quauqui recuelhs de « gasconismes corregits » — com es *Nouveaux gasconismes corrigés ou Tableau des principales expressions et constructions vicieuses usitées dans la partie méridionale de la France*, publicadi en Montpelhièr, en 1802, per Étienne Villa —, provien tanben alavetz uns quanti diccionaris, per ben que de dimension mès modèsta e d'intencion mès dobtosa (eth discors culpabilizant sus es « gasconismes » a produsit eth sòn efècte.) Atau, tar abat Gary, autor d'un *Dictionnaire Patois-Français à l'usage du Tarn et des départements circonvoisins*, ric de 4 000 paraules (Castres 1845), tant valerie « que non i aguesse en França que ua sola e madeisha lengua pertot. » Era redaccion des sòns articles non dèishe d'aulhors subsistir cap de dobt sus era finalitat deth sòn obratge; be's tracte prumèr que tot d'aprèner a expressar-se correctaments en francés :

AKÉL, ÉLO [= aquel, aquela], *Ce, Cet, m. Cette, f. sing. Ces, plur. masculin et féminin. Pronom démonstratif adjectif qui indique les personnes ou les choses. Ce cheval. Cet oiseau. Cette femme. Ces jardins. Ces maisons.*

Lorsque Akél n'est point accompagné d'un nom, il se rend par Celui-là, Celle-là, pour le sing. Ceux-là, Celles-là, pour le pluriel. Entre tous ces tableaux, celui-là est le plus beau.

Dera madeisha manèra, Dupleich, que hè paréisher, en 1843, un *Dictionnaire Patois-Français à l'usage de l'Arrondissement de Saint-Gaudens et des cantons adjacents*, où l'idiome est plus uniforme, se defen, de voler, ce hènt, « establir règles tà un idiome que [preten] reformar (estremar) ». « Quau se volhe elògi que se hèsque deth Patoès », ce ditz encara eth nòste bon arregent, « qu'ei tostemp incorrècte. » Eth sòn diccionari apòrte totun un esclai-ratge unic e de primèra man sus eth gascon parlat en piemont comengés deth temps dera Revolucion de Junhsèga. Joan Coromines madeish, en sòn obratge, *El parlar de la Vall d'Aran* (Barcelona, 1990), ne parle com d'un « llibre fet per un home dotat d'ina intel·ligència i diligència sorprenents » e ne trè, tot eth long der estudi, d'abondoses informacions « per la decisiva proximitat de la capital del Comenge per la Vall d'Aran. »

D'ua tonalitat ben diferenta ei eth *Dictionnaire du Patois du Bas-Limousin (Corrèze) et plus particulièrement des environs de Tulle*, publicat a títol postum, en 1825, en Tula, per advocat Joseph-Anne Vialle. Per esperit que l'anime, er obratge s'amerite d'èster classat damb es diccionaris dera generacion següenta. Tath sòn autor, er abat Nicolas Beronie (1724-1820), era analogia entre er antic « roman » e eth « patés » non hè cap de dobt e per ben que s'agigue format « en Megdia dera França mantuns idiomes destriant-se per mil detalhs », eth

provençau, eth lengadocian, eth tolosenc, eth bordalés (bordelois), eth biarnés, eth lemosin, eth peirigordin, er auvernhas, eca, « tostemp ei eth madeish hons. »

Mès er apòrt mès important dera prumèra mitat deth s. XIX ven der antic provençalés. Ena sua quista des orígens nacionaus, es estudiosi tornen a descobrir es trobadors e era resplandor dera lirica medievau. Atau, er amirau Henri Pascal de Rochegude (1741-1834), arrehilh d'Albi, que s'a nomenat deputat ena Convencion, met a profit es longues estones que passe en París entà recopiar inalassablaments es manuscrits conservadi ena Biblotèca Nacionau. Un còp tornat, ne trè dus obratges que pareishen en Tolosa en 1919 : eth *Parnasse occitanien* ou *Choix de poésies originales des Troubadours tirées des manuscrits nationaux* et un preciós *Essai d'un glossaire occitanien pour servir à l'intelligence des poésies des Troubadours*.¹³ De 1838 a 1844, pareishen tanben, a títol postum, es sies magnifics volums deth *Lexique Roman* ou *Dictionnaire de la langue des Troubadours comparée avec les autres langues de l'Europe latine*, de François Just Marie Raynouard (1761-1836), membre der Institut Reiau de França e secretari perpetuau dera Acadèmia francesa. Arrehilh de Brinhòla (Brignolo), en Provença, Raynouard ei tanben er autor, entre auti, d'ua *Grammaire des Troubadours* (1816) e d'un *Choix des Poésies originales des Troubadours* (1816-1821) en sies volums. Cada paraula deth lexic ei illustrada de citacions manlheuades as trobadors e s'acompanhe des sòns corresponents enes diversès lengües romaniques, en vertut d'un principi que Mistral va reprèner entara redaccion deth *Tresor dóu Felibrige*. Er obratge se destaque peth sòn endom e pera riquesa e era justessa deth sòn contengut.

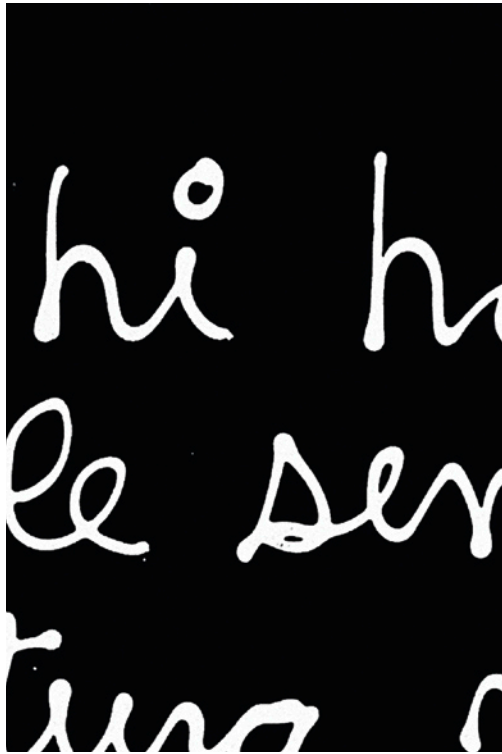
2.3 *Dis Aup i Pirenèu (1846–1887)*

Luenh d'èster perimits, es trebalhs de Rochegude e de Raynouard constituissen encara ué ua mina extraordinària d'informacions. Mès qu'an tanben contribuit a marcar era Istòria en rason dera influéncia determinanta que exerciren sus es intellectuau occitans deth corrent deth s. XIX, que prenen alavetz definitivaments consciéncia, non solaments deth passat gloriós dera lengua, mès tanben dera sua continuitat a trauers eth temps e er espaci, es diversí dialèctes provençaus e gascons escapant d'alavetz ença ara sua condicion serviciu d'« idiòmes locaux » entà aparéisher com es dignes aires dera prestigiosa lengua des trobadors. Eth 21 de mai 1854, en Castèu (castèth) de Font-Segugno, eth joen Frederic Mistral (1813-1914), Josèp Roumanille (Jousè Roumaniho) (1818-1891), Teodòr Aubanèu (1829-1886) e quate primadiers mès, apiten, coma se sap, eth Felibritge entà trebalhar ara *restauracioun de la lengo naturalo e istourico dóu país e rëndre la vogo au provençau pèr l'aflat e la flamo de la divino pouèsiò*.¹⁴ D'aquera naua consciéncia va gèsser, ena segonda mitat deth s. XIX, ua auta garba de magnifics obratges.

Eth *Dictionnaire Provençal-Français* ou *Dictionnaire de la langue d'Oc ancienne et moderne* deth Doctor Simon-Jude Honorat (1783-1852) pareish, en Dinha, en dues partides e tres volums — quate se tiem compde deth *Vocabulaire Français-Provençal* que lo complète — en 1846, 1847 e 1848. Er autor, originari d'un bordalat d'Alòs, enes Aups de Nauta Provença, ei mètge de formacion e naturalista. Com ac endique eth frontispici der obratge, eth diccionari conten : « toti es mots des diferenti dialèctes [dera lengua d'Òc] que er autor a podut conéisher ; era sua prononciacion figurada, es sòns sinonims, es sòns equivalents en italian, en castelhan, en catalan, en alemand, eca, cada viatge qu'eth radicaui ei eth madeish, es sues definicions e es sues etimologies. » En despiet dera grafia arcaizanta escuelhuda per Honorat, eth diccionari, ric de mès 102 000 paraules (!), se senhale, sense contèsta, com un monument de paciéncia e d'intelligéncia.

Eth *Dictionnaire de la langue Romano-Castraise et des contrées limitrophes*, publicat en Castres (Albigés), en 1850, ei eth frut deth trebalh deth ritou (caperan), Jean-Pierre Couzinié (1794-1860). Eth títol deth diccionari, tipic dera retorica deth temps,¹⁵ ditz pro que er autor auie pliaments consciéncia dera continuitat istorica entre era « lengua romana » — coma se solie aperar alavetz er antic occitan — e eth lengadocian en usatge enes parçans de Castres deth sòn temps. Geograficaments, era sua vesion dera lengua s'espandís ath lengadocian tot sancer ; tant i a que trè es sues citacions des poètes de bèth shinhau pertot : Godolin (Tolosa), Jasmin (Agen), Peyrot (Milhau), er abat Favre (Montpelhièr), Auger Gaillard (Rabastens). Couzinié que refuse era aidia que era lengua pogue desaparéisher un dia, se pause era question dera sua adaptacion a de nauères contingéncias : « Eth francés », ce ditz, « se mos enriquís tot dia d'ua corderinga de paraules manlheuades ath grèc ; eth patés,¹⁶ que non se vòu morir encara, admet paraules que li hèn nacèra tàs rapòrts jornalèrs. Atau eth patés se mos ei apoderat de *telegrapho*, *reberbero*, *gaz*, *tounduzo*, eca ; e des paraules aqueres, se'n servís com s'èren vertaderaments sues, permor que n'a de besonh en estat actuau dera nòsta societat. »

Er an 1863, Gabriel Azaïs (1805-1888) hè paréisher, en Besiers, eth prumèr volum deth sòn *Dictionnaire des Idiomes languedociens, étymologique, comparatif et technologique*. Azaïs que s'a hèt a conéisher pes sòns trebalhs sus es trobadors de Besiers ei un romanista e un medievista entenut ; qu'ei tanben er hilh deth poèta besierenc, Jacques Azaïs (*Berses Patoises*) e er interlocutor privilegiat des felibres provençaus, Roumanille et Mistral, en Lengadòc ; ua figura màger, donques, per ben que plan desbremhada ath dia de ué, dera renauda occitana. Eth diccionari se daurís sus un long abansdider de 27 pagines, a on er autor e comence per arrebrebrar que « es nombrosi idiòmes que existissen ath dia de ué en Megdia dera França an un orígen comun »



e « deriven directaments deth roman der Edat Mieja ». Que senhale tanben que « era *lingua romana* parlada ath dia de ué se despartís en tres dialèctes màgers, eth lengadocian, eth provençau e eth gascon », ja sie que decidisque, en un prumèr temps, au mens, de dar era preferéncia ath lengadocian, « en tot préner per base deth [sòn] trebalh er idiòma besierenc. ». De hèt, cada article deth diccionari aufrís de faïçon metòdica :

- era paraula en usatge en Besiers o en d'auti parçans deth Lengadòc ;
- era sua prononciacion quan i a lòc de precisar-la ;
- era forma en antic provençalés (er « antic mot roman », segon era terminologia adoptada per autor) ;
- era etimologia, e es omonimes, quan n'i a cap ;
- era revirada o era definicion en francés ;
- era etimologia, d'après eth « preciós airetatge », ce mos dit Azaïs, que l'a leishat sa pair, Jacques Azaïs ;
- diversès citacions trètes d'obratges « antics e modèrnes escrivits en *lingua romana* ».

Eth trebalh s'interromp ara letra B (*boulhat*). Mès, Azaïs, hart de trebalh e acupat a d'auti projèctes editoriaus d'importància — que s'ei atelat tanben ara tasca que consistís a publicar eth long manuscrit deth *Breviari d'Amor* deth trobador besierenc, Matfre Armen-gaud — lo repren en 1870 en tot balhar-li encara mèd d'endom : « Pendent era guèrra, è trebalhat molt ath mèn diccionari qu'è estienut a guaireben toti es nòsti idiòmes meridionaus. », ce ditz a Mistral en ua carta datada deth 15 de junhsèga de 1871.¹⁷ Tant i a que en

1877-1878, pareish, en Montpelhièr, en tres magnifics volums, era version definitiva deth diccionari, dejós eth títol evocator de *Dictionnaire des Idiomes Romans du Midi de la France comprenant les dialectes du Haut et du Bas-Languedoc, de la Provence, de la Gascogne, du Béarn, du Quercy (sic), du Rouergue, du Limousin, du Bas-Limousin, du Dauphiné, etc.*

Eth *Dictionnaire Patois-Français du Département de l'Aveyron*, publicat a títol postum, en Rodés, en 1879, pera Societat des Letres, Sciéncias e Arts der Avairon, ei era òbra der abat Aimé Vaissier (1821-1875), licencié es-lettres. Ric de mèd de 650 pagines, qu'ei dauantejat per un interessant estudi sus eth parlar deth Roèrgue.

Deth pè des cimes pirenèngues, enfin, arriba en 1887, eth *Dictionnaire Béarnais ancien et moderne*, que recuelh toti es tèrmes deth gascon classic d'après es Fòrs de Biarn e de Navarra, eth *Libe d'Aur* de Baiona, es *Costumes de Sola* e es Archius des Baishi Pirenèus, mèd tanben, paral·laments, toti es mots en usatge entara fin deth s. XIX, en Biarn, en Baish Ador (Baiona), en Shalòssa, en Bigòrra e en Armanhac.¹⁸ Ric de guaireben 20 000 articles, qu'ei eth frut dera collaboracion malerosaments fugidissa entre dus especialistes des tèxti bearnesi antics, er archivista des Baishi Pirenèus, Paul Raymond (1833-1878) — que se moric abans d'auer podut portar a tèrme eth prètzhèt — e Vastin Lespy (1817-1897), professor de Letres en Licèu de Pau e autor, en 1858, d'ua preciosa *Grammaire Béarnaise*, reeditada en 1880.

Mentavem encara eth voluminós *Dictionnaire Languedocien-Français* de Maximin d'Hombres, publicat en Alès, en 1870, es dus volums deth polit *Dictionnaire analogique & étymologique des Idiomes Méridionaux qui sont parlés depuis Nice jusqu'à Bayonne et depuis les Pyrénées jusqu'au Centre de la France* (Nimes, 1875), de L. Boucoiran, molt complèt tanben e didactic, e eth preciós *Dictionnaire Français-Occitanien donnant l'équivalent des mots français dans tous les dialectes de la langue d'Oc moderne*, de Louis Piat (1893)

Non manque cap tanpòc d'òbres manuscrites arremontant ad aqueth periòde o ath prumèr tèrç deth s. XX. Naueraments (2007), er IEO (Institut d'Estudis Occitans) dera Droma a publicat eth *Dictionnaire des Dialectes Dauphinois anciens et modernes* der abat Louis Moutier (1831-1903), que compde damb mèd de 25 000 entrades e deth quau er eminent romanista soïsse Walther von Wartburg a podut escriuer que, per ben que siguesse demorat longtemps en estat de fiches manuscrites, ère « un des mèd bèri obratges que i aguesse d'aqueth estil » ; senhalem tanben era publicacion, en 2003, per ua equipa dera universitat de Bordèu, deth *Dictionnaire Gascon-Français* der abat Vincent Foix (1857-1932), que damb mèd de 13 500 articles abraça tot eth despartament des Lanes. De hèt, un pialèr d'òbres manuscrites — coma, per exemple, eth *Boucabulari Luchounés* de Bernat Sarrieu (1875-1935) — demoren atau que les se pòrte ara coneishença deth public.



Però, damb er abat Moutier e Bernat Sarrieu, se daurís un nauèth capítol ena istòria der aranés e dera lexicografia occitana : eth deth Felibritge e dera Reneishença contemporanèa.

2.4 Lou Tresor dóu Felibrige (1886) : un monument nacionau

Damb es sòns dus volumes amassant mès de 1100 pagines, *Lou Tresor dóu Felibrige* ou *Dictionnaire Provençal-Français embrassant les divers dialectes de la langue d'Oc moderne*, que comencèc per èster publicat per fasciculs a partir de 1879, abans de paréisher dejós era sua fòrma definitiva en 1886, ei era gran òbra lexicologica de Frederic Mistral. S'ei probable qu'aqueth esmiraglant trebalh de benedictin neishèc deth besonh qu'auie eth tot joen poèta qu'ère alavetz Mistral de horgar-se eth madeish er utís que li hège nacèra entà escriuer, que da enes sòns *Memòri*, ua vesion mès romantica des orígens deth sòn obratge que hè remontar ath dia madeish dera fondacion deth Felibritge, en *Font-Segugno*, eth 21 de mai 1854 :

Glaup¹⁹ reprenguè :

— Es pas lou tout, coulègo ! Sian [= èm] li felibre de la Lèi...
Mai la lèi quau la fai ?

— Iéu [= jo] ! diguère e vous jure que, devriéu aquí metre vint an de ma vido, vole, pèr faire veire que nosto lengo es lengo, encarta lis article de lèi que la regisson...

Drolo de causo ! sèmblo un conte ; e pamens [= totun] es d'aquí, d'aquel engajamen pres un jour de festo, un jour de pouèsto e d'em-

briagadisso, que sourtiguè l'einorme, l'achinissènt pres-fa [= prètzhèt] de moun Tresor dóu Felibrige o Diciounàri de la lengo prouvençalo, ounte s'es foundu vint an d'uno carriero de pouèto.

Que dispausam de quauques informacions sus era genèsi deth trebalh e era faïçon dera quau eth mèstre e procedic ; que sabem que despolhèc sistematicaments toti es autors modèrnes, establint inalassablaments ua impressionanta colleccion de fiches que malerosaments non s'a conservat ; tanben se servic des dictionaris que auie ara sua disposicion. Era part que reven a Honnorat e Azaïs ei considerabla ; Mistral se passionaue pera lectura d'Honorat. Comencèc per hèr-se'n prestar un exemplar a Roumanille, abans de hèr eth madeish era adquisicion deth preciós document ath mès de gèr de 1853. Ath mès d'aost de 1863, escriu a Azaïs : « È rebut era prumèra liurason deth vòste excellent dictionari lengadocian e que sò en tren de despolhar eth vòste « A » de ce que hadie nacèra ath mèn. »²⁰ Mès, Mistral se documentèc tanben de faïçon mès dirècta en amassar eth madeish ua documentacion de prumèra man. En portrèt que drecèc deth poèta,²¹ eth lingüista francés, Gaston Paris (1839-1903), qu'au mos mòstre a pè d'òbra ath cant des sòns informators lengadocians, en Eraut :²²

Lo veigú a Magalona que s'enqueheraue damb es pescaires, tath sòn gran dictionari, de toti es tèrmes especiaus que podien emplegar e que dilhèu encara non auie recuelhut. Ère aquíu, seigut laguens eth batèu, manejant en coneishedor cada un des armègi, tocant cada ua des parts deth vaishèt e dident : « Nosati, en casa nòsta, ac didem atau ; e vosati ? » E es pescaires, en tot arrir e esmervelhats, li didien tot eth sòn vocabulari e eth s'apuntaue tot ce que i auie de nau. Pertot, damb es mestieraus, es lauradors, es pastors, procedie ara madeisha enquista familièra e metodica ; pertot atau paupae eth còr e eth pols dera mair tan estimada dera quau e volie dreçar ena sua gran òbra eth portrèt complèt e vieu, seguint eth batement deth sòn sang que pretenie arreviscolar denquia eth laguens des sues mès petites e esluenhades artères.

Tant i a que, d'acòrd dab ce qu'ei endicat en sòn frontispici, eth Tresor conten :

1° Totes es paraules en usatge en Megdia dera França, damb era sua significacion francesa, es accepcions en pròpi e en figurat, es aumentatius e es diminutius, e un pialèr d'exemples e de citacions d'autors ;

2° Es varietats dialectaus e arcaïques a costat de cada paraula, damb es equivalentes enes divèrses lengües romaniques ;

3° Es radicaus, es formes deth baish latin e es etimologies ;

4° Es sinonims de totes es paraules preses enes sòns divèrsi sentits ;

5° Eth tablèu comparatiu des vèrbes auxiliars enes principaus dialectes ;

6° Es paradigmes de molti vèrbes regulars, era conjugason des vèrbes irregulars, e es emplecs gramaticaus de cada votz, eca.

Tau quau, que constituís eth monument màger e james igualat de tota era istòria dera lexicografia de lengua d'Òc.

3 Es trebalhs contemporanèus

S'auem pres eth temps de retraçar era istòria des primèri trebalhs de lexicografia occitana, ei permor que mès que cap d'aute tipe de produccion, dilhèu, an contribuït a hèr nèisher en país d'Òc ua naua consciéncia lingüística e qu'an tornat era sua dignitat ara lengua. Quau ei era situacion actuau ? Serie hastiós entath liegedor de dreçar aciú er inventari complèt de tot ce que pòt existir ; ne damb gran trebalh, d'aulhors, mos esqueiríem a hè'c. D'autan mès que mancam d'arrecula entà jutjar damb tota era serenitat e tota era objectivitat voludes dera portada efectiva que pòden auer es diversès produccions existentes. Aquera riquesa ei eth signe, tot en un còp, d'ua cèrta vitalitat dera lengua — se mès non, coma lengua de cultura —, der interès que, en despriet soent dera sua non transmission as joenes generacions, e suscite encara e mès que james en çò deth gran public, e tanben, dera emergéncia de naua besonhs ligadi ath desvelopament — laboriós ! — deth sòn ensenhament e ara aparicion d'ua forma embrionària de socializacion. Mos acontentaram donques d'endicar quaus son es granes linhas dera recèrca lexicografica actuau en Occitània, en tot senhalar quauquis uns des trebalhs que s'a hèt, sense james preténer ara exhaustivitat, ne tanpòc prejutar der interès que pòden presentar es òbres (o es iniciatives) que negligim de mentàuer.

S'era màger part des trebalhs de lexicografia occitana son istoricaments eth frut d'iniciatives individuals — aquerò, ja ac auem vist, des des orígens —, era necessitat de coordinar es esfòrci sus tot eth territòri e de miar ua accion coerenta e concertada, a conduït es diversès actors concernits a adoptar un foncionament mès collegiau. En aguesti moments, tres institucions màgers se partatgen — laguens der occitanisme, tostemp —, eth trebalh de recèrca, de regulacion e de difusion : eth *Congrès Permanent de la Lenga Occitana*, domiciliat en Castèth d'Este, en Vilhèra (Pau), a ua tòca deliberadaments pedagogica ; enquia ara s'a consacrat mès que tot ara lexicografia. Era *Acadèmia Occitana o Consistòri del Gai Saber* « se dona per prètzfait de defendre e promòure la lenga occitana com lenga de cultura, de comunicacion e de creacion. » Era sua activetat ei essenciaments d'orde lexicologica, ja sie que age tanben per ambicion de trebalhar ara constitucion d'un « diccionari generau dera lengua occitana ». Deth sòn costat, era tota nauèra *Acadèmia Aranèsa dera Lengua Occitana* — era quau, istoricaments, s'arraïtze ena *Seccion de Lingüística der Institut d'Estudis Aranès* — compde damb dues seccions : era ua tar aranès propiament dit e era auta tar occitan generau. En despartament des

Nauti Pirenèus, eth *Comitat dera Lenga*, hicat en plaça en 1996, peth *Conselh Generau*, s'esfòrce de promòir e de socializar er usatge deth gascon, a trauèrs es sues varietats propiament bigordanes ; en 1998, publicuèc eth diccionari *Atau que's ditz*, que recuelh e sintetize eth materiau amassat en diversès punts deth despartament ath cant d'un quinzinat de corresponents locaux. Tanben s'a de senhalar eth trebalh efectuat enes *Valades occitanes d'Itàlia des dera Chambrà d'Òc*.

3.1 Era fixacion dera norma escripta

Fixar er usatge escript seguec un chepic e ua prioritat des des primèri moments dera *Respelido*, en s. XIX. Aqueth procès de codificacion lingüística iniciat laguens eth *Felibritge*, per Jusèp Roumanille e Frederic Mistral, s'a perseguit, de dempús, en occitanisme, a on a balhat lòc ath concèpte de *lenga literària* popularizat, ena sua *Gramatica Occitana segon los parlars lengadocians* (1936), per Loís Alibèrt (1884-1959) ; concretaments, qu'a consistit en un doble trebalh de seleccion des formes e d'epuracion.

Gaston Paris a perfectaments descriut ce quin, entre totes es formes existent ena lengua parlada, Mistral escuelhié es que li semblauen convier melhor : « Enes *Prouvençalo*, era garba de tèxtes publicada, en 1852, dejós era direccion de Jusèp Romanille, òm tròbe peth mot *hemna* es formes *femo*, *fumo*, *fremo*, *feno*, *fenna*, e que non son aqui de simples diferéncias grafiques, be son variantes fonetiques. Era nauèra ortografia causís ua d'aqueres formes, generauments era que s'apròpe mès deth latin (aciú *femo*) e l'admet soleta. »²³ Dera madeisha manèra, Alibèrt, en sòn *Dictionnaire Occitan-Français selon les parlars languedociens* (1966), non reten, per exemple, pera paraula *hièu* < FĪLU, qu'era forma *fil* (ultra-minoritària sus eth terrenh²⁴), considerant totes es autes solucions possibles *fièl*, *fial*, *fiau*, *fiu*, eca, coma de simples variantes pròpies ar usatge orau.

Era delicata question des gallicismes (o francismes) — des ispanismes en Aran, des piemontismes enes *Valades* — a alimentat ua abondosa literatura. De hèt, era prevencion contra es gallicismes arremonte luenh en darrèr e correspon, en ua cèrta mesura, a ua reaccion instintiva en çò des locutors. En s. XIII dejà, eth trobador catalan, Raimon Vidal de Bezaudun (Besalú) fustigue, enes *Rasós de Trobar*, era solucion « de facilitat » que consistís a recòrrer a cèrtes formes franceses pes besonhs dera rima :

Pois vos dic qe tuit cill qe dizon : amis per amics, et mei per me an fallit, et maintenir per maintenir, et retenir per retenir, tut fallon, qe paraulas son Franzezas, et nos las deu hom mesclar ab Lemosinas, aquestas ni negunas paraulas biaiasas.²⁵

Dera madeisha manèra, Achard, observe, en 1785, que « en despriet deth Lenguatge corromput que s'a

introduisit enes Viles de Provença, ara gent dera campanha, les ne saberie grèu se cambiaven de prononciacion. » « Ja è vist pagesi », ce ditz, « que pelejauen damb severitat es sòns mainatges per auer dit moun pèro, com se sòl díder enes Viles, que non pas moun paire. » En 1890, eth reglament deth concors literari organizat en Tarba ath parat des hèstes felibrenques, precise que « es autors redactaràn es sues òbres ena lengua mès pura e castigada possible [e que] non auràn paura d'arremplaçar es paraules embastardides, manlheuades ath francés [sic], pes paraules corrèctes, quan aurièn a emplegar formes que solet entenen es ancians », ahigent que « s'an de maufidar mès que tot des votz en ouère (glouère), en esse (allégresse), en ice (serbice) » e que « s'a de balhar hin tanben a esvitar es dobles francesi (mouna en lòc de puya, pouya, puja o pouja — descende en lòc de debara) [e que] es paraules damb ll dobla non son de bon gascon [estent que] ua paraula corrècta, a viatges un shinhau desbremhada, existís a costat », coma « per exemple, [tà] vallée [que] non se ditz balléu, senon bat, bath, bach o barte. »²⁶ Un des participants ath concors, un tau P. Mousseigne, de Barlets, enes parçans de Sent Per de Bigòrra, n'aprofite, d'aulhors, entà escarnir en ua poesia truffandèra, es qui se dèishen anar a barrejar eth francés damb eth gascon :

Moun Diu, toutu, qu'èy pla doumadye
De bède aci, de mès én mès,
Quin se perd ét nouste léngadye
P'ère mesclanhe dét francés !

Coum ets maynats d'ères escoles
Bèt cop que parlen ets bièlhous [= es vielhs] ;
Nou disen pas : casaus è loles,
Mès pla béroy : Yardis è flous.

Ballèu nou-y a mès de garies,
Pértout qu'èy poules è poulards,
È p'ères noustes météries
En loc de guits [= lits], que tièn canards...

Entà Roumanille e Mistral, « [eth trebalh d'épuration] consistic mès que tot a eliminar eth mès possible es mots francesi que auien arremplaçat, en usatge deth pòble madeish, es sòns corresponents provençaus... Mistral que restaurèc es formes provençaus quan s'atrappaue que èren encara vieues, [arribant] gràcies as sòns esforcis e as des sòns discípolos, [a tornar-les a hèr] a entrar pòc a pòc en usatge popular ».²⁷ Non se hec sense mau. Roumanille condèc en ua carta ce quin aquera question des francismes l'auie valut de pelejar-se damb eth sòn collèga e amic, Camille Reybaud, « òme de nauta valor, intelligéncia d'eleit e, enes sues ores, poèta francés e provençau des gèncers » : « A ! Quines peleges, mon Diu ! non auérem toti dus ad aqueth subjècte, mentre mos passejàuem (...) den-

quia gahar-mos peth peu, brave Pauloun ! Non me hec cambiar d'opinion, ne jo lo convertí tanpòc. » E Reybaud continuèc a estimar-se mès pantaloun que non pas braïo, e a escriuer aççan que non pas acènt (= accent).²⁸ Aqueth trebalh d'espurgament se perseguís ath dia de ué, ce que non manque cap, bèth còp, de balhar lòc a bèri excèssi que contribuïssen a esluenhar era lengua escriuta dera que se parle encara peth carrèr. En abans-díder deth Civadòt (Petit Dictionnaire Français-Occitan), es sòns autors expliquen ce quau siguec era sua linha de conduita en matèria de gallicismes : « Ei evident que se volem deféner seriosaments era nosta lengua », ce diden, « ei important que n'apareishe cap com un broton deth francés o un patoès embastardit e incapaç de foncionar tot sol. Un cèrt chepic de puresa hè donc nacèra. Qu'ei atau que n'auem pas hèt figurar en aguest diccionari francismes autan extravagants com fama (= hemna) o chèsà (= cagira) que se senten en uns quanti lòcs deth Biarn mentre qu'es paraules autenticaments biarneses son perfectaments conegudes en d'auti lòcs (...) Però, non se pòt espurgar un diccionari occitan de toti es francismes tanpòc (...) Atau, tant vau eliminar un francisme coma caïèr²⁹ e substituir-li era paraula quasèrn.³⁰ Mès auríem enganat er usatgèr en dar-li a creir que, s'emplegaue era paraula quasèrn, toti l'anuen comprèner sense cap de problèma. »³¹ Era darrèra observacion ei particularaments pertinenta. Toti es manlhèus non se pòden balejar. Atau, en Aran, quauqui ispanismes, com un vasso o eth vèrbe limpiar, se son talaments aclimatats ath païsatge lingüistic ambient que son passats atau madeish dera auta part deth Portilhon, en Luishon, per exemple. En sòn preciós Vocabulaire fondamental du provençal de Basse-Provence (1997), Jean-Claude Bouvier e Alain Barthélemy-Vigouroux drecen era lista d'un dotzenat de tèrmes manlheuadi ath francés, entàs quaus es equivalents en usatge ena lengua literària, son completaments desconegudi des usatgèrs : ardoasa < fr. ardoise, caddò < fr. cadeau, gatò < fr. gâteau, equipa, esplatacien < fr. exploitation, imperatriça, otèl, tissar (= « téisher »), tissagi (= tissatge), toaleta, trotoar (= trotoèr), voale (= voèle : eth voèle dera nòvia). En dehòra, dilhèu, de lòsa (lausa) e de téisher encara ben atestadi, ce'm semble, se mès non en Gasconha, era lista — non exhaustiva — serie sensiblement era madeisha pertot ena Occitània francesa. Enes Valades occitanes d'Itàlia (Piemont), cèrti piemontismes supausats, coma sentir per auvir (enténer), que s'arretroèbe dera auta part deth domeni, en aranés (sén-ter), mès tanben en catalan, son en realitat d'autentic occitanismes qu'era coïncidéncia damb eth piemontés a permetut de mantier en vigor denquia eth dia de ué. Ei era madeisha causa en Aran, damb, per exemple, un advèrbi coma però < PER HOC o un indefinit coma molt, toti dus ben documentadi en antic provençalés e en gascon classic, mès que, per excès de purisme, s'a hòrabandit der usatge escrit e der ensenhament.

En matèria de codificacion, eth libe fundamentau, per ben que l'agen publicat a títol postum, ei naturauments eth *Dictionnaire Occitan Français selon les parlers languedociens* (1966), de Loïs Alibèrt. Damb 109 000 entrades, eth magnific *Diccionari ortografic, gramatical e morfologic de l'occitan*, de Josiana Ubaud, pareishut non i a guaire (2011), ne reactualize es dades ara lutz des coneishences actuaus, entà aufrir ath public « una lenga normada e fisabla ». En Biarn e Gasconha, a on era grafia dita *febusiana* (*Escole Gastoù Febus*) daunegèc denquia es annades 1970, era òbra de referéncia demore encara e tostemp eth *Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes embrassant les dialectes du Béarn, de la Bigorre, du Gers, des Landes, et de la Gascogne maritime et garonnaise*, de Simin Palay (1991, pera edicion nauèra). En despriet deth sòn format redusit (7 000 paraules), eth *Petit Dictionnaire Français Occitan (Béarn)*, dejà mencionat, constituís encara un ensturment de trebalh utile ; siguec eth prumèr trebalh d'aqueth tipe en grafia alibertina pera zòna gascona. Que s'i an vengut ahíger, de dempús, es dus bèri volums deth *Dictionnaire Français Occitan (Gascon)* de Gilabèrt Narioo e Miquèu Grosclaude (2004-2005, guaireben 50 000 paraules). Pes autas zònes dialectaus e tostemp en grafia alibertina, mentauem, tath Lemosin, era Marcha e eth Peirigòrd, eth *Dictionnaire Occitan/Français* (2003) e eth *Dictionnaire Français/Occitan* (2010) d'Yves Lavalade e, tàs Valades, eth preciós *Dizionario Italiano Occitano / Occitano Italiano* publicat per *Espaci Occitan* (Coni, 2008). Senhalem encara era existéncia de dus auti obratges fundamentaus : tara Provença, a on s'a mantengut er usatge dera grafia felibrenca (mistralenca), eth beròdi *Diccionari francés-prouvençau* de Jules Coupier (nauèra edicion corregida, 2009) e tara Auvèrnhe, eth *Nouveau Dictionnaire Général Français Auvergnat*, de Pierre Bonnaud (1996), en eicritürà euvarnhatà unefiadà (escritura auvernhatà unificada).

Dauant eth dangèr que les semblaue representar ua lengua massa artificial — ua *lengua de farlabica*, que's ditz en occitan —, d'auti diccionaris an cercat a privilegiar era lengua efectivaments en usatge, hènt a repausar, pera màger part, er essenciau deth sòn contengut sus divèrses enquistes de terrenh. Ei eth cas, ja ac auem dit, deth lexic Atau que's ditz o *Dictionnaire Français-Occitan*, en gascon des Nauti Pirenèus (7500 entrades, 1995) ; de Lou Saber o *Dizionario enciclopedico dell'occitano di Blins* (« 12 milo paroles de nouostro lengo », 1996), de Giovanni Bernard, dit Janò di Vielm (Val Varacha) ; deth *Dictionnaire Français-Béarnais* (4200 paraules, 2006) e deth *Dictionnaire Béarnais-Français* (12 000 paraules, 2014) de Bernard Moreux e Jean-Marie Puyau ; e deth *Dictionnaire Général Auvergnat Français* (2005) de Karl-Heinz Reichel. Mencionem encara tres auti obratges que, per èster un shinhau anteriors, procedissen tanben dera madeisha logica ; que son en grafia felibrenca : 1° eth *Diccionari Lengodoucian-Francés* (1978) d'Adelin

Moulis, que recuelh mès que tot es paraules en usatge en Nauta Arièja (dialècte foishenc) ; 2° eth *Dictionnaire Français-Niçois* (1983) de Georges Castellana (en nissart) ; 3° eth *Dictionnaire Occitan-Français* (1992) publicat pera *Escolo Gabalo* (en dialècte gavaudanés). Enfin, per ben que non sigue un diccionari mès un metòde d'aprendissatge, er excellent *Manuel Pratique de Provençal contemporain*, d'Alain Barthélemy-Vigouroux e Guy Martin (2006), s'amerite tanben d'èster senhalat pera gran quantitat d'elements lexicografics qu'aufrís e er aparelh critic que les acompanhe.



3. 2 Deth vocabulari fundamentau ar occitan generau

Se pendent longtemps, er essenciau dera activetat lexicografica a consistit a recuèlher menimosaments era extraordinària riquesa disponibla, era emergéncia de nauères practiques lingüístiques, generauments ligades ath desvelopament dera lengua en miei urban, a afavorit era espelida de tota ua gamma d'utissi nauèri. Eth besonh de dispausar entar ensenhament d'un cabau de paraules elementari a suscitau ua reflexion sus eth vocabulari de base. Dera madeisha manèra, er hèt de poder compdar, en cèrtes circumstàncies, damb ua lengua mès « nèutra », non marcada d'un punt de vista dialectau, a amiat es practicians a interrogar-se sus eth concèpte d'occitan « estandard » o d'occitan « generau ».

Com ac explique Roger Barthe, en abans-díder deth sòn *Lexique Français-Occitan* (1970) « B'existís un cèrt

nombre de dictionaris que s'esfòrcen de recensar es inagotables riqueses des diversis dialèctes occitans. Qu'òm i tròbe soent, per un madeish mot francés, vint o trenta equivaléncias occitanes (...) [Mès calie] proposar ua seleccion morfologica e lexicau mès rigorosa que tengesse compde des exigéncias fundamentaus d'ua lengua vertaderaments modèrna e dera sua foncion veicular. » En 1905, dejà, en tot prumèr numèro dera *Bouts dera Mountanho*, era revista dera *Escòlo deras Pirenèos*, Bernat Sarrieu (1875-1935), de Luishon, envisatjaue era existéncia d'un occitan generau comun a tot eth país d'Òc : « Après tot », ce didie « non mos cau pas hèr d'illusion : se's hè quauqua lenga d'Òc generala, non serà pas era nòsta, ne mèma iauta gascona, ne tanpòc quauque dialècte que digue *le, les*, ath masculin (coma 'th tolosenc) o *la, leis* ath femenin (coma 'th provençau) ; que's harà dab es parlars surtot lengadocians, que diden *la, las, e lo, los*. Mès devath aqueth vèrbe comun, qu'es vint milions d'Occitans poirièn compréner, léger, escriéuer e mèma parlar, tà qué non demorarièn pas, coma dialèctes literaris, es lenguatges locaux des mès petites arregions ? » N'entra-ram cap aciu enes desbats passionadi que, de dempús, an agitat es discussions sus er occitan generau. Er hèt qu'es interessats non se n'agen podut avier sus era terminologia definitiva a adoptar — occitan estandard, referenciau, comun o generau — ei revelator en si. Digam qu'era vesion que se desgatge ué d'aqueth occitan generau deu molt as trebalhs que realizèc, enes ans 1970, eth romanista gascon, Pèire Bèc (1920-2014), sus er occitan centrau.³² Entà Jacme Taupiac (1976) :

L'occitan qu'apelam « comun », per çò qu'es destinat a èstre comun a totes los occitans, es una fòrma de lenga d'òc qu'es estada renduda possible pels trabalhs dels filològues Pèire Bèc e Rogièr Teulat (...). La morfologia e lo lexic d'aquel occitan son causits essencialament segon lo mai grand espandiment geografic. Lo parlar mairal de l'autor dintra pas en linha de compte : los critèris de causida son pas sentimentals mai scientifics. Per exemple, se ditz segon las regions : lo can, le canh, le gos, eth can, lo chin, etc. Cada tèrme es de bona lenga d'òc, mas quin es lo mai expandit ? Quin es lo tèrme que me permetrà d'explicar a un gascon o a un lengadocian del sud çò qu'es un chin ? Segon de critèris scientifics de reparticion lingüística, direm que lo can es la fòrma de l'occitan referencial e donc comun. Mas las autras fòrmas e los autres mots son tanben d'excellent lenga d'òc.

Es trebalhs de referéncia ena matèria son : eth *Lexique Français-Occitan* (1970) e eth *Lexique Occitan-Français* (1972) de Roger Barthe ; eth *Pichon Dictionari Francés-Occitan* (1977) de Jacme Taupiac (16 300 entrades) ; eth *Dictionari de mila mots* (1992) deth madeish, que conten tanben un ric e percutant estudi critic d'un cinquantenat de pàgines sus era codificacion der occitan estandard « a partir de l'analisi de la lenga parlada dins tota l'Occitania » ; *La Palanqueta* o *Dictionnaire Occitan-*



Français/Français-Occitan d'Andrèu Lagarde (1996) ; eth *Vocabulaire fondamental de Basse-Provence (central intérieur, central maritime, rhodanien)* de Jean-Claude Bouvier et Alain Barthélemy-Vigouroux (1997). Senhalem tanben eth *Vocabulari Bàsic Català Occità* (2010) des nòsti amics e confrairs, Jèp de Montoya e Miquèu Segalàs, que tà cada entrada en catalan, da era varianta (o es variants) en occitan comun e en aranés. Deth sòn costat, Lo Congrès hique en linha un dictionari de base, en lengadocian e en gascon, molt utile e generauments hòrt ben hèt : *Lo Basic*.

Es toti prumèri dictionaris occitans, ja ac auem vist, èren destinadi a facilitar er aprendissatge deth francés. Es que an per tòca de descriéuer er occitan passen, de tota mòda, pera mediacion d'ua auta lengua — eth latin, dejà, en cas d'Uc Faidit, er italian enes Valades, eca — que ten lòc de metalengua. Quin se volhe que sie, era immensa majoritat des dictionaris occitans existents son donc bilingües e subordinen eth sòn usatge ara existéncia d'ua auta lengua mès. Er hèt qu'existique ué dictionaris monolingües — dictionaris dits « de concèptes » — ei un signe de maduretad. Es dus prumèri sigueren eth polit *Dictionari Elementari Illustrat Tot en Òc*, de Mirelha Braç, Robèrt Martí, Alan Roch e Joan Claudi Sèrras (2002), ric de 20 000 entrades e destinat en prioritat as escolans, e eth monumentau *Dictionari General Occitan a partir dels dialèctes lengadocians*, publicat en 2003, per Joan de Cantalansa. Que s'i a vengut ahíger, de dempús, eth *Dictionari Tot en Gascon* de Peir Mora (30 000 paraules, 2011).

3.3 Eth treball de tesaurizacion

Era cobertura deth domeni encetada en s. XIX, se perseguís de manèra guaireben sistematica ara ora d'ara. N'i aurà pro de quauqui exemples tà hèr veir que cada cornèr dera tèrra d'Òc, o pòc se'n manque, e dispause ué deth sòn diccionari e que es obratges disponibles abracen pòc o pro er ensem peth territòri : atau, era zòna lengadociana ei, per exemple, arrepresentada peth *Dictionnaire Français-Occitan* e eth *Dictionnaire Occitan-Français* de Cristian Laus (2001) e peth lexic *Tot en Un* de Joan Claudi Sèrras (2007) ; era Provença, peth *Dictionnaire de base français-provençal*, d'Éli Lèbre, Guy Martin e Bernard Moulin (1992) ; eth Biarn e era Gasconha, peth *Dictionnaire de Poche Gascon-Français* d'Eric Chaplain (2011, 25 000 mots) e peth *Diccionari Intermediari Occitan Francés (Gasconha)* d'Elisa Harrer e Patric Guilhemjoan (2014, 25 000 entrades) ; era Auvèrnhe, peth *Petit dictionnaire français-occitan d'Auvergne* de Cristian Omelhièr (2004) ; era zòna deth Daufinat, deth Velai e deth Vivarés, peth *Lexique descriptif occitan-français du vivaro-alpin au nord du Velay et du Vivarais*, de Didier Grange (2008) ; es Aups propiament dits peth *Diccionari Alpin d'Òc* d'Andrieu Faure (2009) ; eth sud des Valades, peth polit *Disiounari Ousitan de Roubilant-Roucavion/Diccionari Occitan de Robilant-Rocavion* de Lorenzo Artusio, Piermarco Audisio, Gianni Giraudò e Eliano Macario, que balhe, tà cada paraula mencionada (« 13.000 vous » en tot), tot en un còp, era grafia dita dera *Escolo dóou Po* e era grafia normalizada (alibertina). Quauquis uns d'aqueri diccionaris existissen dejós ua forma numerizada e son consultables en linha : qu'ei, per exemple, eth cas deth diccionari italian-occitan de Rosella Pellerino e Elena Giordano que recuelh eth vocabulari des *parlades* (parlars) de Bueves, Poranh e La Clusa, ena Val Pès ; e des 100 *Paràulas dal Tresor*, eth preciosissim vocabulari tematic de Jean Michel Effantin, hicat en linha pera *Chambra d'Òc*.

Aquerò dit, de dempús era publicacion des diccionaris d'Honorat, Azaïs, Mistral e Hombres, es obratges abraçant, de manèra sintetica, er ensem deth domeni se son hèti escassi, era enormitat dera matèria disponible descoratjant probablaments es bones volentats. Cau pensar que non dispasam tostem pas entara lenga d'Òc der equivalent deth magnific *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni Maria Alcover e Francesc de Borja Moll. Lo Congrès a hèt un prumèr pas en amassar en linha, tath sòn multidiccionari, eth *dicod'Òc*, eth contengut d'un quinzinat de diccionaris representatius de cinc variants dialectaus diferents. Mès, eth resultat, que s'aufrís en estat brut, demanarie a èster afinat. Eth *Thesoc* o *thesaurus occitan* ei un banc de dades lexicografiques consultable en linha que recuelh, despartament per despartament, era matèria esbarricada enes diversis atlas lingüistics regionaus. Ei eth frut

deth treball d'ua equipa de cercaires gavidada per Jean-Philippe Dalbera, dera universitat de Nissa. Mentauem tanben eth tot nauèth (2015) *Diccionari Occitan Provençau-Catalan*, de Joan-Daniel Bezsonoff Montalat, destinat, ce mos ditz era cobèrta, a « facilitar au public catalan la lectura directa de la literatura occitana » e que, damb 13 000 entrades, compde 5 000 variants dialectaus en provenença de tot eth país d'Òc. Quant ath *Diccionarelet*, eth *Mini-Dico Occitan/Francés* (2005), que se vòu prumèr que tot practic, que hè tanben ua plaça, per ben que necessariaments simbolica, ara variacion « des Aups ara Mar Grana ».

3.4 Era lexicografia aranesa en Aran

Eth mès antic treball lexicografic james consacrat ara Val d'Aran propiament dita ei eth famós *Vocabulari Aranès*, publicat, en 1915, en *Butlletí de Dialectologia catalana*, per Mossen Jusèp Condó Sambeat (1867-1919), eth pair dera literatura aranesa contemporanèa. Er estudi, preciós entre toti, recuelh un pialèr de tèrmes, amassadi pera màger part en Salardú, a on Mossen Condó exercie alavetz eth sòn sacerdoti, que sense aquerò, seguraments, se mos serien perdudi. Per ben qu'eth sòn interès sigue prumèr que tot filologic, eth copiós diccionari etimologic que conten *El parlar de la Vall d'Aran*, de Joan Coromines (1990), constituís ua mina inestabil d'informacions de tota prumèra man. Tar aranés veicular, era òbra de referéncia demore ben solide er indispensable *Petit Diccionari Castelhan – Aranès (Occitan) – Catalan – Francés* (1991), de Frederic Ver-



gés Bartau, que n'a de « petit » qu'eth nòm. Eth molt acurat *Diccionari Català-Occità* (2005) deth nòste amic e confrair, Patrici Pojada, e de Claudi Balaguer, balhe, tà cada paraula en catalan, er equivalent en occitan generau e en aranés. Ja auem mencionat mès ensús era existéncia deth *Vocabulari Bàsic* de Jèp de Montoya e Miquèu Segalàs. Senhalem encara eth *Diccionari Occitan (aranés)* – Anglés de Ryan C. Furness (2006).

Entà clauar...

Arribat en tèrme d'aguest trebalh, qu'esperam que, se mès non, eth nòste liegedor s'aurà podut hèr ua aidia, tot en un còp, dera complexitat que caracterize es hèts de lexicologia occitana e dera riquesa que represente eth tesar lexicografic corresponent. Ath parat dera cincau edicion deth *Dictionnaire Occitan-Français* de Loïs Alibèrt, en mès de març 1993, er escriptor, Robèrt Martí, alavetz president der Institut d'Estudis Occitans, expliquèc ce quina emocion l'auie procurat

er hèt d'aubrir eth diccionari, peth prumèr còp, quan ère dròlle :

En 1966, quand pareguèt lo *Diccionari Occitan-Francés* de Loïs Alibèrt, èri jove e la lenga la conessiá sonque coma lenga mairala, trantalhavi sovent quand la volidi escriure. Cromptèri lo *Diccionari sul pic*, e me sovèni que lo còr me fasiá polset quand lo dobriguèri dins la carrièra que poguèri pas esperar d'èsser a l'ostal. Quin istòria d'amor entre un jove de vint ans e una lenga millenària ! Los mots de l'ostal, aquí, de reng, dins lor vestit del dimenge, sacralizats pel libre mas saique vius, mots que mos parents s'estonavan de trapar, tant l'escòla lor aviá fach [= hèt] creire que lo francés sol aviá drech [= dret] al diccionari.

Deth *telegrapho* de Couzinié, en 1850, ara aplicacion sus *smartfòne* deth *dicòd'Òc*, non i a, en definitiva, qu'un pas. Eth que, generacion arron generacion, pòrte irresistiblements es hemnes e es òmes d'Òc — es mès conscients d'entre eri, se mès non — a perpetuar, riboun-ribagno, er usatge dera lengua mairana. ✿

Notes

1. Advertim eth nòste benvolent liegedor que, en aguest article — de manèra deliberada —, emplegaram indiferentaments es tèrmes d'aranés, de lengua d'Òc, d'occitan e, en ua cèrta mesura, de provençau ; cada viatge que aranés e provençau s'agen de préner en un sentit mès restrictiu e designen, de faïçon mès especifica, era lengua d'Òc tau com la parlen en Aran o en Provença (eth dialècte aranés o es dialèctes provençaus), eth contèxte permeterà de lhear era ambigüitat.
2. Treiguem es nòstes informacions deth *Tresor dóu Felibrige* de Frederic Mistral, deth *Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes* de Simin Palay, deth recuelh *Li Prouvençalo* (1852) de Jusèp Roumanille e deth *Dictionnaire Français-Occitanien* de Louis Piat.
3. Non mencionam qu'es fòrmes efectivaments retengudes peth *dicòd'Òc*, eth multidiccionari mes en linha peth *Congrès*. Que s'i poderie ahíger era forma foishenca (Nauta Arièja) : vedelh.
4. Mentaut per André Gourdin, *Langue et Littérature d'Òc*, 1949, p. 26.
5. Dialècte dera vath d'Asun, enes Nauti Pirenèus.
6. Guardatz eth trebalh de Bernat Sarrieu, *Latin et Gascon, IV Congrès de l'Union historique et archéologique du Sud-Ouest, Biàrritz, 1911*. E tanben, Marie-Josée Dalbera-Stefanaggi, *La Langue Corse*, 2002, p. 45-46.
7. Op. cit., p. 27.
8. F. Guessard, *Grammaires Provençales de Hugues Faidit et de Raymond Vidal de Besaudun (XIII^e siècle)*, París, 1858.
9. Era oelha.
10. *Dictionnaire de la langue vulgaire qu'on parle dans le Dauphiné* par Nicolas Charbot, publié pour la première fois sur les manuscrits originaux, H. Gariel, conservator dera bibliotèca dera vila de Grainòbol, *Bibliothèque historique et littéraire du Dauphiné*, t. IV.
11. Ja sie que H. Gariel pàrligue d'ua « zòna miejancèra » (zone mitoyenne), digam de transicion entre era lengua d'Òc propiaments dita e era lengua d'Oïl, es dialèctes *francoprovençaus*, en usatge en nòrd deth departament francés dera Isèra, èren comunaments aueitadi alavetz coma formant part integranta dera zòna d'influéncia occitana. Entà Frederic Diez (1794-1876), per exemple, eth dialècte daufinenc, que ten per mès armoniós que non pas eth lemosin, be relhèue deth domeni provençau (*Grammaire des langues romanes*, Tr, 1874, p. 400). Dera madeisha manèra, tà Colomb de Batines, que escriu en 1840, eth *patois dauphinois* hè partida des dialèctes « deth Megdia dera França [que] trèn toti eth sòn orígen comun dera lengua romana ». Rebrembam tanben que Lou Tresor de Mistral recuelh es tèrmes en *dóufinen* e que Maurice Rivière-Bertrand, que revirèc *Mirèio* en dialècte de Sent Maurici de l'Eisili (*Muerèglie*, 1881), ère un membre eminent deth Felibrige.

12. Per mès de detalhs sus aqueth manuscrit, guardatz er estudi deth nòste collèga, Joan Thomas, *À propos de la découverte d'un dictionnaire inédit*, ena revista *Lengas*, n° 72, 2012.
13. Se pòt observar que Rohegude, que ei lengadocian, ei un des prumèri, istoricaments, a emplegar eth tèrme *occitanien* (occitanien) entà referir-se ara lengua d'Òc. Era màger part des erudits deth sòn temps s'estimauen mès parlar de provençau (en sens larg).
14. F. Mistral, *Moun Espelido, Memòri e Raconte* (1906).
15. Dera madeisha manèra, se parlaue tanben de « *lengua romanoprovençau* ». Guardatz, per exemple, eth títol der obratge de Mary-Lafon, *Tableau historique et littéraire de la langue parlée dans le Midi de la France et connue sous le nom de langue romano-provençale* (París, 1842).
16. Rebrembam que tara gent deth país, era apelacion familièra de *patés* — *patoès* ei era forma francizada — n'a ren de mespresiu. Historicaments e etimologicaments, que designe era lengua des *pairs* (< PATRIENSIS SERMO) per oposicion ara lengua deth rei.
17. Mentavut per Henri Barthes, *Études historiques sur la « langue occitane »*, 1987, p. 234.
18. Jean Lafitte, deth quau cau senhalar aciu es trebalhs de lexicologia gascona, ne dèc ua reedicion critica, en çò de *Princi Negue*, en 1998.
19. Escais (subernòm) de Pau Giéra (1816-1861), un des sèt primadiers.
20. H. Barthes, *op. cit.*, p. 233.
21. *Penseurs et Poètes*, París, 1896, p. 112.
22. Guardatz tanben A. Gourdin, *op. cit.*, p. 69.
23. *Op. cit.*, p. 112.
24. De hèt, es atlassi non la recuelhen que pera vila de Tolosa madeish, tant i qu'ei permetut de demanar-se se non se tracte en realitat d'un francisme !!
25. F. Guessard, *op. cit.*
26. Non cau díder que quauques ues d'aqueres recomanacions aperarien bèri comentaris. Es paraules *vath* (< UALLEM) e *barta* non son generauments pas sinonimes de *val*, era prumèra designant mès lèu un peisheder de mieja montanha e era dusau un mog-hanquèr. Quant a *alegresa* e *servici* que son dues paraules perfectaments gascones, ja sie que, tara prumèra, se pogue tanben hèr servir era varianta *alegria*.
27. Mentauut per Juli Ronjat, *Grammaire Istorique des Parlers Provençaux Modernes*, Montpelhièr, 1930, p. 69.
28. Mentauut per Eugène Lintilhac, *Les Félibres à travers leur monde et leur poésie*, 1895, p. 90-91.
29. Era madeisha forma se retròbe tanben en Aran.
30. Arren non ei mès segur. Er usatge de *caïèr* ei eth frut de circumstàncies istoriques ligades ara preséncia deth francés ena escòla, mentre que era forma *quasèrn* ei un pur artifici, un autentic neologisme. Qué vau mès ?
31. *Petit Dictionnaire Français-Occitan (Béarn)*, La Civada/Per Noste, 1984, p. 14.
32. Guardatz *La langue occitane* (1963) e tanben eth *Manuel pratique d'occitan moderne* (1983).

Occità, basc i gallec: tres escenaris terminològics



La terminologia basca en el segle XXI¹

MIREN AZKARATE

Departament de Llengua Basca i Comunicació
Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació
Universitat del País Basc



Font: Jarrri - Wikimedia Commons

El primer Congrés Internacional de Terminologia celebrat a Sant Sebastià l'any 1997² pot considerar-se una fita en el camí recorregut per la terminologia basca. Aquell fòrum internacional va servir per reunir terminòlegs, lexicòlegs i lingüistes bascos, catalans, gallecs, francesos, noruecs, serbis o irlandesos. Va ser una plataforma per parlar de la terminologia de diferents àmbits (la física, la geografia, el dret, la medicina...) i dels seus problemes. Però va ser, sobretot, una ocasió per posar en comú la feina duta a terme des de la segona meitat de la dècada dels setanta pels diferents agents —la universitat, la UZEI (centre basc de terminologia i lexicografia), l'IVAP (Institut Basc d'Administració Pública) o la Fundació Elhuyar. Aquesta és la raó per la qual he decidit de començar des d'aquest moment per fer l'anàlisi que em proposo de dur a terme en aquesta contribució. D'altra banda, la data del congrés, 1997, em permet de situar el punt de partida en el segle XXI, punt de partida que també coincideix en el temps amb la proposta de la teoria comunicativa de la terminologia (Cabré, 1999), de gran repercussió en l'activitat terminològica de l'euscar. Tenint en compte conceptes com ara *terminologia natural*, *terminologia real*, *terminologia in vivo* o *terminologia en context*, en oposició a *terminologia in vitro*, *terminologia planificada* o *terminologia estandarditzada*, classificaré la tasca desenvolupada en l'àmbit de la terminologia basca en a) l'activitat terminològica prescriptiva; b) l'activitat terminològica descriptiva, a la qual afegiré un tercer apartat, c) l'activitat investigadora sobre terminologia.

TERMINÀLIA 12 (2015): 60-62 · DOI: 10.2436/20.2503.01.83
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

L'activitat terminològica prescriptiva

En compliment del que estableix el punt VI.3.3.a, del *Plan General de Promoción del Uso del Euskara* (1998, <http://www.euskara.euskadi.eus/r59-733/es>) —«planificar el trabajo de terminología de los próximos años»—, la Viceconselleria de Política Lingüística va abordar dues tasques fonamentals a començament d'aquest segle (http://www.euskara.euskadi.eus/r59-738/es/contenidos/informacion/6503/es_2415/es_12420.html). En totes dues s'observa una clara finalitat de simplificar i controlar al màxim les variacions expressives. D'una banda, l'any 2001 es va crear EUSKALTERM, considerat l'element nuclear en la creació, gestió i difusió de la terminologia, amb la finalitat d'aconseguir la unificació en l'ús de la terminologia especialitzada, i evitar duplicitats i ambigüitats.

L'any 2002 es va crear la Comissió de Terminologia —formada pels principals agents terminològics: les administracions públiques (incloent-hi l'IVAP), les universitats, la UZEI, la Fundació Elhuyar i Euskaltzaindia— que té com a finalitat fonamental la normalització de la terminologia. Entre les funcions d'aquesta Comissió de Terminologia hi ha establir les prioritats en l'àmbit de la terminologia; proposar i recomanar terminologies; elaborar informes de normalització en el cas de termes que presenten problemes, amb la finalitat de recollir-ne la màxima informació possible;³ aprovar les terminologies elaborades i, si escau, definir i establir les marques de ponderació;⁴ proposar els mitjans per difondre la terminologia establerta, i recomanar l'ús de la terminologia normalitzada. Es tracta, de fet, d'estandarditzar i normalitzar la terminologia mitjançant la recomanació d'una entitat oficial, sempre al servei de la normalització de l'èuscar.⁵

L'activitat terminològica descriptiva

El programa Terminologia Sareak Ehunduz (TSE, 'teixint xarxes de terminologia'), que van posar en marxa l'any 2008 professors del Departament de Llengua Basca i Comunicació de la Universitat del País Basc (UPV/EHU), juntament amb el Departament de Llengua i Sistemes Informàtics i amb investigadors del grup d'R+D de la Fundació Elhuyar, és un clar exemple de l'altra modalitat de terminologia; la descriptiva, la

terminologia natural, *in vivo*, en context (Lorente, 2013).⁶ Aquest programa, reconegut pel Vicerectorat d'Èuscar i Multilingüisme de la UPV/EHU, té com a finalitat donar compte de la terminologia real utilitzada en el context universitari; per fer-ho pren com a unitat de treball l'assignatura, que considera unitat de comunicació acadèmica, i com a punt de partida els documents (qualsevol tipus de documents: presentacions, programes, exercicis, apunts, exàmens...) utilitzats a cada assignatura. La descripció de la terminologia la fan els experts —el professorat de cada assignatura. El programa TSE també es basa en la consideració que la terminologia real és variable i que, per tant, té com a finalitat recollir en els glossaris el nombre més gran possible de variants (San Martín, 2013). Els glossaris elaborats a partir de l'extracció dels termes que figuren en els textos de cada assignatura (que s'han penjat prèviament a la plataforma GARATERM (http://garaterm.ehu.es/garaterm_ataria), es poden consultar en xarxa (i amb aquest objectiu s'ha creat un sistema de consulta terminològica *Terminologia Zerbitzurako Online Sistema (TZOS)*), amb la finalitat que, en algun moment, es puguin harmonitzar les diferents variants, però no amb l'objectiu d'estandarditzar-ne cap. Estem parlant de «terminologia comunicacional natural», «descriptiva», que prioritza la recopilació i que només posteriorment considerarà si s'ha d'intervenir o no per reduir la variació recollida.

L'activitat investigadora sobre terminologia

No vull acabar sense esmentar l'activitat de recerca en l'àmbit de la terminologia, successora, en part, d'aquell primer Congrés Internacional de Terminologia. Destacaré de manera especial les Jornades de Terminologia que organitza l'Institut d'Èuscar de la UPV/EHU des de l'any 2002 (<http://www.ehu.es/eu/web/eins/jardunaldiak>). Cinc Jornades (2002, 2005, 2008, 2010 i 2013), dedicades a diversos aspectes dels llenguatges d'especialitat i la terminologia,⁷ especialment les últimes, dedicades a la terminologia natural i la terminologia planificada en relació amb la normalització de l'èuscar.

D'altra banda, el projecte TSE ofereix un àmbit a la recerca sobre els termes recopilats, tal com mostren, entre d'altres, els treballs d'Angulo i Zabala (2013) i Zabala *et al.* (2015). ✿

Bibliografia

- ANGULO, Patxi; ZABALA, Igone (2013). «Matematikako terminología: erabilera errealetik hiztegiatarara». A: ALBERDI, Xabier; SALABURU, Pello (ed.). *Ugarteburu Terminologia Jardunaldiak (V) (2013): Terminologia naturala eta terminología planifikatua euskararen normalizazioari begira*. Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. Euskara Institutua, p. 50-73. <<http://www.ehu.eus/eu/web/eins/jardunaldiak-2013#3>>. [Consulta: 20 juliol 2015]
- CABRÉ, Maria Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Una propuesta de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Sèrie Monografies; 3)
- LORENTE, Mercè (2013). «Terminología in vivo y variación funcional». A: ALBERDI, Xabier; SALABURU, Pello (ed.). *Ugarteburu Terminologia Jardunaldiak (V) (2013): Terminologia naturala eta terminología planifikatua euskararen normalizazioari begira*. Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. Euskara Institutua, p. 2-18. <<http://www.ehu.eus/eu/web/eins/jardunaldiak-2013#3>>. [Consulta: 20 juliol 2015]
- SAN MARTIN, Itziar (2013). «Terminología Sareak Ehunduz: Unibertsitateko ikasgeletan erabiltzen den terminología erreala ikusgai egitea helburu duen programa». A: ALBERDI, Xabier; SALABURU, Pello (ed.). *Ugarteburu Terminologia Jardunaldiak (V) (2013): Terminologia naturala eta terminología planifikatua euskararen normalizazioari begira*. Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. Euskara Institutua, p. 20-32. <<http://www.ehu.eus/eu/web/eins/jardunaldiak-2013#3>>. [Consulta: 20 juliol 2015]
- ZABALA, Igone; LERSUNDI, Mikel; MARTINEZ, Mercedes; REQUERO, Maria Asun; OMAETXEBARRIA, Miren Josu (2015). «Biokimikaren terminologiaren deskripzioa: erabilera errealetik hiztegiatarara». A: FERNANDEZ, Beatriz; SALABURU, Pello (ed.). *Ibon Sarasola Gorazarr. Homenatge, Homenaje*. Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea. Argitalpen Zerbitzua, p. 679-692. <<http://www.ehu.eus/ehg/sarasola/>>. [Consulta: 20 juliol 2015]

Notes

1. Aquest treball ha estat possible gràcies a la subvenció 613465 del Setè Programa Marc de la Unió Europea per a accions d'investigació, desenvolupament tecnològic i demostració. També ha comptat amb el finançament del programa IT665-13 del Govern Basc.
2. UZEI; Instituto Vasco de Administración Pública. (1997). *Nazioarteko Terminologia Biltzarra = Congreso Internacional de Terminología = Congrès International de Terminologie = International Congress on Terminology: Donostia-San Sebastián 1997, Azaroa-Nov. 12-13-14*. Vitòria-Gasteiz: IVAP; Sant Sebastià/Donostia: UZEI.
3. La Comissió sempre parteix dels criteris establerts per Euskaltzaindia per considerar acceptable un terme en la llengua estàndard. La condició mínima és que es tracti d'un terme compartit pel francès i per l'espanyol. Des d'aquest punt de vista, són reveladors els informes sobre termes com ara *marakuia*, *txandal*, *bakero*, *eskalfatu* o *izerditako 'dessuadora'*.
4. 0, terme que s'ha de rebutjar; 1, terme utilitzat, però que la Comissió encara no ha analitzat (cal recordar que EUSKALTERM recull tota la història a partir de 1987; 2, terme proposat pels experts, però que encara no ha normalitzat la Comissió; 3, terme acceptat, però no prioritzat; 4, terme normalitzat/recomanat. Aquesta activitat normalitzadora es basa, en gran part, en el Seminari de Terminologia celebrat el 2001 amb la presència de l'Office Québécois de la Langue Française (OQLF), que va permetre de conèixer l'experiència, la metodologia de treball i la tasca normalitzadora de l'OQLF.
5. És revelador observar que, del conjunt de diccionaris elaborats per la Comissió de Terminologia, el grup més nombrós correspon a l'àmbit del comerç amb la finalitat de normalitzar el paisatge lingüístic (*Diccionari de restaurants, bars i cafeteries; Diccionari de materials esportius; Diccionari de botigues de roba*, etc.). El segon conjunt més nombrós correspon a l'àmbit de la formació professional, el més endarrerit en l'expansió de models bilingües (*Diccionari de la màquina eina; Diccionari de metal·lúrgia; Diccionari d'educació física*...).
6. Lorente (2013) estableix una distinció entre aquests tres conceptes —terminologia 'natural', 'in vivo' i 'en context', d'acord amb els seus marcs científics d'origen i els identifica amb tres dels fonaments de la teoria comunicativa de la terminologia, però, a efectes d'aquest article, els consideraré sinònims, en la mesura que representen, en conjunt, una modalitat d'activitat terminològica oposada a la terminologia *in vitro*.
7. L'èuscar estàndard i els llenguatges d'especialitat (2005); didàctica i comunicació dels llenguatges d'especialitat (2008); desenvolupament de l'èuscar en els àmbits acadèmics (2010).

Traducció de TERMINÀLIA

Occità, basc i gallec: tres escenaris terminològics

La terminologia gallega després del Pla General de Normalització de la Llengua Gallega

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ
TERMIGAL

Font: Arxiu personal de Manuel González González



El Pla General de Normalització de la Llengua Gallega (PGNL) i la terminologia gallega

El 22 de setembre de 2004 el Parlament de Galícia va aprovar per unanimitat el Pla General de Normalització de la Llengua Gallega (PGNL), una iniciativa que va ser qualificada d'històrica per totes les forces polítiques presents al Parlament, no només pel conjunt de mesures que conté sinó també per la unanimitat aconseguida. Les mesures d'aquest Pla s'estructuren en set eixos verticals: Administració; educació, família i jovent; mitjans de comunicació, etc. Però, a banda dels eixos verticals, també s'hi estableixen tres eixos transversals: a) drets lingüístics; b) noves tecnologies; c) implementació del corpus. Aquí vull fer referència a aquest darrer eix.

La implementació del corpus, un sector transversal del PGNL

L'objectiu general d'aquest últim eix és «Posar a l'abast dels ciutadans i dels sectors professionals els mitjans formatius, didàctics, tècnics, lingüístics i terminològics suficients que els assegurin una capacitat lingüística completa i que els facilitin l'ús de la llengua en les activitats personals i professionals». En el PGNL s'indicava que una de les excuses que persones i entitats, sobretot en el món de l'empresa, posen sovint per no assumir l'ús conseqüent del gallec era la inseguretats amb la qual es mouen en aquesta llengua; una inseguretats derivada d'una manca de formació lingüística suficient del personal, però sobretot de la manca de recursos lingüístics

i terminològics que els facilitin el desenvolupament de la seva feina en galleg.

Insuficiència dels recursos terminològics en llengua gallega

El PGNL, tot i reconèixer que la situació ha millorat considerablement en els darrers anys, ja que el galleg disposa de vocabularis i materials elaborats de diversos àmbits que ara fan més fàcil l'ús d'aquesta llengua que no pas en èpoques no gaire llunyanes, denunciava que els recursos encara eren insuficients, i que calia una elaboració sistemàtica de recursos terminològics de cada sector i de cada àmbit, que cobrissin de manera folgada les necessitats dels usuaris. I justificava aquesta necessitat peremptòria en el dret derivat de la situació igualitària respecte dels recursos que han de tenir les dues llengües cooficials: «la utilització de la llengua gallega no ha de suposar un esforç complementari per a qui decideix obrir la seva activitat personal o professional a aquesta llengua».

Fiabilitat dels recursos terminològics

Tanmateix, el PGNL incidia també en un altre aspecte: la fiabilitat dels recursos terminològics. Constatava que una part important dels materials terminològics gallecs, sempre fets amb bona voluntat, no tenen el rigor exigible, o que generen desorientació i confusió, i per això proclamava que «cal que existeixi un material de referència fiable que faci desaparèixer els dubtes freqüents amb què es barallen un treballador de banca, un administratiu, un economista, un biòleg o el responsable d'un taller mecànic quan decideixen que el galleg esdevingui la seva llengua».

Necessitat de supervisió

Per garantir l'estàndard de qualitat desitjable recomanava la supervisió a càrrec d'un organisme especialitzat: «És necessari que la terminologia tecnicocientífica i de les llengües d'especialitat en general sigui supervisada per una institució fiable que unifiqui les solucions i que generi confiança entre els usuaris. Atès que aquesta és una atribució que la Llei de normalització lingüística reconeix a la Real Academia Galega (RAG), ha de ser aquesta institució qui sancioni i validi les unitats. En aquest sentit, és necessari potenciar TERMIGAL, el servei de terminologia gallega que ja fa uns quants anys que funciona, mitjançant un conveni entre la Real Academia Galega i la Xunta de Galicia».

Implantació eficaç

El PGNL exigeix també un esforç en la difusió i la implantació eficaç de la terminologia, perquè no té

sentit que la terminologia no arribi amb fluïdesa als seus destinataris. I per això estableix, amb caràcter general (independentment de les propostes concretes que es facin en aquest sentit a cadascun dels sectors verticals), l'elaboració de vocabularis sistemàtics plurilingües de les diverses llengües d'especialitat; l'elaboració de fullets específics amb vocabularis més reduïts, adreçats a col·lectius concrets per cobrir les seves necessitats quotidianes; la incorporació de la terminologia en les eines i en els programes informàtics que s'utilitzen de manera més habitual en els diferents sectors (mesura que considera absolutament imprescindible); l'elaboració de models de documentació de circulació freqüent en llengua gallega.

Servei d'informació terminològica

Atesa la velocitat de les innovacions, de l'avenç del coneixement i de l'intercanvi d'informació, amb un dinamisme mai viscut en èpoques anteriors, els usuaris de llengües d'especialitat es troben freqüentment amb dubtes terminològics que cal resoldre en el temps més breu possible. Per això, el PGNL recull la necessitat de dotar de més mitjans el servei de consultes de TERMIGAL, on pot acudir qualsevol persona, quan es topa amb alguna dificultat terminològica en l'exercici de la seva feina en galleg.

Els principals centres de treball terminològic a Galícia

TERMIGAL

El servei oficial de terminologia gallega segueix mantenint les tres seccions que funcionen des dels primers anys de la seva creació: terminologia sistemàtica, terminologia puntual i documentació. TERMIGAL desenvolupa actualment la seva activitat al Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (carrer San Roque, 2, de Santiago) i al Seminari de Terminologia de la RAG (Ciutat de la Cultura, Santiago). A banda dels vocabularis realitzats en col·laboració amb altres organismes i institucions i d'un gran nombre de revisions de treballs aliens, en aquest període han sortit, de les oficines de TERMIGAL, obres com ara el *Dicionario galego da televisión* (2005), el *Dicionario galego de recursos humanos* (2010), el *Dicionario de bioloxía galego-castelán-anglés* (2010) i el *Dicionario de alimentación e restauración (galego-castelán-anglés)* (2012) (Premi Gourmand de professionals el 2013).

Dins de TERMIGAL duu a terme la seva tasca la Comisión de Validación Terminolóxica, que es reuneix mensualment per validar grups de termes especialitzats, que es comuniquen posteriorment al Plenari de la RAG perquè els aprovi.



Malgrat el mandat del PGNL, TERMIGAL, que ha vist com creixia notablement la seva càrrega de treball, sobretot per la col·laboració en projectes externs i per la revisió de treballs realitzats per altres organismes, no només no ha augmentat els recursos, sinó que fins i tot ha vist com disminuïen com a conseqüència de la crisi econòmica.

El Servizo de Normalización Lingüística (SNL) de la Universidade de Santiago de Compostela (USC)

Particularment lloable és l'esforç realitzat per aquest Servei, que treballa en l'elaboració de lèxics i vocabularis, en la resolució de dubtes i consultes puntuals, i en la compilació i la difusió dels productes ja elaborats.

En aquest servei s'han dut a terme en aquest període treballs de terminologia sistemàtica centrats especialment en l'àmbit de les ciències de la vida (*Vocabulario de medicina* i *Vocabulario da morfoloxía, anatomía e citoloxía veterinaria*), de la informàtica (*Termos esenciais de arquitectura de computadores*) i del dret, amb una col·lecció de termes essencials de dret mercantil, administratiu, civil, internacional, penal i constitucional.

A parer meu, la iniciativa més important ha estat la posada en marxa del Buscatermos, un recurs semblant al Cercaterm del TERMCAT, que consisteix en una base de dades de lliure accés a través d'Internet que permet consultar un corpus terminològic multilingüe —tot i que centrat en el lèxic gallec— de més de 160.000 registres. En aquesta base de dades s'hi han incorporat no només els vocabularis i els lèxics elaborats pel SNL de la USC, sinó també un nombre abundant de diccionaris i vocabularis terminològics de procedències diverses. El Buscatermos presenta com a valor afegit una marca de fiabilitat de cada

terme, en funció de les característiques de la font en què s'ha recollit.

Una altra iniciativa interessant d'aquest Servei de la USC és *Un idioma preciso*, una col·lecció d'estudis breus en què s'analitzen conceptes d'una àrea d'especialitat per als quals encara no hi ha fixada una forma estable o per als quals s'ha difós una denominació poc acceptada. En aquests estudis es proposen les denominacions que es consideren més adequades per al gallec, que són sotmeses a debat mitjançant un fòrum.

La Universidade de Vigo

A banda dels vocabularis presentats principalment com a projectes de final de llicenciatura o com a treballs finals de grau a la Facultat de Traducció, cal destacar les aportacions en l'elaboració i l'explotació de diversos corpus amb finalitat terminològica. En aquest sentit convé que ens referim a la Termoteca (<http://sli.uvigo.es/termoteca>), constituïda per una base de coneixements terminològics que es fonamenta en un corpus textual de registres especialitzats del gallec de més de trenta milions de paraules, format pel *Corpus Técnico do Galego* (<http://sli.uvigo.es/CTG>) i el *Corpus Lingüístico da Universidade de Vigo* (<http://sli.uvigo.es/CLUVI>).

La Universidade da Coruña

Al Servizo de Normalización Lingüística de la Universidade da Coruña es va promoure la realització d'una col·lecció de petits vocabularis de conceptes sense definicions, quasi tots bilingües gallec-castellà, tot i que n'hi ha que incorporen equivalents en una altra llengua, amb un enfocament eminentment pràctic, i que abasten un ampli ventall d'especialitats: arquitectura; biblio-

teconomia i documentació; biologia; camins, canals i ports; ciències de l'educació; comunicació audiovisual; construcció naval; esports; dret; economia; electrònica i electricitat; infermeria, podologia, fisioteràpia; enginyeria i disseny industrial; estadística; física i química; informàtica; lingüística informàtica; matemàtiques; navegació i transport marítim; relacions laborals.

El desenvolupament de grans projectes cooperatius

Una característica de la terminologia gallega d'aquests darrers anys és la posada en marxa per primera vegada a la història de grans projectes cooperatius en què participa un gran nombre de persones. En són un bon exemple el DIGATIC i el DIXURI.

El DIGATIC, diccionari gallec de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), va ser impulsat per l'Asociación de Enxeñeiros de Telecomunicacións de Galicia, el Colexio de Enxeñeiros de Telecomunicacións de Galicia, l'Escola Técnica Superior de Enxeñeiros de Telecomunicacións de la Universidade de Vigo i la Real Academia Galega, a través de TERMIGAL, i hi van participar trenta especialistes (tecnòlegs de les TIC, dissenyadors d'aplicacions, docents, lexicògrafs, etc.), que des de novembre del 2008 tracten de dotar la llengua gallega de la terminologia necessària en el camp de les TIC.

El *Dicionario Xurídico Galego* (DIXURI) recull els conceptes essencials del dret, informació crítica sobre la legislació vigent a Espanya i, de manera especial, termes i institucions pròpies del dret civil de Galícia. L'obra ha estat redactada per cent vint autors, organitzats en les àrees de dret administratiu, dret civil comú i de Galícia, dret del treball i de la seguretat social, financer i tributari, internacional, mercantil, notarial i registral, penal, processal i teoria del dret i dret constitucional. Aquesta obra va suposar un pas decisiu per a l'estandardització de la terminologia del dret en gallec.

La participació en projectes terminogràfics internacionals

En els darrers anys la llengua gallega és present en un gran nombre de projectes terminogràfics internacionals, entre els quals mereixen una menció especial els promoguts per la xarxa Realiter, com ara: *Vocabulario panlatino de desenvolvimento sustentable*; *Terminoloxía de xestión da calidade*; *Vocabulario panlatino da bicicleta*; *Léxico panlatino do cambio climático*; *Vocabulario panlatino da difusión e da distribución do libro*; *Vocabulario panlatino da gripe aviaria*; *Léxico panlatino de biotecnoloxía*; *Léxico panlatino de bioética*; *Léxico panlatino de carretillas de almacenamento industrial*; *Léxico panlatino da xeomática*, etc.

La terminologia gallega i els col·lectius de localització de programari lliure

Cal fer un reconeixement als col·lectius de base que duen a terme un treball importantíssim en la localització de programari lliure cap al gallec i fan importants aportacions pràctiques en l'àmbit terminològic. Mereix una atenció especial el col·lectiu Trasno, constituït actualment com a associació, que té entre les seves finalitats compilar, elaborar i fixar un estàndard coherent de terminologia en llengua gallega en el camp de les noves tecnologies, i que ja ha ofert força fruits a la terminologia gallega de les TIC.

Com a conclusió

Podem dir que una de les característiques de la terminologia en llengua gallega és el seu policentrisme. Tot i que hi hagi un servei oficial de terminologia científicotècnica (TERMIGAL) amb participació de la RAG i de la Xunta de Galicia, on desenvolupa la seva activitat la Comissió de Validació Terminològica, hi ha altres centres amb una activitat terminogràfica lloable. Això, que alguns veuen com un inconvenient, és al meu parer una fortalesa, sempre que hi hagi la corresponent coordinació i el sotmetiment dels termes al criteri de la Comissió de Validació que depèn de la Real Academia Galega per garantir la fiabilitat i la coherència exigible en la proposta terminològica. Les llengües d'especialitat disposen d'una terminologia en llengua gallega cada cop més exhaustiva i més precisa, encara que hi hagi àrees força deficitàries. Esperem que aquesta llacuna sigui coberta, en bona mesura, amb un projecte que tot just fa les primeres passes, promogut per TERMIGAL i per l'Academia Galega das Ciencias, que durà com a títol genèric global *Dicionario galego das ciencias*, en què s'establirà progressivament la terminologia de cada àrea científica.

Des del punt de vista institucional, estem molt lluny de complir els mandats del Pla General de Normalització de la Llengua Gallega, i d'aconseguir l'objectiu que la utilització de la llengua gallega no suposi en el pla terminològic un esforç suplementari per a qui exerceix aquest dret. I és necessari un esforç del govern gallec sobretot en dos punts:

- Dotar TERMIGAL dels recursos humans i materials necessaris per poder cobrir d'una manera eficient les funcions que té encomanades i perquè la Comissió de Validació pugui dinamitzar el seu treball.
- Reforçar els mitjans per a una difusió i una implantació eficaces de la terminologia normalitzada, perquè la terminologia generada no serveix de res si no arriba amb fluïdesa als seus usuaris potencials. ✿

Traducció de TERMINÀLIA



QUIRION, Jean; DEPECKER, Loïc; ROUSSEAU, Louis-Jean (ed.) (2013)
Dans tous les sens du terme
 Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa.
 179 p. ISBN 978-2-7603-2052-9

Si a l'extraterrestre de visió neta i pura que tantes vegades s'ha utilitzat com a metàfora per al·ludir a alguns assumptes lingüístics li fésim explicar les seves impressions sobre els estudis, els tractats, els articles i les conferències que ha llegit al voltant de la terminologia, possiblement ens plantejaria una situació bastant més senzilla del que ens pot semblar als qui tenim una visió en part velada perquè ens dediquem a assumptes relacionats amb aquesta disciplina. Però potser no és necessari anar tan lluny i n'hi ha prou d'ensenyar aquesta producció a qui es dedica a àmbits de coneixement molt allunyats del nostre perquè arribi a una conclusió força semblant a la de l'extraterrestre.

Fernando Pessoa, en un dels seus escrits, deia que «la civilització és la creació d'estímuls amb un excés constantment progressiu sobre la nostra capacitat de reaccionar-hi». Si seguim parafrasejant l'escriptor portuguès sembla que els qui treballem en terminologia haguem arribat al cim de la civilització per haver trobat l'antídote contra els estímuls que excedeixen la nostra capacitat de reacció. O com a mínim és molt possible que fos això el que ens diria el nostre amic extraterrestre. Perquè el que hem vist en els últims anys és que hi ha molt poques coses noves, molt pocs estímuls que encadenin un camí de renovació, que proporcionin una nova vida a aquest àmbit del coneixement.

Davant d'aquesta perspectiva qualsevol descobriment pot resultar encoratjador. I molt més la publicació d'un llibre com *Dans tous les sens du terme*, en què els seus editors, J. Quirion, L. Depecker i L.-J. Rousseau, ens prometen el panorama d'una disciplina en evolució.

La pregunta que ens fem, que ens hem estat fent a mesura que llegíem determinats capítols del llibre, és on és aquesta evolució, on s'amaga, que no hem estat capaços de veure-la entremig de moltes pàgines dedicades a dir el que ja hem llegit en moltes altres ocasions.

Perquè sembla que la terminologia és un àmbit en el qual qui es dedica a estudiar-la no arriba a creure's realment —encara i a aquestes alçades— que es troba en una disciplina autònoma, i necessita una vegada i una altra buscar noves orientacions que la justifiquin, que li atorguin aquest caràcter propi que no creu que té. És un àmbit en què apareix una vegada i una altra aquest complex de fill il·legítim que necessita al·ludir constantment al pare que no el reconeix, aquesta actitud del convers que, en el seu afany d'integració en la societat d'acollida, intenta allunyar qualsevol dubte sobre la seva adscripció inequívoca a aquesta societat.

Contínuament (i aquest llibre n'és un bon exemple) assistim a esdeveniments i llegim articles en què abans d'exposar el fruit d'una recerca o d'una reflexió profunda (que n'hi ha) es fa un examen dels principis de la terminologia, s'al·ludeix insistentment als inicis de la disciplina, es tornen a escriure línies i línies repetint unes dades que hem sentit massa vegades, fet que suposa una pèrdua de temps, esforços i paper. No podríem contagiar-nos del que passa en altres disciplines i fer d'una vegada aquesta volta de rosca de més, tan necessària, per traspasar la frontera de la justificació?

Assumim la complexitat de la terminologia, les seves característiques, ja prou ben definides en grans estudis que són pilars d'aquesta disciplina, anem cap endavant i deixem-la créixer en el seu propi camí. Un camí en què lògicament hi ha escoles, diferents corrents de pensament, però la diversitat i la dissensió sempre han format part del pensament científic; molt apartades del sentir acomodaticí d'un coneixement que no aconsegueix desancorar-se del passat, en són l'essència.

Darrere d'aquestes consideracions em vull permetre, igual que Javier Sampedro no fa gaire en la ressenya d'un llibre de Nicholas Wade, no només de recomanar el llibre sinó també d'assenyalar un camí per llegir-lo. Proposo desembarassar-nos en cada capítol de totes

aquestes línies que sonen a justificació, i després continuar «sin escándalo, dejando en suspenso el dogma recibido, inclinando la cabeza en el ángulo adecuado para entender el argumento del otro».

En aquesta línia, estarem oberts per rebre dos articles que suposen dos esforços per situar les coses en el seu lloc just, per marcar aquests punts d'inflexió a partir dels quals es pot seguir avançant. D'una banda, l'article en què M. Teresa Cabré assenyala fites i referents de la terminologia en el moment actual, i en què, des d'una perspectiva integradora, fa una proposta de síntesi de les quatre aproximacions crítiques a la terminologia tradicional, que des del seu punt de vista són les més representatives: la socioterminològica de Gaudin, la sociolingüístico-cognitiva de Temmerman, la comunicativa de Cabré i la cultural de Diki-Kidiri. I, de l'altra, l'article de L.-J. Rousseau, en què es consideren des d'una orientació eminentment pràctica els reptes que la nova metodologia terminològica té per respondre a una teoria terminològica amb plantejaments innovadors en aspectes crucials com ara la normalització o la variació. El camí se'ns mostra des del mateix moment en què, en el cas de Cabré, s'assumeix que la seva proposta és només per a una de les cares d'aquest terme polièdric estudiat per aquesta autora, en una visió complementària i mai excloent, que no nega les altres. En el cas de Rousseau, es presenta una proposta oberta des del treball terminològic cap als grups humans a qui afecta.

En un altre article L. Depecker aposta per una línia necessària d'obertura des d'unes apreciacions tradicionals sobre la terminologia cap a una dimensió social i cultural que està bé de recordar i assumir. Tot i això, ens pot arribar a confondre el fet que hagi optat per posar noms nous a aspectes que ja han estat estudiats en altres ocasions. Els ecos no al·ludits de Georges Matoré en aquests termes testimonis d'una època i una societat, i els de Pierre Bourdieu en parlar de representacions serveixen per donar força a aquesta concepció.

La nostra lectura oberta ens permet contemplar també un article com el de Christopher Roche sobre la modelització dels conceptes, assenyat en l'orientació, ben documentat, científicament adequat i aclaridor, però en el qual sembla que fa voltes per idees per les quals altres i ell mateix ja han transitat en múltiples vegades, en un afany de separar els termes d'una dimensió lingüística que els és inherent.

D'altra banda, l'article d'Anila Angjeli es fixa en les relacions entre terminologia i documentació, sobre les quals s'ha insistit tantes vegades, i ho fa des d'una

versió reduïda de la terminologia, centrada en la normalització, que oblida molts anys de recerca i moltes reticències vençudes per assumir l'existència de la variació.

No obstant això, és veritat que en el fons de qual-sevol aproximació a la terminologia hi ha el vessant normalitzador. Un punt de partida per al primer dels tres articles metodològics que hi ha en el llibre, el d'Amor Montané i M. T. Cabré. En aquest article es dóna compte d'una metodologia per al seguiment de la implantació dels termes normalitzats, i es mostren els resultats aconseguits amb aquesta experimentació. Llàstima que l'espai reduït, utilitzat sobretot per mostrar les dades, no permet veure tot el rerefons teòric i les conclusions interessants que sens dubte se'n deriven. Són anàlisis com aquesta les que ens han de mostrar si la normalització terminològica es duu a terme adequadament o si, per contra, s'ha de replantejar tota la metodologia normalitzadora perquè l'índex d'èxit sigui més significatiu.

L'article de Caroline Barrière, el segon dels metodològics, constitueix sens dubte una de les millors apostes del llibre per anar endavant, per transcendir la metodologia tradicional de la terminologia i apuntar cap a les accions relacionades amb les indústries de la llengua. En aquest text es fa un repàs dels problemes fonamentals que sorgeixen en els intents d'automatització de les tasques a les quals s'enfronta el treball terminològic, i es proporciona una relació molt completa de les línies cap a on es pot adreçar, en el futur, la recerca sobre aquest camp.

Finalment, l'article de Laurence Kister i Évelyne Jacquey fa un acostament a un experiment de detecció automàtica dels trets semàntics que es concreten en l'oposició concret/abstracte. És un tema que pot semblar restringit, però que, com en molts d'altres, planteja operacions bàsiques molt importants, ja que sobre aquestes operacions es poden sostenir anàlisis de més gruix.

Veiem, per tant, que en el llibre s'hi poden trobar força més esclatxes de les que pensàvem en un principi, moltes portes que es poden seguir obrint. Si ho fan cap enfora, es podrà ampliar el conjunt d'estímul que ens fa gaudir d'una terminologia realment en evolució.

JOAQUÍN GARCÍA PALACIOS
Departament de Traducció i Interpretació
Universidad de Salamanca
Traducció de TERMINÀLIA



TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2015). *Diccionari de llengües del món* [en línia]. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia. (Diccionaris en Línia) <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/130/>

La xifra amb la qual es prova de reflectir el nombre de llengües que, actualment, hi ha al món presenta una oscil·lació comparable a les oscil·lacions numèriques que es refereixen als assistents a manifestacions. En el segon cas la variabilitat, a més de les dificultats de copsar valors exactes, també depèn de les diferències polítiques entre els observadors. Amb relació a les llengües, encara que el factor polític també hi incideix, les causes de les distintes apreciacions són unes altres. Sovint trobam que, amb la voluntat de mostrar objectivitat, se sol donar unes xifres que indiquen un ventall generós entre 3.000 i 6.500 llengües. *Ethnologue. Languages of the world*, però, té catalogades 7.102 llengües vives [consulta 18/08/2015], de les quals al voltant de 2.500 tenen una pervivència problemàtica o ja es poden considerar moribundes. 7.102 és una xifra prou precisa; així i tot, no es pot afirmar que sigui exhaustiva ni assegura la inexistència de duplicacions.

Les dificultats a l'hora d'establir la xifra total de llengües vives provenen de causes múltiples: a) la difícil localització per als observadors «occidentals» de determinades llengües per la ubicació territorial i pel reduït abast numèric (a *Ethnologue*, per exemple, hi ha catalogades prop de 700 llengües que no arriben al centenar de parlants nadius); b) el caràcter difús de les fronteres entre llengües que, sense solució de continuïtat, permeten passar imperceptiblement de forma gradual d'una llengua a una altra; c) la diferència de criteris a l'hora de determinar quan s'ha de parlar de llengües diferents i no de varietats de la mateixa llengua; d) la diversitat de denominacions amb què els parlants poden referir-se a una mateixa realitat lingüística; e) la gradació de percepcions dels parlants relatives a la filiació de la seva llengua i a l'acceptació de noms unitaris; f) la interferència de les decisions polítiques imposades sobre els criteris exclusivament lingüístics a l'hora de reconèixer parlars com a formes de la mateixa llengua o com a llengües diferents; g) la variació diacrònica que, en aquest sentit, es pot produir i que pot incidir en l'etiquetatge i la denominació de les llengües. Molts

d'aquests factors, als catalanoparlants, ens són fàcilment comprensibles, perquè els podem veure actuant sobre la percepció d'integritat de la llengua catalana, però de cap manera podem considerar que siguin una característica privativa de la nostra realitat sociolingüística.

El *Diccionari de les llengües del món* s'endinsa, assumint tots els riscos que suposa, en aquesta realitat amb la voluntat de servir de guia a tots els qui vulguin orientar-se en aquest món, tant si són especialistes en llengües com si són divulgadors, comunicadors, estudiants o simplement persones que hi estan interessades. Cal tenir en compte que una part relativament considerable d'aquesta diversitat s'ha instal·lat —mitjançant sobretot els moviments migratoris— en els territoris de parla catalana, com recullen diversos estudis publicats.

El *Diccionari* va néixer com un projecte de *Lingua-món* – Casa de les Llengües i ha estat continuat pel TERMCAT. Que l'edició sigui en línia ha permès que, sense ser un treball que els responsables donin per tancat, ja estigui a disposició del públic des de finals de febrer d'enguany.

En total recull informació sobre 1.264 llengües (un 17,8 % de les llengües catalogades per *Ethnologue*). El recull de llengües pretén ser exhaustiu pel que fa a les llengües europees i de la costa mediterrània i a les que avui són presents al Principat com a resultat de l'aportació feta per la població immigrada. Les altres llengües hi tenen una presència menys exhaustiva.

La informació que ens ofereix el *Diccionari* és, d'una banda, un reflex clar de la complexitat que presenta la filiació i les denominacions de les llengües i, de l'altra, del mètode que utilitza el TERMCAT en els seus treballs terminològics.

Alhora que s'hi pot fer la consulta a partir del nom de cada llengua, també s'hi pot accedir fent la cerca a partir dels estats. Hi apareix el nom en català que el TERMCAT considera principal (en alguns casos són més d'un) i a continuació els noms complementaris, però que haurien de ser considerats secundaris. La di-

menació de la complexitat es manifesta en veure que si, com hem dit, hi ha 1.264 llengües catalogades, les denominacions arriben a 4.211. Només per aquesta correspondència entre denominacions diferents i realitats lingüístiques ja és d'una gran utilitat poder recórrer al *Diccionari*, sobretot per a professionals de l'acollida de la immigració, mestres, mediadors socials, l'Administració pública...

A més, hi ha el nom o noms en la llengua original (en l'alfabet propi o en el llatí i, de vegades, amb la transcripció fonètica corresponent) i en divuit més, que s'utilitzen com a llengües de referència i que pertanyen a grups diferents (àrab, xinès, suahili, guaraní, japonès, basc, anglès, rus, castellà...).

Al costat d'aquestes informacions sobre els noms, n'hi ha d'altres també d'interès, encara que actualment no abasten totes les llengües catalogades. Entre aquestes altres informacions hi podem trobar el sistema de numeració emprat (aràbic, devanagari, tibetà, xinès...), el sistema d'escriptura (alfabet llatí, ciríl·lic, georgià, caràcters xinesos, kana...) o la filiació de la llengua

(família, subfamília, grup...). També hi ha informació sobre la localització geogràfica, la implantació, la situació sociolingüística, l'origen...

El *Diccionari de les llengües del món* és un treball d'una gran utilitat per als estudiosos i professionals relacionats amb la recerca en diversitat lingüística, però també ho és per a totes les persones que estan en contacte, ja sigui per l'activitat laboral o per simple veïnatge, amb la població nouvinguda. El coneixement, encara que només pugui ser molt superficial, sobre les pertinences i identitats lingüístiques dels altres permet, a més de conèixer millor la nostra, facilitar conductes favorables a trobar l'equilibri necessari entre la diversitat lingüística i el manteniment de les llengües de les comunitats lingüístiques en el propi territori. El *Diccionari* hi pot contribuir.

JOAN MELIÀ GARÍ
Departament de Filologia Catalana
i Lingüística General
Universitat de les Illes Balears

El Diccionari de criteris terminològics del TERMCAT: què és i per fer què?



Introducció

L'octubre del 2014 el TERMCAT va publicar en la seva pàgina de diccionaris en línia el *Diccionari de criteris terminològics*, un diccionari que, com indica el nom, permet consultar tota mena de criteris terminològics (en aquests moments, més de dos-cents) que el TERMCAT ha elaborat i elabora com a part de la seva activitat terminològica. Es tracta, a més, d'un diccionari d'actualització mensual, que cada principi de mes incorpora nous criteris.

Un fet així, més aviat poc habitual, dóna peu a una pregunta inicial òbvia: quina utilitat pot tenir (si és que en té cap) recollir un grapat de criteris en un diccionari? És la mateixa pregunta que es deu plantejar qualsevol usuari el primer cop que hi accedeix, no del tot segur de no enfrontar-se a una extravagància o una diversió només apta per a lingüistes.

Tanmateix, la resposta a aquesta pregunta (que implica també plantejar-se la naturalesa dels criteris i, fins i tot, l'essència mateixa dels diccionaris) justificaria de manera general els diccionaris de criteris, però no aquest diccionari de criteris: per avaluar aquest diccionari en concret, és imprescindible saber com és, a qui s'adreça i quina recepció ha tingut. Tot això és el que procurarem anar desgranant al llarg de l'article.

Per què cal un diccionari de criteris?

Cada vegada és més freqüent que organismes que es dediquen a la terminologia posin a disposició dels usuaris tant fitxes de termes com documents de criteris de naturalesa justificativa o sistemàtica. Fins al punt que l'elaboració i la publicació de criteris ja es poden considerar integrades en l'activitat habitual d'un quants centres terminològics.

Hi ha dos grans motius que avalen aquesta importància creixent dels criteris: d'una banda, la seva potència, ja que permeten cobrir amb un sol document l'espai que altrament haurien de cobrir una multitud de fitxes de termes; de l'altra, la nova concepció de l'usuari, que ja no és percebut com un subjecte passiu receptor de solucions sinó com un subjecte actiu que necessita eines, a més de solucions, per arreglar-se al seu gust l'habitatge propi i fins i tot per intervenir en el diàleg sobre l'edifici terminològic general.

Però què és ben bé un criteri? I què se'n fa, dels criteris, un cop publicats?

Què és un criteri terminològic?

Segons el diccionari normatiu, els criteris són normes que ens permeten jutjar una cosa. Amb una definició tan àmplia, no és sorprenent que, fora de les pàgines del dicci-

onari, els criteris puguin adoptar les concrecions més diverses, en una mena de desfilada de compar- ses de carnaval: a Internet trobem criteris de divisibilitat, d'avaluació, de correcció, d'honoraris, de decisió, lingüístics, del comerç just, del Renaixement, etc. Delimitem-ho, doncs. Perquè una norma ens permeti jutjar, tal com reclama el diccionari, és imprescindible que faci explícita l'argumentació en què es basa (a diferència de la simple norma o de la instrucció). L'argumentació és el que permet a l'usuari determinar si un criteri és adequat al seu cas o a la seva visió del problema i, per tant, si li convé acollir-s'hi o bé si no li resulta útil.

En l'àmbit de la terminologia, entenem els criteris com les normes argumentades que ens guien per l'activitat terminològica com a tal, tant si són vàlides per a tots els àmbits (per exemple, l'ús del guionet en els compostos), com si són específiques d'un àmbit determinat (per exemple, el tractament dels noms científics en biologia); i tant si afecten la producció del discurs especialitzat (per exemple, la millor manera de traduir l'adjectiu anglès *smart*), com si afecten la codificació que en fan els terminòlegs (per exemple, com es poden recollir les fórmules en la fitxa d'una substància química).

A efectes pràctics, al TERMCAT considerem criteris els raonaments

que sobrepassen l'abast d'una fitxa de terme, sigui perquè tenen un valor transversal (afecten tots els termes que comparteixen un mateix tret), sigui perquè no poden ser inclosos en els camps previstos (per exemple, quan justifiquen la tria d'una forma concreta en detriment d'una altra també documentada). Aquesta mena de raonaments són resultat de l'activitat habitual del Centre en els àmbits de la normalització de termes, l'elaboració de productes sectorials, l'atenció a les consultes rebudes i també l'estudi metodològic dels nostres termes públics.

Això implica que considerem criteris textos de naturalesa ben diversa: qüestions metodològiques per a l'elaboració de diccionaris terminològics (per exemple, el tractament de les marques comercials); qüestions metodològiques d'àmbits concrets (per exemple, la creació en biologia de noms d'espècie catalans); qüestions lingüístiques lligades a l'ús terminològic (per exemple, els calcs); termes puntuals amb dubtes denominatius (per exemple, la discussió sobre *apoderament* o *empoderament*), o termes puntuals que pertanyen a una sèrie (per exemple, els noms dels diversos estats de la mar segons l'escala de Douglas).

Com s'arxiven els criteris?

Ara bé, així com les fitxes de termes es poden anar disposant en un o més repositoris amb un format convencional de diccionari, què se n'ha de fer dels criteris passada la novetat? En general, aquests documents solen publicar-se en una pàgina web dels organismes (complets, resums o en forma d'enllaç), per assegurar-ne la visibilitat. Tanmateix, la mateixa generació de nous criteris —necessària i encomiable— va postergant els criteris anteriors fins a fer-los pràcticament invisibles. Atesa aquesta nul·la visibilitat, cal preocupar-se de mantenir-los actu-

alitzats? Probablement sí, però, per contra, l'experiència ens indica que sovint no s'hi apliquen correccions i matisacions posteriors, o bé perquè es considera que els usuaris no hi accediran o bé perquè ni tan sols els seus mateixos autors els tenen presents.

La solució més evident a aquest problema és la generació d'un repositori en què els criteris estiguin indexats per paraules clau o per temes (per evitar donar un pes massa gran a articles, preposicions, etc.). Tanmateix, aquesta solució té almenys tres grans inconvenients:

- Ofereix poques vies d'accés al document (només les etiquetes que se'ls hagin atribuït i potser cerques genèriques en el camp de text).
- Segrega els criteris de la resta de producció terminològica, malgrat que la interrelació és evident i malgrat que això pot provocar desinformació.
- Sol portar a redactar de manera força lliure la informació. Això, que en una primera versió permet lligar el criteri a l'actualitat, donar-li un to acordat al tema o dotar-lo d'una originalitat que cridi l'atenció, pot dificultar l'extracció ràpida d'informació en lectures posteriors.

Davant d'aquests inconvenients, l'alternativa triada en el cas del TERMCAT ha estat radicalment diferent: reconvertir els documents de criteri al format d'una fitxa de terme i allotjar-los en un diccionari. És una solució que resol tots els inconvenients abans mencionats però que, per contra, exigeix una dedicació més gran (reconversió de cada criteri, compromís d'actualització, establiment de lligams entre fitxes). I, sobretot, és una solució que exigeix reflexionar sobre l'essència mateixa dels diccionaris: què és un diccionari i quins requisits ha de complir un repositori de criteris per ser considerat un diccionari.

Què és un diccionari?

Fins fa relativament poc, un diccionari era una col·lecció de paraules aïllades que es presentaven acompanyades d'una explicació i disposades segons un ordre convencional, quasi sempre alfabètic. A la pràctica, una obra de consulta que, a mesura que s'hi acumulaven anys i àcars, s'assemblava cada vegada més a una col·lecció entomològica de criatures exànimes, capaç de provocar, a parts iguals, fascinació i aversió. Tractés del que tractés (llengua general, tecnicismes, manlleus, dialectalismes), l'efecte d'objecte sagrat i, al cap del temps, d'eina feixuga i desfasada era inevitable.

Això fins fa relativament poc. Perquè la irrupció de la informàtica, que va provocar un canvi profundíssim en tots els àmbits de la vida, també va tenir efecte sobre els diccionaris; en l'elaboració i la consulta, i també en l'estructura i fins en la concepció mateixa de què és un diccionari. Els diccionaris, ara, són un producte ben diferent i potencialment molt millor, des d'un punt de vista teòric i —si estan elaborats amb rigor— també des d'un punt de vista pràctic. Però quines són les principals diferències amb els diccionaris d'abans, a ulls d'un usuari?

En la forma, avui un diccionari (un diccionari electrònic) és bàsicament un cercador, per més que també pugui ser consultat en forma de llistat. És un menú de consulta que permet accedir al que es busca a partir de paràmetres molt diversos. Per exemple, la presència d'una seqüència lèxica en un camp de text concret (denominació, definició, exemples, informació complementària, etc.); la categoria lèxica; l'àrea temàtica o àmbit de referència, etc. Evidentment, perquè un cercador pugui portar a terme aquesta mena de cerques és imprescindible que la informació del diccionari en la base de dades que el conté estigui degudament

estructurada en camps o amb etiquetes singulars (a grans trets, en correspondència amb el marcatge tipogràfic que havien utilitzat els diccionaris en paper a l'interior dels articles).

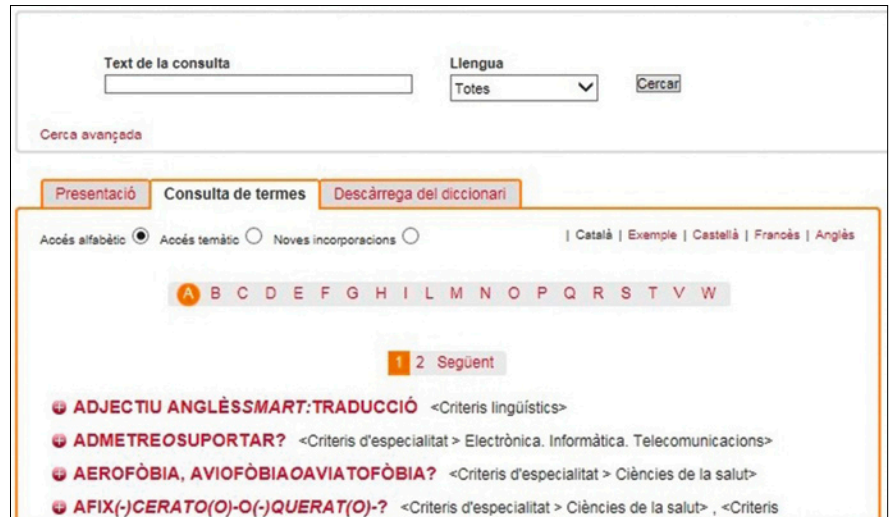
Pel que fa al contingut, els diccionaris ja no són patrimoni exclusiu dels lingüistes, si és que ho havien estat. A banda d'enciclopèdies i d'estudis terminològics (que sempre han estat de lingüistes i d'especialistes), ja fa temps que es poden trobar estructurats com un diccionari els ítems més disperss: marques de cotxes, substàncies farmacològiques, preguntes clau, pel·lícules, personatges d'una sèrie, conceptes bàsics d'una notícia, etc. L'únic requisit —com ja van entendre astutament els enciclopedistes fa molts anys— és saber determinar quines són les paraules clau més adients per accedir als blocs de coneixement oferts. Sobre aquesta base, la proliferació en molts recursos d'Internet del que podem entendre com a diccionaris és molt i molt destacable.

En resum, es pot afirmar que les enormes prestacions tecnològiques sobrevingudes i l'èxit conceptual de la seva estructura han transformat la pètria i a vegades immòbil concepció dels diccionaris en una simple qüestió de format. I un format, a més, potentíssim, capaç d'acollir, per exemple, una col·lecció de criteris.

Com és el Diccionari de criteris terminològics?

Estructura general

El Diccionari de criteris terminològics està integrat en la pàgina de diccionaris en línia del web del TERMCAT, que és la pàgina on s'ofereixen els productes que poden ser consultats específicament (a diferència del Cercaterm, que ofereix una consulta conjunta de múltiples productes).



D'acord amb l'estructura habitual en aquests productes del TERMCAT, doncs, l'usuari pot optar entre tres pestanyes diferents amb relació al diccionari: *Presentació*, *Consulta de termes* i *Descàrrega del diccionari*.

La *Consulta de termes* (per raons d'utilitat, la pestanya que s'obre en primer lloc quan l'usuari accedeix al diccionari) ofereix aquestes opcions:

a) *Quadres de cerca*: permeten configurar subconjunts no preestablerts de termes, sigui en cerca bàsica (per defecte) o en cerca avançada. La *Cerca bàsica* fa cerques dins del camp de la denominació en la llengua que es triï, mentre que la *Cerca avançada* pot fer cerques dins dels camps de la denominació, la definició o la nota, si es vol amb condicions sobre la llengua, la categoria lèxica o la jerarquia (terme principal, sinònim complementari, sigla, etc.).

b) *Llistats complets de termes*: permeten accedir al cos del diccionari, dividit en subconjunts de termes predeterminats, per mitjà d'un accés alfabètic, un accés temàtic o un llistat de noves incorporacions. L'*Accés alfabètic* ofereix un llistat de cadascuna de les llengües considerades de treball (català, exemple —agrupa els exemples en català—, castellà, francès i anglès); l'*Accés temàtic* ofereix totes les fitxes d'una mateixa àrea temàtica (Criteris d'especiali-

tat > Construcció, etc.; Criteris lingüístics; Criteris metodològics > Categoria lèxica, etc.), i les *Noves incorporacions* ofereixen un llistat de totes les fitxes incorporades durant el trimestre en curs.

En la pestanya *Presentació* s'exposen esquemàticament les característiques del producte, a partir dels punts «Què s'hi pot trobar?», «D'on vénen aquests criteris?» i «Com es fa la consulta?». A més, hi ha enllaços als documents *Introducció* (que exposa amb més deteniment les mateixes qüestions), *Arbre de camp* i *Crèdits*.

Finalment, la pestanya *Descàrrega del diccionari* remet de manera genèrica a un índex de tots els productes del TERMCAT que s'ofereixen en descàrrega lliure. (Cal dir que el Diccionari de criteris terminològics no hi figura, perquè aquesta opció està pensada per a la incorporació en memòries de traducció o usos similars, als quals no s'ajusten les característiques del diccionari.)

Microestructura

La decisió d'adaptar els documents de criteris a l'estructura d'una fitxa de terme va obligar a fer una anàlisi aprofundida dels camps i les possibilitats de la fitxa i, alhora, de les necessitats d'exposició i de consulta dels criteris. Com a resultat d'aquesta anàlisi, es va optar per donar un

GUIONET (2): ÚS EN DENOMINACIONS AMB ANTROPÒNIMS

GUIONET (2): ÚS EN DENOMINACIONS AMB ANTROPÒNIMS
 ex anèmia de Diamond-Blackfan (EXEMPLE d'antropònims de persones diferents), n f
 ex contracció de Braxton Hicks (EXEMPLE d'antropònim de la mateixa persona), n f
 ex lesió de Morel-Lavallée (EXEMPLE d'antropònim de la mateixa persona), n f
 ex proteïna de Bence Jones (EXEMPLE d'antropònim de la mateixa persona), n f

<Criteris lingüístics>

En les denominacions que aparentment contenen més d'un antropònim (nom propi de persona) sense cap conjunció que els uneixi, la utilització del guionet entre els diversos components depèn de si pertanyen a més d'una persona o a una de sola i també de la grafia en la llengua original:

(1) Si són antropònims que pertanyen a persones diferents, s'escriu un guionet entre els antropònims.
 Ex.: anèmia de Diamond-Blackfan [Els antropònims corresponen a Louis K. Diamond i Kenneth D. Blackfan]

(2) Si són antropònims compostos que pertanyen a la mateixa persona, cal atènyer-se a la llengua original:
 (2.1) En cas que en la llengua original s'escriguin sense guionet, també s'han d'escriure sense guionet.
 Ex. 1: contracció de Braxton Hicks [Es un antropònim que correspon a John Braxton Hicks]
 Ex. 2: proteïna de Bence Jones [Es un antropònim que correspon a Henry Bence Jones]
 (2.2) En cas que en la llengua original s'escriguin amb guionet, també s'han d'escriure amb guionet.
 Ex.: lesió de Morel-Lavallée [Es un antropònim que correspon a Victor Auguste François Morel-Lavallée]

Nota: Aquest criteri es complementa amb la fitxa GUIONET (1): ÚS EN COMPOSTOS MANLLEVATS.

b) Pel que fa als exemples, s'encapçalan amb la marca *ex* i s'indica entre parèntesis què exemplifiquen.

GUIONET (1): ÚS EN COMPOSTOS MANLLEVATS
ex agnus-dei (EXEMPLE de guionet en manlleus) n m

La definició es reserva per al cos del criteri: primer la proposta de solució al problema plantejat pel títol i, a continuació, l'argumentació, exemples, equivalents i el significat dels termes. És fonamental que la redacció sigui sintètica, clara i senzilla.

Tant *baixar* (verb transitiu, és una forma recollida en el diccionari normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans) com *descarregar* (verb transitiu, és una forma normalitzada pel Consell Supervisor del TERMCAT) es consideren formes adequades.

Els motius del Consell Supervisor del TERMCAT per a avalar *descarregar* com a sinònim de la forma normativa *baixar* són els següents:

(1) És una forma motivada des d'un punt de vista semàntic com a metàfora basada en la definició del diccionari normatiu («Treure (càrrega)»).

(2) Es documenta la sinonímia en l'ús (tot i que no en obres lexicogràfiques o terminogràfiques).

(3) Els especialistes consultats hi donen el vistiplau.

(4) Es documenten parelles anàlogues en castellà (*bajar* i *descargar*) i en portuguès (*baixar* i *descarregar*).

(5) Es documenta la formà anàloga a *descarregar* en italià (*scaricare*).

El verb *baixar*, o el verb *descarregar*, fa referència a l'acció de copiar programes, fitxers, etc. d'un ordinador remot a un ordinador local o a un altre dispositiu electrònic, generalment a través d'Internet.

tractament específic a cadascun dels camps públics d'una fitxa de terme, tal com exposem a continuació.

Pel que fa a l'atribució temàtica, els criteris es classifiquen en àrees temàtiques de naturalesa diferent i no excloents: *Criteris d'especialitat* (subdividits al seu torn en les grans àrees del Cercaterm: *Alimentació*, *Gastronomia*, *Arts*, *Ciències de la Terra*, *Ciències de la vida*, etc.), *Criteris lingüístics* i *Criteris metodològics* (subdividits al seu torn en els apartats de la fitxa terminològica del TERMCAT: categoria lèxica, definició, denominació, etc.).

El camp de denominació en llengua principal (la forma lingüística que encapçala la fitxa) es reserva per al títol del criteri, reescrit respecte al document original per fer-lo màximament informatiu i sintètic. A més:

a) Quan hi ha diverses fitxes sobre una mateixa qüestió, s'encapçalan igual tots els títols perquè l'ordre alfabètic els agrupi i es numeren de més generals a menys.

DENOMINACIÓ CATALANA D'ANIMALS (1): GENERALITATS
 DENOMINACIÓ CATALANA D'ANIMALS (2): SELECCIÓ DE FORMES
 DENOMINACIÓ CATALANA D'ANIMALS (3): CREACIÓ DE FORMES

b) Quan un criteri posa en qüestió la bondat de formes diverses, el títol les llista totes com una disjuntiva, situant davant la que es considera més adequada.

APODERAMENT O EMPODERAMENT?

El camp dels equivalents recull tant formes documentades en altres llengües com exemples del criteri exposat. Convé fer algunes observacions:

a) Les formes d'altres llengües indiquen al costat quina denominació catalana els correspon. Això facilita la interpretació de la fitxa i, alhora, dóna valor de diccionari bilingüe als índexs en altres llengües.

Exemple en una fitxa

MODE DE TRANSPORT O MITJÀ DE TRANSPORT?
 es medio de transporte (mitjà de transport)
 es modo de transporte (mode de transport)
 en mean of transport (mitjà de transport)
 en transport mode (mode de transport)

Exemple en l'índex anglès

m-learning (aprenentatge mòbil)
 macron (màcron)
 massive data (dades massives)
 mean of transport (mitjà de transport)
 media education (alfabetització mediàtica)
 mid note (nota del cor)

Finalment, es dedica el camp de la nota a aportar informació complementària, a indicar termes relacionats i fitxes que tracten sobre la mateixa qüestió i també a remetre l'usuari al document de criteri original (si pot ser, a una adreça web).

Nota: 1. Per a evitar pronúncies errònies dels manlleus que no es llegeixen segons les regles del català, el TERMCAT recorre a un codi de dues lletres al costat de l'entrada, entre claudàtors, que indica quina és la llengua d'origen, com a guia per a la pronúncia.
Ex.: FRANCÈS *brie* [fr]; ANGLÈS *plug and play* [en]; ITALIÀ *a cappella* [it]

Nota: 2. Aquest criteri es complementa amb les fitxes MANLLEUS (1): ÚS DE LA CURSIVA; MANLLEUS (2): FLEXIÓ DE PLURAL; MANLLEUS (3): GRAFIA D'ANTROPÒNIMS, i MANLLEUS (4): XENISMES.

Nota: 3. Podeu consultar el document de criteri original, *Manlleus: com es pronuncien?*, en l'apartat «L'apunt terminològic» del web del TERMCAT (http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologies/Apunts_Terminologies/220/).

A qui s'adreça el Diccionari de criteris terminològics?

La comercialització de qualsevol producte, de la classe que sigui, requereix una fase prèvia de determinar els destinataris que guï tant la definició de característiques i l'elaboració mateixa com la difusió que s'hi ha de donar. Més d'una fleca amb la persiana abaixada i més d'una gran novel·la fora d'època deploren l'absència d'una reflexió prèvia (i, alhora, uns quants casos d'articles fora de producció mostren que una reflexió prèvia tampoc és una garantia completa).

En el cas del Diccionari de criteris terminològics, es va pensar en dos perfils de destinataris: d'una banda, usuaris específics d'un àmbit, tant especialistes que volguessin resoldre dubtes concrets o generals del

seu camp d'especialitat com professionals del món de la llengua especialitzats en un àmbit determinat (per exemple, traductors d'especialitat); de l'altra, usuaris generalistes de tots els àmbits, és a dir professionals del món de la llengua que puntualment necessitessin pautes per a un camp concret o bé pautes generals per al tractament de les dades terminològiques.

Ara bé, és sabut que, a més del públic considerat diana, també cal preveure l'accés d'altres destinataris, empesos per la simple curiositat, el desig de formar-se o qualsevol altra circumstància, casualitat inclosa. Per arribar al públic diana, doncs, i alhora dotar l'accés de la màxima flexibilitat, s'han previst per a aquest producte dues sortides, com a diccionari independent i com a diccionari integrat al Cercaterm:

a) Com a diccionari independent, està inclòs en la pàgina de diccionaris en línia del web del TERMCAT, a l'apartat «Ciències humanes». Aquesta sortida (que és la que hem exposat fins ara) està pensada per a consultes avançades, ja que permet accedir de manera específica al producte i fer-hi totes les cerques que s'han exposat.

b) Com a diccionari del Cercaterm, està inclòs en les fitxes consultables per aquest cercador general. És una sortida pensada per a usuaris inespecífics que consulten un problema concret, per al qual poden obtenir com a resposta fitxes de termes i fitxes de criteris (amb l'encapçalament *O CRITERI* com a marca distintiva). Això configura el Cercaterm com un cercador únic de l'activitat terminològica global del TERMCAT.

Quina recepció ha tingut el Diccionari de criteris terminològics?

En art és gairebé un lloc comú afirmar que el sentit d'una obra està

determinat per la lectura dels receptors, més enllà del que l'artista hi hagi volgut expressar. De manera similar, l'avaluació d'un diccionari depèn tant de la seva qualitat intrínseca com de la recepció dels usuaris, perquè una recepció nul·la o dolenta implica que el diccionari no ha tingut cap repercussió sobre l'àmbit en què es volia inscriure. Com es valora, però, la recepció d'un diccionari?

En primer lloc, podem recórrer a una mesura qualitativa. De la publicació del Diccionari de criteris terminològics se'n van fer ressò entitats i recursos lligats a la terminologia (Associació Europea de Terminologia, *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia*) i a la llengua catalana (Consorci per a la Normalització Lingüística, Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, *Informcat* [Consell de Mallorca], Servei de Política Lingüística d'Andorra), i també entitats i recursos d'àmbits d'especialitat (*Ensenyant* [recursos didàctics], *El Butlletí de l'amic* [mitjans de comunicació], *Panacea* [associació de traductors Tremédica], etc.). Més important és l'oferta del diccionari com a enllaç considerat d'interès per al públic propi, que trobem en casos com el web Biblioteca i Informàtica de la Universitat Pompeu Fabra, el web dels col·legis d'advocats de Catalunya o la pàgina *Dizionario* lingüística del web *Lexicool* (www.lexicool.com). Finalment, també convé tenir en compte els comentaris rebuts, molt positius en general.

En segon lloc, podem recórrer a la recepció quantitativa que reflecteix el nombre de visites, gràcies a la seva naturalesa de recurs en línia. En aquest punt val la pena destacar que manté i fins supera el nombre de visites mitjà dels diccionaris en línia habituals del TERMCAT, fet prou remarcable tenint en compte que, pel seu mateix caràcter innovador, es podria considerar un producte de consulta complexa.

Conclusió

A l'inici ens demanàvem quina utilitat podia tenir un diccionari de criteris. No era una pregunta fútil ni retòrica, perquè, en cas de no tenir-ne cap, posaria en qüestió el sentit mateix del diccionari. Hem intentat respondre-hi exposant la transcendència dels criteris dintre del treball terminològic, argumentant els avantatges de donar-los un tractament de diccionari, explicant com s'ha fet l'adaptació en aquest cas concret i per a qui s'ha fet, i oferint una primera avaluació de la recepció que ha tingut.

És amb tots aquests elements a la mà que creiem que, més enllà de possibles mancances i punts millorables, el *Diccionari de criteris terminològics* representa una fita important en la manera de fer del TERMCAT. Perquè insereix definitivament els criteris en l'activitat terminològica, perquè fa una aportació nova al tractament ulterior que se'ls pot donar i perquè és una mostra de com es pot adequar una informació de tipus discursiu a un format analític. Des d'aquest últim punt de vista, es configura com un pas més per repensar el format d'èxit en què s'han convertit els diccionaris.

I quin és l'objectiu que persegueix? Doncs sobretot donar un servei millor als nostres usuaris, però també eixamplar la concepció de la terminologia i, en últim terme, dotar de vida les pobres paraules exànimes que es van empolsinant immòbils en els més bells diccionaris del passat.

JOAN REBAGLIATO NADAL
TERMCAT,
Centre de Terminologia

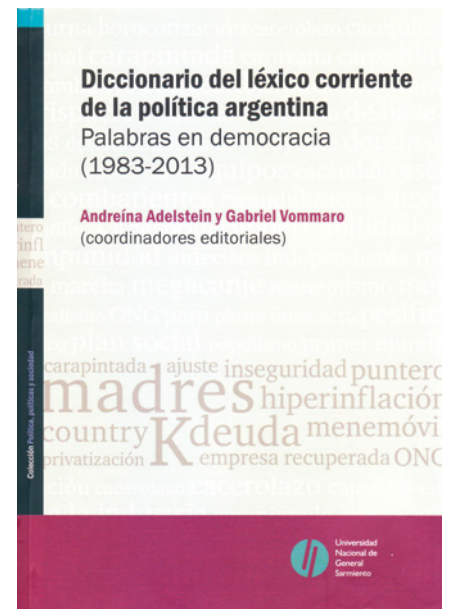
El lèxic polític i la lexicografia híbrida

El *Diccionario del léxico corriente de la política argentina. Palabras en democracia (1983-2013)* és una obra col·lectiva important i innovadora, coordinada per Andreína Adelstein i Gabriel Vommaro, publicada per l'editorial de la Universitat Nacional de General Sarmiento el 2014. L'obra és el resultat d'un projecte de recerca cofinançat per l'Agencia de Promoción Científica y Tecnológica de l'Argentina i la Universitat Nacional de General Sarmiento, en què va col·laborar un equip interdisciplinari format, d'una banda, per lexicògrafs i analistes del discurs i, de l'altra, per especialistes de diverses àrees de les ciències socials (economistes, historiadors, antropòlegs, politòlegs, sociòlegs, comunicòlegs). L'equip lexicogràfic responsable de l'edició de les entrades el formaven Victoria Boschioli, Andreína Adelstein, Marina Berri, Inés Kuguel, Julieta Straccia i Gabriela Krickeberg.

Aquest diccionari —que Andreína Adelstein caracteritza en la introducció com a selectiu i híbrid— s'enfronta a un desafiament d'envergadura: explicar i il·lustrar una porció del lèxic corrent dels argentins, que correspon a la vida política dels últims trenta anys en democràcia al país, és a dir, el lèxic polític que utilitzen i comprenen els ciutadans argentins en les seves interaccions quotidianes. Aquest lèxic s'ha seleccionat a partir de fonts documentals variades: diaris d'abast nacional (*La Nación*, *Clarín*, *Página 12*) i provincial (*El Día*, *El Litoral*) amb els seus diversos gèneres (editorial, cartes dels lectors, notícies); documents oficials, entrevistes personals, legislació, comunicats d'associacions civils, discursos públics i, en menor mesura, peces literàries i teatrals.

Luis Fernando Lara,¹ segurament el lexicògraf més destacat de l'àmbit

llatinoamericà, ha definit el diccionari com un dipòsit de l'experiència social manifestada en paraules —en lèxic. D'acord amb aquest autor, el valor del diccionari deriva de la capacitat de superar la memòria individual i concentrar així el patrimoni cultural de la comunitat. El lèxic d'una llengua—que és l'objecte de tot diccionari— s'ha definit com la suma de coneixements de què disposa una determinada societat o comunitat (Wichter, 1994).² És intrínsecament dinàmic, ja que és el component de la llengua que evidencia, de manera més diàfana, la creativitat lingüística dels parlants, motivada per la predisposició específicament humana al pensament i a la imaginació, de la qual deriven sempre noves necessitats comunicatives i expressives. El lèxic d'una llengua és dinàmic i variable en la dimensió diacrònica, fet que es manifesta en la creació de paraules noves (la neologia) i en els canvis semàntics (resemantització) de paraules preexistents; però també és variable si se'l considera exclusivament des de la perspectiva sincrònica. Per exemple, disposem de diversos significats segons les nostres competències o camps d'especialitat (*default* significa una cosa força diferent per a una persona corrent que per a un economista), però també segons les nostres creences, posicions ideològiques i actituds (per exemple, si pensem en un altre préstec del diccionari com *country*³). El lèxic de la política —que s'ha caracteritzat com a «paraula acció»— manifesta de manera exacerbada aquest caràcter variable, ja que, per definició, és constitutivament polèmic. La paraula política es caracteritza per una tensió permanent entre la funció referencial i la funció apel·lativa, a més de la presència freqüent del propòsit expressiu i fins i tot lúdic (per exemple, els vocables *pingüino*⁴ o *diputrucho*⁵ inclosos en el diccionari).



A més, com tothom sap, canvia de manera vertiginosa, fet que genera una vitalitat lingüística que en fa extremament difícil el registre i l'estudi lexicogràfic actualitzat (els significats dels mots tenen, molt sovint, caràcter provisor i fins i tot efímer).

El diccionari es planteja dues finalitats principals: explicar d'una manera comprensible per a un lector culte els usos de certs mots de la política recent que han impregnat el llenguatge quotidià, i servir de material de consulta útil en assignatures universitàries i per complementar recerques històriques o polítiques sobre el període. Es defineix com una obra de referència especialitzada, que consisteix en un estudi semàntic i discursiu de cent sis paraules testimoni, és a dir, unitats lèxiques que simbolitzen fets socio-culturals importants, que marquen una època i que sovint són neologismes, ja que se solen referir a canvis socials. Les cent sis paraules testimoni dels trenta anys de democràcia a l'Argentina s'han agafat a partir d'una periodització en cinc etapes de governs presidencials: Raúl Alfonsín (1983-1989), Carlos

Saúl Menem (1989-1999), Fernando de la Rúa i Eduardo Duhalde (1999-2003) i, reunits en un únic període, Néstor Kirchner (2003-2007) i Cristina Fernández de Kirchner (2007-2013). S'han tingut en compte diverses àrees del discurs quotidià de la política (sistemes de govern, actors i pràctiques, eleccions, protestes i demandes, drets humans, economia política, finances i crisis), amb un nombre similar de termes. Els criteris lingüístics per a la selecció han estat el caràcter neològic o la presència de variació semàntica al llarg del període. De fet, s'hi han inclòs més mots, ja que al final de cada article hi ha un conjunt de paraules associades amb el lema (derivades o de caràcter sinonímic).

El diccionari és, per tant, expressament selectiu: recull només una porció del lèxic d'aquests anys, seleccionada a partir dels criteris esmentats i també, com a dada innovadora, a partir d'una enquesta a especialistes en què es van recollir arguments per decidir quin tipus d'informació havia de reunir i descriure el diccionari. Els articles, impecables des del punt de vista formal, segueixen un patró regular, amb variacions menors segons el tipus de lema (*terme, neologisme, unitat resemantitzada*). Combinen l'explicació metalingüística i de la disciplina (definició, etimologia i, generalment, el primer registre escrit) i són d'extensió variable, encara que hi predomina clarament la informació extralingüística. En aquesta segona part dels articles s'expliciten els diferents sentits de la paraula, els desplaçaments i les vinculacions, presentats en ordre cronològic i, quan és pertinent, des de les diferents òptiques i posicions.

Quin tipus de diccionari tenim a les mans? La coordinadora de l'àrea de lingüística el descriu com un híbrid des del punt de vista del tipus d'informació que inclou (descripció lingüística i especialitzada) i un



© Sofia Morán

híbrid també des del punt de vista genèric: [La cursiva és nostra.]

No es un diccionario de lengua general, ni un diccionario terminológico, pero tampoco se trata de un diccionario enciclopédico. Constituye en realidad un diccionario híbrido en el que los artículos lexicográficos describen el uso de las voces, los significados que han tenido en el período considerado, los cambios de sentido según los distintos actores, las alternativas de denominación de los fenómenos relacionados y las palabras nuevas a las que han dado lugar y, a la vez, ofrecen un análisis de los fenómenos sociales y políticos que designan. En otras palabras, integran la dimensión del análisis de la realidad social que da sustento a la dimensión de descripción lingüística.

El artículo de este diccionario se distingue de los de otros diccionarios de ciencias sociales no sólo porque conjuga una proporción diferente la explicación metalingüística y la explicación disciplinar de fenómenos político-sociales, sino por el modo en que se integran la tarea novedosa de explicar propiedades lingüísticas de palabras testigo y la de ubicar histórica y conceptualmente los fenómenos designados por ellas. Se trata, así, de una variante entre los diccionarios sobre léxico político, que integra rasgos

prototípicos de géneros científicos de las ciencias sociales y humanas, como el ensayo y el artículo de investigación.

La intención es que este discurso lexicográfico, híbrido entre descripción lingüística y especializada, confluya en un acercamiento integrador, complejo y rico a lo que es la lengua.

A partir d'aquí, em voldria esplanar més sobre aquesta naturalesa híbrida, que considero que confereix a l'obra un caràcter original i també singular.

Considero que les paraules testimoni d'aquest diccionari manifesten també aquest híbridisme i amb un resultat summament interessant. Els lemes són de distinta procedència: en primer lloc, hi ha una proporció important de termes de dominis d'especialitat, com ara el camp de l'economia i la política. En segon lloc, hi ha paraules generals de la vida quotidiana —que podríem anomenar bàsiques— que s'han resemantitzat com a termes de la política, com ara *madres, abuelas, hijos, víctimas*, etc. Finalment, hi ha creacions lèxiques (neologismes) sobre la base de reconceptualitzacions d'ordre metafòric o metonímic, com ara *corralito, pingüino, fondos buitres, cueva, manzanera, carapintada, tractorazo*,

que són una demostració objectiva de com operen de manera conjunta la raó i la imaginació en la creativitat dels parlants. L'hibridisme de les paraules testimoni que descriu i explica aquest diccionari permet mostrar un tros de la vida —en vida— del lèxic dels argentins: la penetració del lèxic de les especialitats en la llengua corrent, però també l'ingrés del lèxic general —resemantitzat per l'activitat creativa dels parlants— en la comunicació especialitzada. Harald Weinrich (1988)⁶ ha afirmat que el tipus de diccionari que caracteritza la nostra època és el diccionari interdisciplinari, ja que el nostre temps està determinat per la condició científica o especialitzada. Aquest diccionari mostra la inclusió de les especialitats —la política, l'economia, la sociologia— en la vida corrent dels argentins.

Hi ha un segon aspecte sobre el qual em voldria aturar, que es relaciona també amb la condició d'híbrid. Luis F. Lara, en l'assaig clàssic ja citat, concep l'article de diccionari com un acte verbal, un acte performatiu del tipus pregunta-resposta, en què l'entrada o lema funciona com a interrogant i el conjunt d'informacions que segueixen l'entrada —en aquest cas lingüístiques i enciclopèdiques— són la resposta del lexicògraf o autor. Entre el lema i l'explicació hi ha una presumpció de veritat, que legitima el joc de pregunta i resposta: es tracta d'una veritat d'ordre social fonamentada en la memòria col·lectiva de la llengua. La gent creu en els diccionaris, hi acudeix amb la convicció que hi trobarà informació certa, ja que hi ha una espècie de contracte social compartit i una dimensió ètica en la tasca dels lexicògrafs que garanteix la veritat d'allò que es diu en la definició.

En aquesta veritat fonamentada socialment, em sembla que s'hi ha d'incloure una veritat d'ordre més bàsic que és de tipus analiticològic, ja que depèn de les condicions de veritat de la descripció lingüística

i afecta fonamentalment les bases del treball lexicogràfic: els lingüistes, amb les seves competències disciplinàries i les eines del seu art, expliciten les peculiaritats de formació de l'entrada, els significats, informen sobre l'origen etimològic i en documenten els usos.

Des d'un altre punt de vista, H. Weinrich analitza també un altre aspecte de la veritat dels diccionaris. Aquest autor subratlla la dimensió històrica de la veritat dels diccionaris: sosté amb raó que només es pot calibrar la veritat d'una obra lexicogràfica en relació amb l'època o el context històric de l'obra. En la seva periodització de la història dels diccionaris, caracteritza el cicle inicial corresponent al segle XVII com l'època dels diccionaris d'autoritats, orientats a legislar els bons usos per assolir l'objectiu superior de normalitzar les grans llengües europees, sobre la base de l'exemple dels escriptors consagrats. En aquest període, la veritat del diccionari era, sens dubte, la veritat d'autoritat. Hi ha una determinada congruència i correspondència entre la manera de fer un diccionari i el que es pot anomenar l'esperit de l'època. «Esa congruència es justamente la condición de que se pueda hablar de la verdad de un determinado diccionario o tipo de diccionario» (p. 79).

En el context d'aquesta anàlisi sorgeix la pregunta següent: es pot parlar de la veritat del lèxic polític? I, si la pregunta es contesta afirmativament, de quin tipus de veritat es tracta? N'hi ha prou de caracteritzar la veritat d'un diccionari del lèxic corrent de la política només en termes lingüístics, socials i històrics? Considero que s'hi podria afegir una altra dimensió de veritat a l'avaluació dels diccionaris: la que es podria anomenar veritat d'especialitat, és a dir, un tipus de veritat condicionada pel domini temàtic i l'*ethos* de l'àmbit de la disciplina. Crec que en l'elaboració dels arti-

cles d'un diccionari del lèxic polític hi intervé de manera central una veritat que es podria caracteritzar d'ordre argumentativo-comunicatiu. En què consisteix aquest tipus de veritat? És una veritat que es basa en la garantia de possibilitat del diàleg crític, una veritat de tipus argumentatiu, que exigeix la presentació dels diferents antecedents, posicions i arguments que de manera constitutiva estan presents en el que podem anomenar lluita per la paraula política. Per això, d'un diccionari d'aquest tipus se'n pot esperar que exposi les diferents conceptualitzacions, els diferents matisos segons les fonts i les perspectives involucrades.

Evidentment un aspecte crític de la veritat argumentativo-comunicativa opera de manera decisiva en l'inici de la tasca lexicogràfica, en la selecció de paraules testimoni, però és fonamental en tot el procés d'elaboració de l'article: clarament en el desenvolupament explicatiu de l'entrada, però també en la bibliografia recomanada per ampliar. En el cas de la composició de l'article lexicogràfic del diccionari comentat, la intuïció ingènua diria que aquesta veritat seria més fàcil d'aconseguir en els termes lligats a l'economia (*pesificación, convertibilidad, default*) i més difícil en el cas de noms abstractes, amb una forta càrrega històrica i ideològica (*democracia, republicanismo, privatización, populismo*). Tot i això també els noms generals bàsics —que han adquirit un sentit especialitzat en la pràctica política, com ara *madres, hijos, abuelas, víctimas*— o neologismes, com ara *desaparecidos*, tenen un gran pes ideològic i són un gran desafiament per a la tasca lexicogràfica que aspira a assolir la veritat argumentativo-comunicativa.

El valor de veritat dels articles del diccionari es pot relacionar amb l'hibridisme genèric que esmenta Adelstein en el seu text preliminar. Observats des de la perspectiva dels

gèneres a què es poden adscriure els cent sis articles, sorgeixen com a mínim dos models genèrics: d'una banda, textos que semblen un text enciclopèdic, amb esforç i aspiració a l'objectivitat intersubjectiva, que intenten presentar i escenificar des de diferents angles la paraula polèmica. De l'altra, hi ha articles que s'han d'adscriure a l'assaig d'opinió, en què —si bé s'hi exposen diferents posicionaments— els autors fan diverses interpretacions, les argumenten i es decanten per una tendència davant la paraula polèmica.

D'aquest hibridisme genèric i dels relatius valors de veritat se'n poden extreure també conclusions respecte de les funcions que aspira a cobrir el diccionari (recordem-les: explicar d'una manera comprensible per a un lector culte els usos de certs mots de la política recent que han impregnat el llenguatge quotidià; servir de material de consulta útil en assignatures universitàries i complementar recerques històri-

ques o polítiques sobre el període): els diferents articles i subgèneres del diccionari s'adapten, aleshores, de manera diferent a les funcions principals per a les quals es va concebre.

Per acabar m'agradaria destacar el que té menys visibilitat: la ingent, detallada i pacient tasca d'elaboració lexicogràfica i textual que hi ha darrere del text final —el diccionari—; el que ha quedat ocult, assequible només en els diferents esborranys intercanviats entre l'equip de lexicògrafs i especialistes. En aquests esborranys, que imagino que són riquíssims per a una recerca de la producció textual, hi han quedat els testimonis dels processos d'elaboració i composició de les entrades, és a dir, la successió dinàmica de formulacions i reformulacions, motivades per la necessitat d'anar resolent els problemes de diferent ordre —conceptual i formal— que sorgeixen en tot procés de composició textual i que, en aquest cas, el d'una pro-

ducció interdisciplinària, suposen un grau de dificultat més gran, un treball necessàriament ardu, signat per l'esforç d'intercomprensió i la negociació d'objectius i punts de vista determinats per la cultura i la perspectiva pròpia de cada disciplina. El que tenim a la vista és el producte d'aquest treball i podem dir que exhibeix una notable qualitat que es manifesta en la precisió de les descripcions lingüístiques, en la riquesa de les veus descrites, en els continguts i informacions que aporten les anàlisis dels especialistes i en les aportacions intel·ligents que s'ofereixen —des de diferents òptiques— per comprendre una etapa d'un enorme interès i d'una gran complexitat de la història i del lèxic polític argentins.

GUIOMAR ELENA CIAPUSCIO
Universidad de Buenos Aires
Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas (CONICET)
Traducció de TERMINÀLIA

Notes

1. LARA, Luis Fernando (1990). «El objeto diccionario». A: *Dimensiones de la lexicografía: A propósito del 'Diccionario del español de México'*. México: El Colegio de México, p. 21-38.
2. WICHTER, Sigurd (1994). *Experten- und Laienwortschätze: Umriss einer Lexikologie der Vertikalität*. Munic: Niemeyer.
3. En el diccionari que comentem s'explica inicialment així: «El término proviene de la expresión del inglés *country club* (club de campo) y alude de manera genérica a urbanizaciones que se caracterizan por estar delimitadas espacialmente con un cerco perimetral que las separa del entorno. Si bien tienen más antigüedad, en la Argentina estas propuestas urbanísticas proliferaron desde mediados de los años noventa [...]. Y más adelante: El uso del término *country* no tuvo solamente connotaciones positivas; a la luz de estos procesos de aislamiento asociados a este estilo de vida, surgieron utilizaciones que dieron cuenta de una mirada crítica» (p. 111).
4. «En el léxico común *pingüino* designa un animal característico de la fauna patagónica argentina, conocido como pájaro bobo. A partir de la candidatura de Néstor Kirchner a la presidencia de la Nación en 2003, se utiliza este término para referirse a su persona y a su entorno más cercano. Originalmente *pingüino* fue un término despectivo que utilizaron los opositores de Néstor Kirchner, posiblemente para identificarlo con este animal de actitud torpe: la asociación de la nariz aguileña y el saco, que solía usar cruzado o abierto, con los rasgos fisonómicos del animal podría, por analogía, caracterizarlo como un ser políticamente torpe, despojado de aquellas cualidades de distinción que le permitirían constituirse como autoridad política. A su vez, con este término se hacía referencia a su origen político patagónico» (p. 282).
5. «El término *diputrucho* es una palabra compuesta formada por *diputado* y *trucho*. En su uso cotidiano *trucho* significa 'falso', entre otros sentidos. La palabra *diputrucho* tuvo su origen el 26 de marzo de 1992 cuando el oficialismo de la Cámara de Diputados de la Nación, que respondía al entonces presidente Carlos Saúl Menem, aprobó la Ley de Privatización de la empresa Gas del Estado con el voto de un falso diputado, quien en realidad era un empleado del congreso» (p. 147).
6. WEINRICH, Harald (1988). «Plädoyer für ein interdisziplinäres Wörterbuch der deutschen Sprache». A: *Wege der Sprachkultur*. Munic: DTV, p. 61-82.

LINMITER, xarxa de llengües minoritàries llatines

DANIEL PRADO

Consultor

Red Mundial para la Diversidad Lingüística Maaya

TERMINÀLIA 12 (2015): 81-84 · DOI: 10.2436/20.2503.01.87

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica)

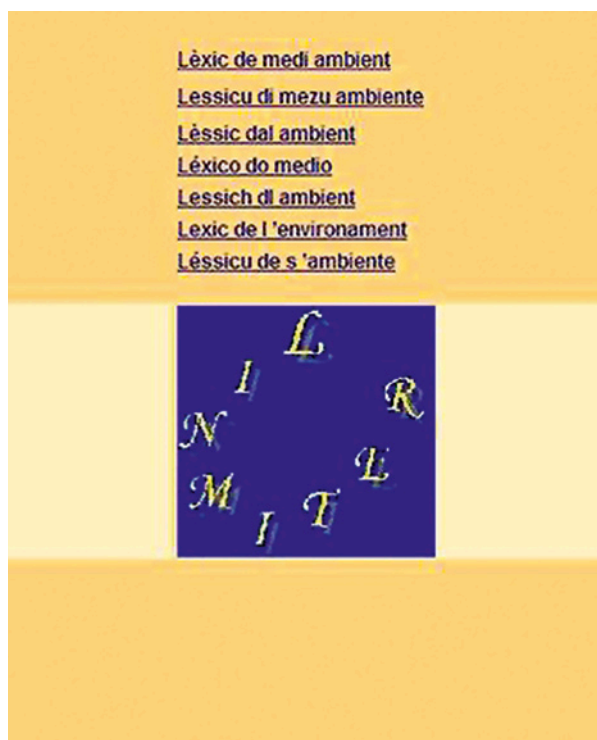
<http://terminalia.iec.cat>

L'any 1993, Unión Latina i l'anomenada actualment Délégation Générale à la Langue Française et aux Langues de France (DGLFLF), amb el suport del Govern de la província del Quebec, van començar la diagramació i creació d'una xarxa d'especialistes de terminologia de sis llengües romàniques (que després en serien set) anomenada Realiter o Xarxa Panllatina de Terminologia.

Immediatament, moltes entitats es van adherir a la idea i, així, Realiter es va poder convertir ràpidament en una xarxa de cooperació terminològica organitzada, innovadora, eficient i productiva per a la terminologia d'aquestes llengües. La majoria de les institucions terminològiques més rellevants de cada llengua tractada (català, castellà, francès, italià, portuguès i romanès) hi eren presents.

La llengua gallega, malgrat que es trobava en una situació intermèdia (quant a mitjans de desenvolupament, context, entitats de tutela, etc.) entre les llengües de Realiter i les llengües minoritàries, va saber trobar un lloc a la xarxa d'acord amb les seves necessitats una mica més tard.

Però quedaven moltes altres llengües romàniques que no tenien una plataforma similar, i el marc metodològic de Realiter no era prou adequat per a llengües amb una activitat incipient en matèria terminològica, amb mitjans limitats i una penetració insuficient en la societat del coneixement. Se suposa que hi ha entre vint i vint-i-cinc llengües romàniques (com que les definicions tipològiques varien molt, això implica una indefinició sobre el nombre exacte), la majo-



ria sense organismes de tutela o sense mitjans per al desenvolupament d'eines lingüístiques.

Un cop més, Unión Latina i la DGLFLF (aquesta vegada, mitjançant el sector dedicat a les anomenades «llengües de França») van començar a diagramar una solució comparable a Realiter, però adaptable a les llengües romàniques ben o mal anomenades (aquest no és l'objecte d'aquest article) minoritàries.

És així com es va obtenir suport financer del Programa d'Accions de Promoció i Protecció de les Llengües i Cultures Regionals o Minoritàries de la Comissió Europea, gestionat pel desaparegut European Bureau for Lesser-Used Languages (EBLUL) i suport tècnic permanent del TERMCAT, Centre de Terminologia, un dels membres més actius de Realiter.

En poc temps, representants de les llengües armanesa, corsa, friülana, gallega, ladina (llengua retoromànica parlada al nord d'Itàlia, no pas la llengua homònima judeoespanyola) i occitana es van unir al projecte, i van fixar-se com a objectiu general «afavorir el desenvolupament lexicogràfic i terminològic de les llengües neollatines minoritàries europees en un marc de cooperació panllatina». Més tard, el sard i el gal·ló també es van integrar al projecte.

És així com es va crear el projecte Linmiter, que es proposava fomentar la recerca terminològica de les llengües llatines minoritàries europees i promoure l'elaboració de lèxics multilingües especialitzats.

Com que la situació d'aquestes llengües es corresponia poc amb el perfil de les llengües de Realiter (encara que veurem que el gal·lec estava en una situació intermèdia), s'havia de començar per fer estudis sociolingüístics aclaridors i formacions intensives per a l'adquisició d'eines de producció terminològica.

Primera etapa

La primera acció, doncs, va ser dur a terme un estudi sociolingüístic, entre els anys 1999 i 2000, per obtenir una sèrie d'informacions no sempre accessibles aleshores (estatus de la llengua, dades demogràfiques, ús de la llengua en l'educació, en els mitjans de comunicació, en la informació especialitzada, etc.). Es retenia particularment la informació sobre l'existència de polítiques lingüístiques explícites, la producció d'eines lingüístiques, i treballs lexicogràfics i terminològics ja existents, així com les necessitats locals pel que fa a l'ús especialitzat de la llengua (turisme, comerç, medi ambient, indústries, etc.).

És així com es va avaluar el tipus de necessitats de cada grup lingüístic, i després es van creuar les dades obtingudes per trobar denominadors comuns en un treball terminològic cooperatiu que servís igualment a totes les comunitats involucrades.

El fruit d'aquest treball, compartit gràcies a una llista de difusió oberta i creada *ad hoc* (en una època en què no hi havia eines com ara els blogs o les xarxes socials), es va posar a disposició del públic immediatament en el lloc web de Linmiter, inexistent avui en dia, però consultable mitjançant la Wayback Machine, per exemple, per a la llengua corsa: <http://web.archive.org/web/20090102084918/http://www.linmiter.net/corse.html>.

Una reunió de coordinació duta a terme a Santiago de Compostel·la (octubre del 1999) no només va permetre preveure les etapes successives, sinó també tenir contacte directe amb la xarxa Realiter, que feia una de les seves trobades administratives i científiques anuals.

Va ser allà on es va gestar un programa de formació teoricopràctica d'especialistes en terminologia, malgrat la diversitat de casos entre grups lingüístics. Els friülans i els gal·lecs ja disposaven de treballs terminològics sostinguts, fet que no passava amb el cors i l'aromanès, per citar només alguns exemples extrems. L'aromanès, a causa de la dispersió dels seus parlants (Romania, l'antiga Iugoslàvia, Grècia, etc.), va ser present de manera quasi anecdòtica en els lèxics de Linmiter.

El programa de formació comprenia nocions bàsiques de terminologia, de recerca terminològica puntual i sectorial, de normalització terminològica, de metodologia per a l'elaboració d'un treball terminològic, i diverses activitats d'un centre de terminologia.

La primera formació es va fer en els locals del TERMCAT el maig del 2001. El programa es va centrar fonamentalment en l'organització de projectes terminològics, de principis de la terminologia i de planificació lingüística. Es va insistir en l'adquisició de fonaments teòrics (nocions bàsiques, principis metodològics) i l'aplicació de coneixements (exercicis pràctics, elaboració de lèxics, etc.).

Aquesta primera formació va permetre començar amb un primer treball comú de terminologia en medi ambient (179 termes), que va donar com a resultat una versió en línia i una altra en paper, en què a més es va integrar la llengua sarda i els equivalents en castellà, francès i anglès. La versió en paper va ser publicada a Barcelona el juny del 2002. La versió digital es pot consultar aquí: <http://web.archive.org/web/20081229112236/http://www.linmiter.net/lexique/catalan.html>.

Segona etapa

El segon seminari es va fer el mes de juliol del 2003 a Corti (Còrsega, França), amb el suport, a més dels ja esmentats, de la Universitat di Corsica Pasquale Paoli i de la Société Française de Terminologie. Aquest seminari es va centrar més específicament en la producció terminològica.

Cal destacar que Jordi Bover, actual director del TERMCAT, Centre de Terminologia, i Loïc Depecker,

Foto: Arxiu de LINMITER



actual delegat general de la DGLFLF, van ser els professors principals d'aquesta formació.

Després de la formació es va elaborar el segon vocabulari del grup Linmiter, el *Lèxic multilingüe de transport turístic*, amb 255 entrades amb equivalents en romanès, català, cors, friülà, gallec, ladí, occità i sard, així com també en castellà, francès, anglès i alemany. Aquest lèxic comprenia les denominacions i les definicions respectives en les llengües esmentades i estava disponible en línia i en format paper. Actualment es pot consultar a l'adreça següent: <http://web.archive.org/web/20041010004847/http://www.termcat.net/dicci/transport/index.html>.

Tercera i última etapa

En aquesta tercera etapa ja no es podia comptar amb la protecció de la Comissió Europea, i els recursos d'Unió Latina i la DGLFLF eren magres per poder orientar una acció sostinguda.

És així com es va poder dur a terme un programa de formació organitzat pel Servisc de Planificazion y Elaborazion dl Lingaz Ladin (SPELL) i Trattamento Automatico delle Lingue Ladina e Sarda (TALeS) a la vall de Fassa (Itàlia) l'octubre del 2007, destinat també als funcionaris de l'Administració de les valls en què es parla ladí.

En aquesta reunió hi van participar Unió Latina, el TERMCAT, la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Servizio de Normalización Lingüística de la Universidade de Santiago de Compostela, el Centre de Recerca Corsa-Mediterrània de la Università di Corsica Pasquale Paoli, el Grop d'Iniciativa per un Diccionari Informatizat de la Lengua Occitana (GIDILOC), el Dipartimento di Lingue e Letterature Germaniche e Romanze de la Università degli Studi di Udine, l'SPELL i l'editorial Papiros de Sardenya.

Després d'aquesta formació hi va haver una reunió de coordinació i un col·loqui formació a Lanusei (Sar-


denya, Itàlia, l'any 2008), organitzat per l'Uffitziu de sa Limba e de sa Cultura Sarda, que va comptar novament amb l'ajuda financera de la Délégation Générale à la Langue Française et aux Langues de France, i l'ajuda tècnica del TERMCAT i la Societé Française de Terminologie.

En aquesta trobada (en què van participar per primera vegada representants de la llengua gal·lona) es va acordar l'elaboració d'un vocabulari multilingüe de la salut, però la manca de mitjans va impedir-ho, i això va significar la desaparició progressiva del programa Linmiter.

De fet, Unió Latina ja no podia continuar donant-hi suport, en un moment en què passava per una crisi, tant política com financera, que la va portar a tancar el juliol del 2012. També, l'EBLUL va tancar les portes el 2010 i la DGLFLF no hi podia participar sola sense la presència d'aquestes entitats. Davant dels magres recursos propis dels membres de la xarxa i la manca d'altres recursos disponibles, la xarxa va haver de deixar d'actuar com a tal.

Post-Linmiter

Tot i això, i malgrat el treball truncat i sobtat de la xarxa, es van poder establir relacions entre diferents institucions que continuen treballant en projectes conjunts, especialment pel que fa als grups d'Itàlia (sard, friülà, ladí i occità d'Itàlia) i de França (occità i cors), i això facilita l'adopció de millores institucionals i d'estatut de la llengua, la cooperació en eines lingüístiques i la cooperació en projectes europeus específics.

Les llengües d'Itàlia van reforçar l'estatut que havien aconseguit uns anys abans i les llengües minoritàries de França comencen a tenir una presència mediàtica més gran amb la possibilitat propera de la tan ajornada ratificació, per part d'aquest país, de la Carta de les llengües regionals proposada pel Consell d'Europa. 

Participants a la xarxa Linmiter

Entre els participants a la xarxa Linmiter, hi va haver, entre d'altres, els següents:

Promotors i suport tècnic

- Direcció de Terminologia i Indústries de la Llengua d'Unió Latina (ja no existeix)
- European Bureau for Lesser-Used Languages (EBLUL) (ja no existeix)
- Délégation Générale à la Langue Française et aux Langues de France (DGLFLF)
- TERMCAT, Centre de Terminologia
- Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Participants principals

- TERMIGAL, Servizo de Terminoloxía Galega – Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
- Servizo de Normalización Lingüística de la Universidade de Santiago de Compostela
- Centre de Recerca Corsa-Mediterrània de la Università di Corsica Pasquale Paoli
- Grop d'Iniciativa per un Diccionari Informatizat de la Lenga Occitana (GIDILOC) (Montpeller, França)
- InÒc d'Aquitània (Vilhèra, França)
- Chubri, Institu d'Inventèrr e d'Valantaj du Galo (Rennes, França)
- Societât Filologjiche Furlane (Udine, Itàlia)
- Servisc de Planificazion y Elaborazion dl Lingaz Ladin (SPELL) de l'Istitut Cultural Ladin Majon di Fascegn (Itàlia)
- Dipartimento di Lingue e Letterature Germaniche e Romanze de la Università degli Studi di Udine (Itàlia)
- Papiros SCRL, llibres en llengua sarda (Nuoro, Sardenya, Itàlia)
- Ufítziu de sa Limba e de sa Cultura Sarda (Nuoro, Sardenya, Itàlia)
- Associazione Chhabra d'Òc (Roccabruna, Itàlia)

Traducció de TERMINÀLIA

Publicacions de la Societat Catalana de Terminologia

Publicacions

- * Revista *TERMINÀLIA*. Té periodicitat semestral i constitueix l'instrument de divulgació científica de la SCATERM.
- * *Butlletí de la Societat Catalana de Terminologia*. És una publicació bimestral en línia que s'edita regularment des del mes de març de l'any 2007. S'adreça especialment als socis de la SCATERM i, en general, a totes les persones que estan interessades en la terminologia.
- * La col·lecció «Memòries de la Societat Catalana de Terminologia». Aplega treballs derivats de les activitats més rellevants organitzades per la SCATERM, especialment les de les jornades i els seminaris anuals:

MARTÍ, Jaume; SALSE, Marina (coord.) (2010). *La terminologia i la documentació: relacions i sinergies*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Universitat de Barcelona. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 1)

COROMINA, Eusebi; MESTRES, Josep M. (cur.) (2010). *Aspectes de terminologia, neologia i traducció*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Universitat de Vic. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 2)

POTRONY, Lluç; ROMANÍ, Joan Maria (cur.) (2011). *Indexació, terminologia i llenguatge jurídic*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia; Societat Catalana d'Estudis Jurídics. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 3)

SÀNCHEZ FERRIZ, Miquel-Àngel (cur.) (2013). *La terminologia en les ciències de la vida, en la química i en el món educatiu*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 4) [publicació electrònica.]

STRUBELL I TRUETA, Miquel (cur.) (2015). *La terminologia instrumentalitzada. Quan els termes no són neutres ni innocents*. Barcelona: Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 5) [publicació electrònica]



Podeu consultar el web de la SCATERM per concretar i actualitzar dates i informacions. Pel que fa a l'adquisició de les nostres publicacions podeu consultar el portal de Publicacions de l'IEC.

Normes de presentació d'originals

Llengües. Les propostes d'articles enviades han de ser en català o en anglès. Es poden acceptar també originals en espanyol i en francès.

Formats. Els articles s'han d'enviar en un format de qualsevol processador de textos, preferentment MS Word o Open Office. L'arxiu ha d'incloure tot el contingut (títol, autoria, cos de l'article, imatges, taules, bibliografia, annexos, notes, resums i paraules clau) en la distribució prevista.

Resums i paraules clau. Cal incloure un resum de l'article en català i un altre en anglès (com a màxim, de setanta paraules cadascun) i una llista de paraules clau en català i en anglès (com a màxim, cinc paraules per llengua). Si la proposta és en espanyol o en francès també s'ha d'incloure el resum i la llista de paraules clau en la llengua original.

Extensió màxima. L'extensió màxima del document, incloent-hi imatges, resums i bibliografia, no pot excedir els 7.000 mots o les 12 pàgines a un espai i mig.

Gràfics. El material de suport gràfic (taules, gràfics, esquemes, fotografies, figures) inclòs en l'article s'ha de presentar també en arxius independents separats del text, preferentment en format TIFF o JPEG, i amb una resolució mínima de 300 ppp.

Tipus de lletra. Per al cos de l'article i la bibliografia, cal fer servir la lletra Times New Roman de 12 punts. Les citacions textuais, si són breus, van inserides en el text, es componen en regular rodona i entre cometes baixes («»); i, si són llargues, van entrades i es componen en regular rodona de la família Times New Roman d'11 punts. Les notes, si n'hi ha, van en Times New Roman de 10 punts.

Apartats. Els títols dels apartats han d'anar numerats (exemple: I, I.I, I.I.I, I.I.2...), amb el mateix cos de lletra, en negreta rodona. La primera línia de cada paràgraf ha d'anar entrada.

Interlineat. A un espai i mig, en tots els casos. Els paràgrafs no se separen amb cap interlineat extra. Cal deixar una línia en blanc entre títol i text i dues línies entre text i títol.

Notes. Com a criteri general, no hi ha d'haver notes. Si no es pot evitar, es poden posar un màxim de vuit notes breus al final del text i una única nota que remeti al títol de l'article, per fer referència a projectes, premis o dedicatòries.

Bibliografia. Les referències bibliogràfiques que hagin de figurar dins el text han d'aparèixer entre parèntesis de la manera següent: (Cognom de l'autor/a, any, p. 000-000).

Al final de l'escrit hi ha d'haver les referències bibliogràfiques completes, ordenades alfabèticament segons els exemples següents:

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol del llibre*. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol del capítol». A: COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol del llibre*. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial, p. 000-000.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). «Títol de l'article». *Títol de la Revista*, volum de la revista, número de la revista (tal com s'indica en l'original), p. 000-000.

Títol del diccionari. Número d'edició. Lloc d'edició: Editorial, any.

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol [en línia]*. Lloc d'edició: Editorial. [Consulta: dia mes any].

COGNOM, Nom; COGNOM, Nom (any). *Títol [recurs electrònic]*. Lloc d'edició: Editorial. I disc òptic (CD-ROM).

Abreviatures. Per a la bibliografia, cal unificar les abreviatures amb les formes següents (tant si són en singular com en plural): ed. (editor/a o editors/ores), dir. (director/a o directors/ores), coord. (coordinador/a o coordinadors/ores), p. (pàgina o pàgines).

Sigles. Es recomana reduir al màxim l'ús de sigles en el cos de l'article. Quan n'hi hagi, cal assegurar que la primera vegada que hi surtin ho facin acompanyant la forma lèxica desenvolupada. Si s'usen sigles per referir-se a fonts bibliogràfiques, cal indicar-ho també en la bibliografia final.

Autoria. El nom complet de l'autor o autora del treball va a la primera pàgina de l'article, amb indicació de l'adscripció institucional. El Consell de Redacció lliurarà una còpia anònima de l'article als avaluadors externs. Quan la tramesa sigui acceptada per a la publicació, els autors hauran de lliurar un currículum breu de presentació i una fotografia de mida carnet en suport digital.



Crida d'articles

Els articles, que han de ser originals i inèdits, són avaluats per revisors externs designats pel Consell de Redacció de la revista. En cas que s'accepti la proposta, els autors poden rebre suggeriments de modificació.

Les propostes han de seguir les normes de presentació d'originals de la revista.

Els autors han d'enviar les seves propostes per correu electrònic a terminalia@iec.cat. Alternativament, es poden registrar en el sistema electrònic de gestió de la revista (Open Journal System), a <http://revistes.iec.cat> o a <http://terminalia.iec.cat>, i penjar-hi les trameses.

Per al número 14 (desembre 2016)

Tramesa d'articles: fins al 31 de març de 2016

Resultats de la selecció: fins al 30 d'abril

Versió final: fins al 31 de maig

Publicació de la revista: desembre del 2016

Per al número 15 (juny 2017)

Tramesa d'articles: fins al 30 de setembre de 2016

Resultats de la selecció: fins al 31 d'octubre

Versió final: fins al 30 de novembre

Publicació de la revista: juny del 2017

Per al número 16 (desembre 2017)

Tramesa d'articles: fins al 31 de març de 2017

Resultats de la selecció: fins al 30 d'abril

Versió final: fins al 31 de maig

Publicació de la revista: desembre del 2017



o hi ha
solle sense
cultura nu
cultura sen
l'ensua